

Astronomixista Marcus Normaliukseen
Asterix-sarjakuvan henkilönnimistö

Suomen kielen pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Kielten laitos
Tytti Korkiakoski
kesäkuu 2010

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Tutkimustehtävä	1
1.2. Tutkimusaineisto	2
1.3. Asterix-sarjakuva	4
1.3.1. Tarinan taustaa.....	4
1.3.2. Antiikin aika tarinan historiallisena kontekstina	5
1.3.3. Hahmojen ryhmittely kansallisuuksittain	6
2. MITEN TUTKIA KIRJALLISUUSNIMISTÖÄ?	8
2.1. Kirjallisuusnimistö nimistöntutkimuksen osana	8
2.2. Yleistä kirjallisuusnimistä.....	9
2.2.1. Kirjallisuusnimien yhteys reaali maailman nimiin	9
2.2.2. Kirjallisuusnimien merkitysten tutkimuksesta.....	10
2.2.3. Nimien funktioita kirjallisuudessa	12
2.3. Sarjakuva kirjallisuuden lajina	14
2.3.1. Määrittely ja analyysi	14
2.3.2. Sarjakuvan historiasta ja asemasta.....	15
3. NIMEÄMISEN KOHTEET	18
3.1. Yleisiä havaintoja nimeämisestä.....	18
3.2. Nimeämisen yhtäläisyydet ja erot hahmoryhmittäin	21
3.3. Toissijaiset nimet	22
4. HENKILÖNNIMIEN ALKUPERÄ.....	25
4.1. Nimien muodostuksesta	25
4.2. Konventionaaliset nimet	26
4.2.1. Realistiset nimet	26
4.2.2. Autenttiset nimet	28
4.2.3. Intertekstuaaliset nimet	31
4.3. Appellatiiveihin pohjautuvat nimet.....	32
4.3.1. Sanaston hyödyntämisen tavat	32
4.3.2. Appellatiiveihin pohjautuvien nimien aihepiirit	34
5. NIMIEN RAKENNE.....	38
5.1. Erilaisista rakenteista ja käytetyistä käsitteistä.....	38
5.2. Yksinkertaiset nimet ja nimi yhdistelmät.....	39
5.3. Tittelit nimenosina	41
5.4. Johtimelliset nimet.....	43
5.4.1. <i>ix-</i> ja <i>us-</i> johtimet	43
5.4.2. Muut johtimet	45
5.5. Muut muodostustavat.....	48
5.5.1. Äänteellinen muuntelu ja sepitetty nimet	48

5.5.2. Lyhentäminen ja yhdysnimet	49
5.6. Nimimuotojen vertailua muiden teosten nimisysteemeihin.....	50
6. NIMIEN FUNKTIOT.....	53
6.1. Nimet jaottelun välineinä	53
6.1.1. Luokittelu ja sukupuolten erottaminen	53
6.1.2. Stereotyyppit	56
6.2. Nimien yhteys todellisuuteen ja fiktion	59
6.3. Nimet ja tyyli	62
6.3.1. Tyylittelyä nimimuodoilla	63
6.3.2. Kielellä leikittely ja humoristisuus	66
6.4. Yhteys nimenkantajaan	69
6.5. Nimet aikakausien heijastajina.....	72
6.6. Yhteenveto eri nimimuotojen merkitystehtävistä	73
7. PÄÄTÄNTÖ.....	76
LÄHTEET	78
LIITTEET	82

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Kielten laitos
Tekijä – Author Tytti Korhikoski	
Työn nimi – Title Astronomixista Marcus Normaliukseen. Asterix-sarjakuvan henkilönnimistö.	
Oppiaine – Subject Suomen kieli	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Kesäkuu 2010	Sivumäärä – Number of pages 88 liitteineen
<p>Tiivistelmä – Abstract</p> <p>Tämän tutkimuksen kohteena ovat Asterix-sarjakuvassa esiintyvät henkilönnimet ja muutamat niihin rinnastuvat eläinten nimet. Tutkimuksessa tarkastellaan nimien merkityksiä, funktioita ja sitä, millainen kielellisen kuvauksen keino nimet ovat. Nimiä tutkitaan sekä rakenteellisesti että sisällöllisesti. Tutkimuksen aineisto koostuu noin 220 nimestä.</p> <p>Tutkimuksessa selvisi, että Asterixissa on nimetty paitsi tarinassa esiintyviä erimaalaisia hahmoja (<i>Asterix</i>, <i>Julius Caesar</i>) myös pelkästään maininnan asteelle jääviä henkilöitä (<i>Brutus</i>, <i>Scipio</i>) ja hahmoja, jotka vain vilahtavat tarinassa (rosvot <i>Plexus</i> ja <i>Nexus</i>). Osalla hahmoista on myös useampia nimiä (Asterixin lempinimi <i>Ririx</i> ja Emerituksen väärin kuultu <i>Etenteri</i>), mutta samaan aikaan esiintyy nimettömiäkin hahmoja.</p> <p>Tarinan nimenmuodostuksessa on hyödynnetty realistisia nimiä (etunimet <i>Julius</i> ja <i>Marcus</i>), erityyppisiä autenttisia nimiä (<i>Brutus</i>, <i>Kaukasus</i>) ja intertekstuaalisia nimiä (<i>Baba</i>). Iso osa nimistä perustuu myös sanastoon, sekä oma- että vierasperäiseen (<i>Sadekatos</i>, <i>Autodidax</i>). Reaalimaailman nimistöä ja sanastoa on hyödynnetty sekä suoraan (<i>Kleopatra</i>, <i>Lapsus</i>) että pääteaineksilla muokaten (<i>Fellinius</i> vrt. elokuvaohjaaja <i>Fellini</i>). Rakenteeltaan nimet jakautuvat yksinkertaisiin nimiin (<i>Amaryllix</i>), nimiyhdistelmiin (<i>Caius Cactus</i>), titteleitä sisältäviin nimiin (<i>sadanpäämies Dementius</i>), johtimellisiin nimiin (<i>Dementius</i>, <i>Deodoranta</i>), äänteellisesti muunneltuihin (metateettinen <i>Obelix</i>), sepitettyihin (<i>Hubs</i>) ja lyhennettyihin nimiin (Julius Caesarin lempinimi <i>Julle</i>) sekä yhdistelmänimiin (<i>Punasulka</i>).</p> <p>Asterix-sarjakuvan erilaiset nimimuodot luokittelevat hahmoja kansallisuuksien ja sukupuolen mukaan. Nimillä viestitään myös stereotyyppioita (<i>Pultsarius</i> viittaa alkoholin käyttöön), luodaan yhteys niin todellisuuteen kuin fiktionkin (realistinen vs. omaperäinen nimenanto), rakennetaan tietynlaista tyyliä (esim. johdoksilla ja kielellisellä leikittelyllä) ja sidotaan tarina sekä historiaan (<i>Kleopatra</i>) että nykyaikaan (<i>Fellinius</i>). Kaiken kaikkiaan tutkimuksen perusteella voidaan todeta, että Asterixissa esiintyvät henkilönnimillä on useita, moniulotteisia merkitystehtäviä.</p>	
Asiasanat – Keywords Nimistö tutkimus, henkilönnimet, sarjakuvat, merkitykset, semantiikka, sanaleikit	
Säilytyspaikka – Depository Fennicum	
Muita tietoja – Additional information	

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimustehtävä

Tutkin pro gradu -työssäni Asterix-sarjakuvan henkilönnimistöä. Aiheen taustalla ovat huomioni sarjakuvien monipuolisista nimistöistä: olen ihailnut pitkään muun muassa Aku Ankka -sarjakuvassa käytettyjen nimien nokkeluutta ja hauskuutta, esimerkiksi sellaisia julkisuuden henkilöiden nimenmuunnoksia kuin *Möykkäel Jaksonen* 'Michael Jackson' ja *Lavarotta* 'Bavarotti'. Koska Aku Ankan nimistöön on jo paneuduttu Korttilan (2003) pro gradu -tutkielmassa, etsin vaihtoehtoista tutkimuskohdetta ja päädyin Asterixiin.

Tutkimukseni kohteena ovat Asterixin henkilönnimien erilaiset **merkitykset** ja **funktiot**. Niitä voi olettaa olevan useita erilaisia, sillä edellä esiin tuotu nokkeluus ja hauskuus eivät ole ainoita kirjallisissa teoksissa esiintyvien nimien ominaisuuksia. Sen sijaan kirjallisuusnimillä on todettu olevan useita merkitystehtäviä (Bertills 2003: 238). Nimet luovat ylipäätään muun kielenkäytön tapaan esimerkiksi kuvaa maailmasta, jossa elämme. Esimerkiksi paikannimi *Pitkäsilta*, lempinimi *Pikku-Jaska* ja epävirallinen paikannimi *Sil-lipurkki* kertovat nimenkantajasta paljon muutakin kuin pelkän nimen. Tätä taustaa vasten tarkastelen myös, millainen **kielellisen kuvauksen keino** nimet ovat Asterixissa.

Selvittäessäni nimien semantiikkaa ja funktioita otan huomioon sen, että merkitys on kontekstiriippuvainen ja kompleksisena ilmiö (Itkonen 1966: 353–355). Tämän vuoksi tarkastelen nimiä mahdollisimman monipuolisesti. Havainnoin ensinnäkin nimeämisen kohteita, sillä se, keitä nimitään ja keitä ei, luo osaltaan mielikuvia fiktiiviseen maailmaan: nimettömään hahmoon tai paikkaan ei synny niin läheistä yhteyttä kuin nimettyyn. Toisekseen nimiä tarkastellaan sekä rakenteellisesti että sisällöllisesti, sillä kirjallisuusnimien muodostamisen on todettu olevan sekä muodoltaan että sisällöltään vahvasti motivoitua. (Ainiala ym. 2008: 335–336; Bertills 2003: 48–49, 93.) Nimien merkitystehtävien selvittämiseksi havainnoin niiden osuutta luokittelun välineinä, nimien fiktiivisyyttä, tyyllillisiä ominaisuuksia, yhteyttä nimenkantajaan sekä nimien tehtävää aikakäsityksen ja teoksen sisäisen todellisuuden luojina. Näitä käsitellessäni en ole erottanut nimien muodostusta ja sisältöä selvästi toisistaan, vaan molempien merkitystehtäviä valotetaan yhdessä ja samassa luvussa.

Tutkimukseni lukeutuu osaksi *kirjallisuusnimistön tutkimusta*, jolla tarkoitetaan kaunokirjallisuudessa esiintyvien nimien tutkimista. Tällainen tutkimus on Suomessa ollut

vähäistä. Aihetta on tarkastelu lähinnä pro gradu -tutkielmissa, joiden lisäksi on ilmestynyt yksi lisensiaatintyö ja väitöskirja. (Ainiala ym. 2008: 332; Tikkala 2007; ks. myös Bertills 2003: 1.) Vaikka kiinnostus aihetta kohtaan on tällä hetkellä koko ajan lisääntymässä, nimenomaan sarjakuvien nimistöön ei ole keskittynyt vielä kovinkaan moni.

Koska kirjallisuusnimistön tutkimus on uusi tutkimussuuntaus, soveltamisella on suuri osuus teoreettisista viitekehystä mietittäessä. Tässäkin työssä liikutaan yleisen kielitieteen, nimistöntutkimuksen, kulttuurihistorian ja kirjallisuudentutkimuksen rajoilla. Olen esimerkiksi löytänyt lähdekirjallisuutta kaikilta näiltä aloilta. Nimien merkityksiä selvittäessäni olen käyttänyt lähteinä useita erilaisia tietosanakirjoja ja sanakirjoja.¹ Lisäksi olen etsinyt tietoja internetin vapaasta tietosanakirjasta, Wikipediasta, vaikka sitä ei yleensä suositella. Asterixin nimiä analysoidessa Wikipedia oli kuitenkin toisinaan ainoa lähde omien tulkintojen tueksi.

Asterix ei tutkimukohteena ole ainutlaatuinen, vaan se on itse asiassa ollut useiden pro gradu -tutkielmien aiheena. Sarjakuvasta on tutkittu melko paljon sen kieltä, erityisesti sanaleikkejä ja tarinan erikielisiä käännöksiä. Tarinan nimistöäkin on tutkittu, mutta ei samasta näkökulmasta kuin tässä. Aiemmissä tutkimuksissa aiheena on ollut nimien kääntäminen.

1.2. Tutkimusaineisto

Asterix-sarjakuvien nimistä olisi mahdollista kerätä monenlaista aineistoa. Vaihtoehdon tarjoavat ensinnäkin sarjakuvan lukuisat eri käännökset. Niiden nimistöissä esiintyy paljon variaatiota, sillä Asterix-albumeissa esiintyvät nimet on käännetty eri kielille melko vapaasti. Kahden keskeisimmän hahmon, *Asterixin* ja *Obelixin*, nimet ovat samat kielestä riippumatta, mutta esimerkiksi kylän päällikön nimi on alkuperäisteoksessa *Abracourcix*, saksassa *Majestix* ja suomessa *Aladobix*. *Idefix*-koira esiintyy samalla nimellä useassa käännöksessä, mutta englanninkielisissä teoksissa se on nimeltään *Dogmatix*. Suomeksi *Senilix*-nimellä esiintyvä henkilö on taas saanut muissa kielissä muun muassa nimet *Geriatric*, *Methusalix* ja *Nestorix*. (Andrieu 2001: XIX, XXV, XXXVII; Wikipedia 1.)

¹ Näitä ovat Nykysuomen sanakirja (NS), Jarvan ja Nurmen (2006) Suomen puhekielen sanakirja, Karin (1993) Nykysuomen idiomisanakirja, Paunosen (2005) Stadin slangin suursanakirja, Pulkkisen (1984) Englantilaisia lainoja suomenkielessä -teos, Pitkärannan (2001) Suomi–latina–suomi-sanakirja, Sandelinin (2002) Ranska–suomi-sanakirja sekä tietosanakirjat Factum, Spectrum, Otavan iso tietosanakirja (OITS) ja WSOY:n Iso Tietosanakirja. Luettavuuden helpottamiseksi näitä ei jatkossa yleensä mainita erikseen lähdeviitteinä.

Tämän tutkimuksen aineiston olen koonnut suomennettujen Asterix-albumien henkilönnimistä, koska minua kiinnosti nimenomaan se, millaisia piirteitä nimissä on, kun ne on käännetty suomeksi. Suomennosten nimiä olisi mielenkiintoista verrata muiden käännösten nimiin, mutta koska ensin mainitut tarjoavat jo yksin niin paljon tutkittavaa, jää tällainen vertailu ainakin vielä toistaiseksi tekemättä.

Eri käännösten lisäksi jouduin miettimään aineiston keruussa sitä, millaisia nimiä keräisin: kaikkia mahdollisia vai pelkästään esimerkiksi henkilön- tai paikannimiä. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineiston määrästä on todettu, että se kannattaa pitää suhteellisen pienenä, koska tarkoituksena eivät ole tilastolliset yleistykset vaan tutkittavan ilmiön syvällinen ymmärtäminen, kuvaaminen tai tulkinta (Eskola – Suoranta 1998: 61). Tällä perusteella olen rajannut tarkastelun kohteeksi pelkät henkilönnimet. Näin aineistosta muodostui myös selvärajainen kokonaisuus.

Aineiston määrän rajaamiseksi olen päätenyt myös otantaan kokonaistutkimuksen sijasta. Asterix-tarinan suomennoksia on ilmestynyt vuosina 1969–2005 yhteensä 33 albumia. Ne ovat lähes kaikki samojen suomentajien, joko Jorma Kaparin tai Outi Wallin kääntämiä. Vain yhden, vuonna 1990 ilmestyneen albumin on poikkeuksellisesti suomentanut Eija Poikkinen. Olen rajannut ilmestyneitä albumeista aineistooni 17 siten, että otokseen kuuluu 5 albumia alusta, 6 keskeltä ja 6 lopusta (ks. Liite 1). Tein otannan albumien suomentamisjärjestyksestä, joka poikkeaa hieman alkuperäisteosten ilmestymisjärjestyksestä.

Valitsemistani 17 albumista olen kerännyt kaikki niissä esiintyvät henkilönnimet. Nimiä kertyi yhteensä lähes 220 (ks. Liite 2). En ole sisällyttänyt henkilönnimiin erilaisia jumalten nimiä (esim. *Teutates*, *Belenos*, *Jupiter*, *Juno*), enkä sellaisia ohimennen käytettyjä nimityksiä kuin *Roman suden poika* tai *Pikku violetti*. Selvät lempinimet ja väärin kuulut nimet olen sen sijaan katsonut henkilönnimiin kuuluviksi. Lisäksi olen lukenut aineistoon kuuluviksi eläinten nimet, vaikkei niitä suomalaisessa tutkimusperinteessä henkilönnimiin yleensä luetakaan (Ainiala ym. 2008: 171). Asterixissa nimen saaneet eläimet kuitenkin rinnastuvat ihmisiin, koska ne ovat aktiivisia toimijoita siinä missä tarinan muutkin hahmot.

Nimiä listatessani olen huomioinut myös tittelit: jos hahmoa puhutellaan tarinassa määrätteen kera, se mainitaan nimen edessä (esim. *prefekti Potatius*). Jos taas henkilön nimen kanssa ei käytetä titteliä, mutta ammatti tai muu sellainen on tiedossa, olen sijoittanut sen sulkeisiin tähän tapaan: *Flanellius* (legioonalainen). (Ks. Liite 2). Olen tehnyt näin, koska määritteet auttavat yhdistämään samaa ryhmää olevat hahmot toisiinsa.

1.3. Asterix-sarjakuva

1.3.1. Tarinan taustaa

Asterix-sarjakuva on Rene Goscinny'n käsikirjoittama ja Albert Uderzon piirtämä. Se ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1959 ranskalaisessa nuortenlehti *Pilotessa*, ja itsenäisinä albumeina sarjakuvaa on julkaistu vuodesta 1961 lähtien. Alkuaan ranskankielistä tarinaa on julkaistu yhteensä 33 osaa, joista Goscinny ja Uderzo tekivät yhdessä 24. Rene Goscinny'n menehdyttyä vuonna 1977 Uderzo on jatkanut kertomusta yksin yhdeksän albumin verran, ja toistaiseksi viimeinen osa on ilmestynyt vuonna 2005.²

Asterix on yksi maailman painetuimmista sarjakuvista ja käännettyimmistä teksteistä (Herkman 1998: 155; Hänninen – Kemppinen 1994: 35). Hahmon virallisten kotisivujen mukaan tarinaa on käännetty yhteensä 107 eri kielelle tai murteelle. Ensimmäinen suomennettu kertomus ilmestyi kymmenen vuotta alkuperäisteoksen ilmestymisvuoden jälkeen vuonna 1969. Suomennosten järjestys ei täysin vastaa Asterixin alkuperäistä tarinajärjestystä, mutta kaikki ilmestyneet teokset on suomennettu. Asterixista on tehty Suomessa myös useita murrekäännöksiä. Ranskassa tarinaa on muokattu elokuviksikin.

Asterixin tarina sijoittuu antiikkiin, Julius Caesarin valtakaudelle noin 50 eKr. Caesarin imperiumi laajenee, ja myös Gallia (nyk. Ranska) on joutunut Rooman alaisuuteen – yhtä pientä kylää lukuun ottamatta. Tarinan perusjuoni muodostuu Rooman yrityksestä saada haltuunsa viimeinen vapaa kylä Galliassa ja kyläläisten taistelusta tätä vastaan. Kylän itsenäisyyden säilymisen mahdollistaa tietäjän keksimä taikajuoma, josta saa yli-inhimilliset voimat. Kyläläisten taistelutahdon esikuvana toimii todellisuudessakin elänyt gallialaispäällikkö, Caesarille lopulta hävinnyt Vercingetorix. (Asterix-kirjasto, myöh. AK 1: 4–6.)

Rooman legioonalaiset ja voittamattoman kylän gallialaiset asukkaat muodostavat tarinan keskeisimpien hahmoryhmien, roomalaisten ja gallialaisten, ydinjoukon (hahmoryhmistä lisää luvussa 1.3.3). Tarinan päähenkilö on neuvokas pieni gallialaissoturi Asterix. Asterixin olemus on kääpiömäinen ja hänellä on iso nenä, joten mikään sankarin muotokuva hän ei ole. Tekijät ovatkin halunneet tehdä päähenkilöstä ulkonäöltään erään-

---

² Näissä albumien luvuissa ei ole huomioitu erilaisia kokooma- ja juhlaulkaisuja, vaan vain ne kertomukset, jotka vievät varsinaista tarinaa eteenpäin.

laisen antisankarin (AK 1: 6). Kumppanina Asterixilla on Obelix, isokokoinen, mieleltään lapsenomainen hahmo ja ainoa kylän asukas, joka ei saa nauttia taikajuomaa. Hän on pudonnut pienenä taikajuomapataan, ja sen vaikutus on jäänyt elinikäiseksi. Obelixin koira, Idefix, kulkee kumppanusten mukana. Muita keskeisiä gallialaishahmoja ovat Asterixin kotikylän tietäjä Akvavitix, päällikkö Aladobix, bardi Trubadurix, seppä Caravellix, kala-kauppias Amaryllix, Aladobixin vaimo Smirgeline ja kylän vanhin asukas Senilix vaimoineen.

Gallialainen kylä lähiympäristöineen on sarjakuvan yksi tapahtumapaikka, mutta tarinan päähenkilöt matkustavat myös ympäri tunnetun maailman. Vierailujen kohteina ovat muun muassa Rooma, Parisium (nyk. Pariisi), Egypti, Hispania (nyk. Espanja), Britannia, Korsika, Belgia ja Intia. Matkoista muodostuu lähes aina suuri seikkailu, ja niiden aikana tavatut vieraiden maiden asukkaat muodostavat yhden ison hahmoryhmän tarinaan.

1.3.2. Antiikki ja nykyaika tarinan ajallisina konteksteina

Asterix-tarina vaikuttaa historiallisesti hyvin realistiselta: todellisen historiallisen tilanteen (Rooman imperiumi) ja autenttisten historiallisten henkilöiden (Julius Caesar) ohella esimerkiksi paikannimet esiintyvät seikkailuissa useimmiten sellaisina kuin ne ovat olleet antiikin Rooman aikana. Esimerkiksi nykyinen Marseille esiintyy sarjakuvassa nimellä Massilia ja Wien nimellä Vienna. Lisäksi Gallia määrittyy alueena sarjakuvassa sellaisena kuin se on ollut gallialaisten – tai kuten alueen asukkaat itse itseään kutsuivat, kelttien – hallinnon aikana ja 50-luvulla eKr.: Gallia vastaa nykyistä Ranskaa, Belgiaa, osia Alankomaista, Reinin länsipuolista Saksaa, suurta osaa Sveitsiä ja Pohjois-Italiaa (James 2005: 34–43, 119, 182; ks. myös OITS s.v. *Gallia*).

Vaikka historiallisuus on merkittävä osa Asterix-sarjaa, se ei riitä kokonaan kuvaamaan tarinan aikakäsitystä. Asterixin muodollisesti antiikkiin sijoittuvissa tarinoissa on nimittäin havaittavissa myös selvä nykyaikaan viittaava taso. Pilke silmäkulmassa luotuja yhteyksiä 1900-luvun lopun ilmiöihin ja tapahtumiin ovat muun muassa viittaukset Ranskan ympäriajoon, Sigmund Freudiin, hippiliikkeeseen ja vuoden 1968 olympialaisiin (AK 2: 62; AK 3: 6, 123; AK 9: 62). Lisäksi Asterix-sarjakuvissa on yhteyksiä tarinoiden ilmes-
tymisajankohdan kuuluisuuksiin. Eräässä tarinassa esimerkiksi roomalaisen komitean jäsen Gaius Genius on piirretty muistuttamaan ulkonäöltään Jacques Chiracia (AK 8: 66). Myös vakavampiin aiheisiin viitataan, sillä albumeissa on yhtymäkohtia muun muassa 1960-

luvun poliittisiin levottomuuksiin ja öljykriisiin sekä kahtiajakautuneeseen Saksaan (AK 9: 77; AK 4: 124; AK 5: 124).

Huomattavien aatteiden, tapahtumien ja aikansa kuuluisuuksien ohella Asterixissa on viittauksia myös länsimaiseen kulttuuriin ylipäänsä. Esimerkiksi jokaisen kertomuksen lopussa vietettäviä gallialaisia pitoja on verrattu Jeesuksen viimeiseen ehtoolliseen (AK 8: 122). Eräässä tarinassa puolestaan viitataan muun muassa sellaisiin kirjallisuuden klassikoihin kuin *Romeo ja Julia* ja *Gulliverin retket* (AK 9: 6).

Tiivistäen Asterixia voi kuvailla historialliseksi sarjakuvaksi, mutta sen aikakäsitys on samalla paljon laajempi. Asterixia voi myös perustellusti kuvailla humoristiseksi sarjakuvaksi, mutta viihdyttävyyys ei ole tarinoiden ainoa tehtävä. Välillä käsitellään vakaaviakin teemoja, ja usein tämä tapahtuu intertekstuaalisuuden kautta.

1.3.3. Hahmojen ryhmittely kansallisuuksittain

Kuten aiemmin kävi osittain ilmi, Asterix-tarinan hahmoista erottuu erilaisia selvärajaisia hahmoryhmiä: gallialaiset, roomalaiset ja muiden maiden asukkaat. Koska hahmoryhmillä on oma osuutensa tutkimukseni aineistoanalyysissä, esittelen tässä lähtökohtia sille, millä perusteella olen katsonut yksittäisen hahmon tietyn ryhmän jäseneksi.

Hahmoja ei muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta suoraan mainita tietyn kansallisuuden edustajiksi, mutta heidän kotimaansa voi yleensä päätellä asiayhteydestä. Asiayhteys on selvä muun muassa silloin, kun hahmo kertoo taistelleensa gallialaissoturi Vercingetorixin joukoissa: soturit edustavat samaa maata kuin päällikkönsäkin. Vieraisissa maissa tavatut hahmot ovat yleensä kyseisen maan kansalaisia. Tarinan suurissa kaupungeissa Roomassa ja Parisiumissa gallialaiset ja roomalaiset on sen sijaan joskus vaikeaa erottaa toisistaan, sillä molemmissa kaupungeissa asuu molempien maiden kansalaisia. Sekään ei ole itsestään selvää, että kaikki legioonalaiset olisivat roomalaisia.

Jos asiayhteys ei kerro hahmon kansallisuutta, keskeisimpänä määrittävänä piirteenä toimii havaintojeni mukaan ulkonäkö. Yleensä samaa kansallisuutta edustavat henkilöt ovat nimittäin joiltain osin aina samannäköisiä. Esimerkiksi kaikilla tarinan gallialaisilla on yllään housut ja tossuilta näyttävät yksinkertaiset kengät, suurimmalla osalla myös paita. Jokaisella gallialaisella on myös viikset, joiden paksuus tosin vaihtelee heimosta toiseen. Gallialaiset tietäjät käyttävät muista poiketen housujen sijaan pitkää kaapua ja heillä on viiksien lisäksi parta.

Ulkomaalaisista esimerkiksi egyptiläisillä ja intialaisillakin on melko yhtenäinen pukeutumistyyli, ja lisäksi heidän ihonväriinsä on tummempi. Gooteilla taas on yllään paksummat vaatteet kuin muilla ja heillä on paljaat jalat. Roomalaiset ovat puolestaan pukeutuneet aina tunikaan ja sandaaleihin, joiden lisäksi heillä on joskus panta päässä sekä tooga. Legioonalaisten asustus on luonnollisesti hieman erilainen: heilläkin sandaalit ja tunika, mutta niiden lisäksi panssari ja kypärä. Legioonalaiset olen tulkinnut lähes aina roomalaisiksi. Tämä johtuu siitä, että Asterix ja Obelix puhuvat aina nämä sotilaat tavatessaan roomalaisista, ja toisaalta niinä harvoina kertoina, kun legioonalaisten kansallisuus on jokin muu, se mainitaan erikseen.

2. MITEN TUTKIA KIRJALLISUUSNIMISTÖÄ?

2.1. Kirjallisuusnimistö nimistöntutkimuksen osana

Nimistöntutkimus tutkii kaikentyypisiä nimiä, mutta perinteisimmillään se on keskittynyt henkilön- ja paikannimiin, viimeksi mainitussa erityisesti maaseudun nimistöön. Muun nimistön tutkimus on ollut pitkään maailmanlaajuisestikin marginaalista. Muutos tähän tapahtui 1900-luvun lopulla, ja nykypäivänä nimistöntutkimuksen kenttä on siirtynyt maaseudun paikannimien tutkimuksesta myös kaupunkinimistön, kaupallisen nimistön ja kirjallisuuden nimien suuntaan. (Ainiala ym. 2008: 45, 60.)

Kirjallisuusnimistö on siis onomastiikan uusimpia tutkimuskohteita, ja tämän vuoksi alan teoreettisia kysymyksiä ei luonnollisesti ole tarkasteltu yhtä paljon kuin pitkän tutkimustradition omaavassa perinteisessä nimistöntutkimuksessa (Ainiala ym. 2008: 60). Kirjallisuusnimien tarkasteluun ei ole olemassa esimerkiksi erikoistunutta terminologiaa (Bertills 2003: 9). Tämä ei kuitenkaan tarkoita, ettei kirjallisuusnimistön tutkimuksen teoreettisista näkökulmista voisi sanoa mitään.

Alan tutkimuksessa käytetyt teoreettiset lähtökohdat voidaan jakaa karkeasti kahtia. Ensimmäisen tapa on soveltaa vanhaa eli perinteisessä nimistöntutkimuksessa saavutettua tutkimustietoa myös kirjallisuusnimien tarkastelussa. Toinen tapa on etsiä tutkimuskohteeseen uusia näkökulmia jopa kokonaan eri tieteenalalta, esimerkiksi kirjallisuustieteestä. Suomalaisessa kirjallisuusnimistön tutkimuksessa on ollut pitkälti käytössä ensimmäinen tapa, kun taas ulkomailla, jossa tutkimusalalla on pidemmät perinteet, tutkimusmenetelmät eivät nojaa yhtä paljon nimistöntutkimuksen traditioihin. (Tikkala 2007.)

Nimistötiede on usein itsestään selvä lähtökohta kirjallisuusnimien tutkimiseen, mutta niiden monitahoisuuden vuoksi se ei aina yksin riitä (Bertills 2003: 4, 232). Siksi useiden erilaisten näkökulmien huomioiminen kirjallisuusnimistöä tutkittaessa on sallittua ja jopa suotavaa. Kirjallisuusnimistön on sanottu olevan oivallinen esimerkki monitieteisestä tutkimuskohteesta, jonka analyysissä voivat yhdistyä muun muassa kirjallisuustieteen, käännettieteen ja nimistöntutkimukset näkökulmat (Ainiala ym. 2008: 333).

Mikä näkökulma sitten tulisi valita oman tutkimuksen toteuttamiseksi? Yksiselitteistä vastausta siihen ei ole, sillä laadullisessa tutkimuksessa teorian ja metodien valinta tapahtuu usein vähitellen (Kiviniemi 2007: 72). Tässä tutkimuksessa olen päättänyt käyttämään useita erilaisia näkökulmia saadakseni monipuolisen kuvan aineistoni nimistä.

Hyödynnän analyysini apuna – suomalaisen kirjallisuusnimistö tutkimuksen valtavirran tapaan – ensinnäkin perinteisen nimistö tutkimuksen tietoja. Tarkastelen tutkimuskohdettani sekä henkilönnimi- että paikannimitutkimuksesta tuttujen tietojen avulla, vaikka voisi luulla, että kirjallisuuden henkilönnimiä tutkittaessa on hyötyä vain perinteisestä henkilönnimitutkimuksesta. Toisinaan se onkin ensisijainen tietolähde, esimerkiksi jos selvitetään, kuinka totuudenmukaisia hahmojen nimet ovat. Paikannimitutkimuksenkin hyödyntämiselle on kuitenkin perusteita: sitä voi käyttää muun muassa tutkittaessa nimien herättämiä mielikuvia ja merkityksiä, koska näitä seikkoja on tarkasteltu enemmän paikannimi- kuin henkilönnimitutkimuksessa. Toisaalta muutkin ovat hyödyntäneet paikannimitutkimusta fiktiivisiä henkilönnimiä tarkastellessaan (ks. Bertills 2003).

Toiseksi hyödynnän vertailun kohteena luonnollisesti myös varsinaisen kirjallisuusnimistön tutkimukseen liittyviä selvityksiä. Tutkimukseni keskeisin vertailukohde on Yvonne Bertillsin (2003) lastenkirjallisuuden nimiä käsittelevä väitöstutkimus, joka on toiminut myös osittain tutkimukseni analyysin ja jäsentelyn mallina. Lisäksi käytän vertailukohteina suomen kielen pro gradu -tutkielmia, joiden aiheina on kirjallisuusnimistö. Niistä keskeisimmät ovat Maria Raivon (2001) lastenkirjallisuuden nimistöä ja Anne Korttilan (2003) *Aku Ankka* -sarjakuvan nimistöä käsittelevät tutkielmat. Kolmanneksi olen valinnut muilta aloilta analyysin avuksi semantiikan ja kirjallisuustieteen tiedot.

2.2. Yleistä kirjallisuusnimistä

2.2.1. Kirjallisuusnimien yhteys reaalimaailman nimiin

Kaunokirjallisten teosten maailma on moninainen, ja moninaisia ovat myös niissä esiintyvät nimet. Tästä huolimatta eri teosten nimissä on havaittu myös monia yhteisiä piirteitä. Niiden kaikkien perustehtävä on sama kuin nimillä ylipäätään, tarkoitteen yksilöiminen. Lisäksi kirjallisuusnimet muistuttavat yleensä varsin paljon reaalimaailmassa käytettyjä nimiä: ne ovat usein autenttisia tai sellaisia muistuttavia nimiä (esim. *Matti Virtanen*). Nimiä voidaan keksiä myös itse, ja ne voivat olla hyvinkin erikoisia, kuten G. K. Chestertonin teksteissä esiintyvä *Splitcat Chintzibobs* osoittaa. Olivatpa keksityt nimet miten erikoisia tahansa, ne yleensä muistuttavat todellisuuden nimistöä siinä määrin, että lukija tunnistaa ne nimiksi. (Ainiala ym. 2008: 333.) Näiden seikkojen pohjalta reaalimaailman nimis-

tön ja kirjallisuuden nimistön välille näyttää muodostuvan selvä jatkumo, jonka osat ovat seuraavat:

1. *Autenttiset nimet* (viittaavat reaali maailman tarkoitteisiin, esim. *Julius Caesar*)
2. *Realistiset mutta epäautenttiset nimet* (mahdollisia reaali maailmassa mutta viittaavat fiktiivisiin tarkoitteisiin, esim. *Matti Virtanen*)
3. *Keinotekoiset nimet* (kirjailijan itsensä luomat, fiktiivisiin tarkoitteisiin viittavat nimet, joita ei esiinny reaali maailmassa, esim. *Splitcat Chintzibobs*)
4. *Lainanimet* (muusta kirjallisesta perinteestä lainatut fiktiivisiin tarkoitteisiin viittaavat nimet, esim. *Hamlet*). (Ainiala ym. 2008: 334.)

Jaottelu ei ole yksiselitteinen, ja lisäksi eri tutkimuksissa esiintyy erilaisia termejä samoille nimiryhmille. Esimerkiksi realistisia nimiä on kutsuttu myös *aidoiksi nimiksi* (Korttila 2003: 29) ja *tavallisiksi nimiksi* (Raivo 2001: 19). Keinotekoisia nimiä taas on kuvattu termeillä *mielikuvitukselliset nimet* (Bertills 2003: 74) ja *sepitetyt nimet* (Raivo 2001: 24). Viimeksi mainittuja on lisäksi tulkittu eri tutkimuksissa eri tavoin. Toiset ovat tulkinneet keinotekoisiksi hyvin erikoiset nimet (*Chintzibobs*), toisilla tällaisia ovat vähänkin muokatut nimet, kuten *Clarissasta* muodostettu *Laritsa* (Raivo 2001: 24).

Edellistä suppeampi, mutta myös kuvaava luokittelu on kirjallisuusnimien jako *ei-fiktiivisiin* ja *fiktiivisiin nimiin*. Fiktiiviset nimet ovat olemassa ainoastaan kirjallisessa teoksessa (vrt. realistiset, keinotekoiset ja lainanimet edellä), ja vastaavasti ei-fiktiiviset nimet viittaavat reaali maailman henkilöön (vrt. autenttiset nimet). (Ainiala ym. 2008: 333.)

2.2.2. Kirjallisuusnimien merkitysten tutkimuksesta

Perinteisissä määritelmässä erisnimillä käsitetään olevan vain denotatiivinen eli viittävä suhde tarkoitteisiin, mutta ei konnotatiivista merkitystä eli sivumerkitystä (Bertills 2003: 26, ks. myös Larjavaara 2007: 66). Kuitenkin esimerkiksi muinaissuomalaiset nimet ovat sisällöltään selviä, kuten nimistä *Hyvä* ja *Lempi* voi havaita (Ainiala ym. 2008: 207). Monet nykyajan nimetkin voivat olla sisällöllisesti sävyttyneitä niitä vastaavien sanojen mukaan: esimerkiksi *Suvi* tuntuu kesäiseltä ja *Aatos* mietteliäältä (Kiviniemi 1982: 12).

Onko nimissä siis semanttista tutkittavaa vai ei? Yksiselitteinen vastaus kuuluu, että kyllä on. Onomasiologian eli nimitysopin ja merkitysopin välillä on itse asiassa todettu olevan erottamaton yhteys, koska ne pohtivat usein samoja kysymyksiä, mutta eri näkö-

kulmista (Itkonen 1966: 342). Juuri erilaiset lähestymistavat on tärkeä huomata: sanasemantiikka ei ole sama asia kuin nimisemantiikka. Nimi voi näyttää merkityksettömältä sanatasolla, mutta nimisemantiikan näkökulmasta sillä voi olla useita merkityksiä. (Bertills 2003: 29.) Sanojen ja nimien eroihin perustuen on kuitenkin ehdotettu, että nimissä pitäisi puhua enemmän sisällöstä kuin merkityksestä (Kiviniemi 1982: 11–12).

Käytännössä paikan- ja henkilönnimien semantiikan tutkiminen tarkoittaa, että ollaan kiinnostuneita nimen asiataustasta eli nimenantoperusteesta (Ainiala ym. 2008: 96–97, 166). Kirjallisuusnimien tutkimuksessakin on noudatettu tätä periaatetta. Esimerkiksi Bertills (2003), Raivo (2001) ja Korttila (2003) ovat tutkineet nimien semantiikkaa siitä näkökulmasta, millaista tietoa ne antavat nimenannosta. Tarkasteltavana on ollut muun muassa nimien aitous, intertekstuaalisuus ja kuvaavuus.

Nimisemantiikkaa voidaan tutkia samoin käsittein, joita käytetään sanasemantiikassa. Kirjallisuusnimistä voidaan tutkia esimerkiksi

- *assosiaatiivisia merkityksiä* eli liitännäismerkityksiä, joita ovat esimerkiksi *konnotatiiviset* sivumerkitykset
- *tyylisävyjä* kuten *affektiivisiä merkityksiä* (asenteellisia merkityksiä)
- *kollokatiivisia merkityksiä* eli myötämerkityksiä. (Kangasniemi 1997: 12–13; ks. myös Larjavaara 2007: 63, 80, 157, 189.)

Näin on tehnyt esimerkiksi Bertills (2003: 32). Käytännössä kirjallisuusnimien tutkimuksessa ollaan eniten kiinnostuneita nimien konnotatiivisista merkityksistä, koska ne ovat usein nimien varsinaista merkitystä tärkeämpiä (Ainiala ym. 2008: 341; ks. myös Bertills 2003: 33–34, 101). Esimerkiksi nimi *Hipeli* ei sinänsä merkitse mitään, mutta sen on osoitettu assosioituvan hihittämiseen (Raivo 2001: 49).

Nimien merkitystä tutkittaessa niitä kutsutaan sisällöltään *läpinäkyviksi*, jos sisältö hahmottuu suoraan: esimerkiksi nimi *Valkeajärvi* kertoo, että kyseessä on valkeavetinen vesistö ja *Pitkäsilta* toimii pitkän sillan nimenä. *Läpinäkymättömiä* ovat puolestaan muun muassa sellaiset nimet kuin *Häme* ja *Tampere*, joiden merkitys ei enää hahmotu nykyihmisille. Yleensä nimet asettuvat jatkumolle läpinäkyvästä hämäään merkityssisältöön. Esimerkiksi *Akanniemi* on monitulkintainen nimi, sillä vaikka siinä esiintyvän *akka*-sanana merkitys on selvä, emme tiedä, mitä sana nimessä tarkoittaa. (Ainiala ym. 2008: 97–98.)

On syytä huomata, että kirjallisuuden nimissä merkityksiä voi luoda sekä nimen sisältö että sen muoto (Bertills 2003: 93). Nimimuoto voi liittyä esimerkiksi hahmojen ryhmittelyyn. Esimerkiksi Aku Ankassa roistoja yhdistää se, että heitä nimetään lähes

poikkeuksetta epävirallisilla kutsumanimillä, kuten *Artsi*, *Pertsu* ja *Fredi*, ja intiaanit puolestaan nimetään kyseisen etnisen ryhmän todellista nimenmuodostusta mukailleen tyyliin *Murtunut Sulka*, *Laiska Kettu* ja *Hän-Joka-Haukottelee* (Korttila 2003: 54, 57).

Kirjallisuusnimiä tulkittaessa on hyvä huomioida vielä muutamia yleisiä asioita, kuten se, että nimiä kannattaa tulkita osana teoksen tarinakokonaisuutta. Nimiin vaikuttaa vahvasti esimerkiksi teoksen genre: fantasiakirjallisuudessa esiintyvien nimien voi olettaa olevan erilaisia kuin historiallisessa romaanissa. Myös kontekstin huomioiminen on kirjallisuusnimiä tutkittaessa erittäin tärkeää. Jos teoksessa halutaan esimerkiksi luoda realistinen vaikutelma, myös nimet ovat realistisia. Tärkeä seikka kirjallisuusnimiä analysoitaessa on sekin, että on huomioitava teoksen koko nimisysteemi. Yksittäisiä nimiä tulisi aina tarkastella yhteydessä siihen. (Ainiala ym. 2008: 96, 335–338; Bertills 2003: 43–46, 59, 101.)

2.2.3. Nimien funktioita kirjallisuudessa

Huolimatta kirjallisuusnimen yhteydestä reaali maailmaan nimistöön (ks. luku 2.2.1) on syytä huomata, että ensiksi mainitut ovat myös oma, erityinen tutkimuskohteensa. Kaunokirjallisuudessa nimien perustehtävä on sama kuin nimillä ylipäätään: ne yksilöivät tarkoitteen. Kun henkilö hahmoilla ja paikoilla on nimet, niihin on helppo viitata tekstissä. Tämä on kuitenkin hyvin suppea käsitys siitä, miksi ja mihin nimiä kirjallisuudessa käytetään. (Ainiala ym. 2008: 16–18, 332; Bertills 2003: 238.) Kuten edellisestä luvusta kävi osittain ilmi, niillä voi olla monia muitakin merkitystehtäviä.

Kirjallisuusnimien yksi keskeinen funktio on tarkoitteiden luokittelu. Esimerkiksi sellaiset normaalinimistöön pohjautuvat nimet kuin *Svensson* sekä *Miina* ja *Charlotta* luokittelevat nimenkantajan kansallisuuden ja sosiaaliryhmän mukaan: nimi *Svensson* kertoo hahmon ruotsalaisuudesta ja suomalaiselle maaseudulle sijoittuvan tarinan nimistä *Miina* ja *Charlotta* ensimmäinen sopii palvelustytön ja toinen kartanon tyttären nimeksi. Näistä esimerkeistä voi havaita senkin, että nimet voivat liittää hahmot myös tiettyihin aikakausiin ja kulttuuriympäristöihin. (Ainiala ym. 2008: 336, 339.)

Luokittelun ohella nimien avulla voidaan kirjallisuudessa viitata myös hahmon tavallisuuteen tai erikoisuuteen. Tavallinen nimi kertoo yleensä tavallisuudesta ja muusta poikkeava nimi vastaavasti erikoisuudesta. (Ainiala ym. 2008: 337.) Nimillä on yhteys myös muun muassa tyyliin: esimerkiksi nimien *Piskinen* ja *Rakkilainen* taustalla ovat af-

fektiiviset sanat *piski* ja *rakki*. Lisäksi nimillä halutaan usein hauskuttaa. (Bertills 2003: 115, 128, 139.)

Kirjallisuusnimien huomattaviin merkitystehtäviin kuuluu myös on hahmon, paikan tai muun tarkoitteen kuvaileminen. Nimet voivat ilmentää esimerkiksi hahmon käyttäytymistä, kuten Muumeissa esiintyvä nimi *Rådd-djuret* (suomeksi *Hosuli*): nimen taustalla on ruotsinkielinen verbi *rådda* 'hosuta, toimia hätäisesti'. (Bertills 2003: 53–55, 102–104.) Ammatin tai tapahtuman perusteella valituiksi nimiksi on puolestaan osoitettu Kirsi Kunnaksen kirjoissa sellaiset nimet kuin *Sirkuslehmä* ja *Tanssiva Poni* ja Aku Ankassa *Sami Sanoma* (toimittaja) sekä *Sulo Sutipää* (taiteilija). Nimet voivat kuvata myös ulkonäköä ja luonnetta, kuten Kunnaksen teoksen nimi *Kissa Kirjavainen* tai Aku Ankan *Rikke Rähä*. (Kunnaksen esimerkit Raivo 2001: 46; Aku Ankan Korttila 2003: 50–51.)

Kuvailevan funktion lisäksi nimet toimivat osana tekstiä. Ne vievät osaltaan teoksen tarinaa eteenpäin ollen vuorovaikutuksessa muiden teoksen sisältöä rakentavien elementtien kanssa. Tätä voidaan kuvailla myös nimien narratiiviseksi funktioksi. Esimerkiksi Mauri Kunnaksen Koiramäki-kirjoissa kerrotaan 1800-luvun suomalaisen maaseudun elämästä, ja myös nimet ovat kyseisen ajan ja seudun mukaisia: hahmojen niminä voivat toimia esimerkiksi *Fiina*, *Martta* ja *Elsa*. (Ainiala ym. 2008: 338; Bertills 2003: 166–167.)

Edellä esitetyn pohjalta kirjallisuusnimien funktioiksi voidaan koota seuraavaksi luetteloksi:

1. *Identifioiva funktio*: nimi yksilöi tarkoitteen.
2. *Fiktionaalistava funktio*: nimi tekee tarkoitteesta fiktiivisen.
3. *Lokalisoiva eli paikallistava funktio*: nimi viittaa tiettyyn paikkaan tai ajankohtaan.
4. *Sosiaalinen funktio*: nimi viittaa yhteiskuntaluokkaan tai yksilön rooliin tai identiteettiin yhteisössä.
5. *Deskriptiivinen funktio*: nimi kuvailee tai antaa lisäinformaatiota tarkoitteesta.
6. *Assosiatiivinen funktio*: tarkoitteeseen liitetään tarkoituksellisia assosiaatioita.
7. *Affektiivinen funktio*: nimet heijastavat tunnetiloja ja luovat teoksen tunneilmastoa.
8. *Ideologinen funktio*: nimi viittaa tarkoitteeseen yhdistyvään ideologiaan.
9. *Luokitteleva funktio*: tarkoitteita luokitellaan erilaisiin alaryhmiin sisällöllisesti tai rakenteellisesti samantyyppisten tai vastakkaisten nimien avulla.
10. *Narratiivinen funktio*: nimet toimivat tarinan kerronnan osana.
11. *Humoristinen funktio*: viihdyttävä ja hauskuttava, usein kielelliseen leikitteilyyn liittyvä. (Ainiala ym. 2008: 339.)

Funktiot menevät osittain päällekkäin eivätkä ne ole täysin tyhjentäviä, mutta ne kattavat keskeisimmät kirjallisuusunimien merkitystehtävät (Ainiala ym. 2008: 339). Yksi luettelosta puuttuva funktio on nimien osuus genren rakentajina: fantasiakirjallisuudessa nimillä on havaittu olevan selvä yhteys kyseisen genren muodostumiseen (Hohtari 2002: 197).

2.3. Sarjakuva kirjallisuuden lajina

2.3.1. Määrittely ja analyysi

Sarjakuva määritellään juonelliseksi, kertovaksi piirroskuvien sarjaksi (NS s.v. *sarjakuva*). Juuri *kerronnallisuus* erottaa sarjakuvan muusta karikatyyrikuvien perinteestä, kuten pilakuvista, ja tekee siitä kirjallisuutta. Erityisen ilmaisukielen vuoksi sarjakuva on oma kirjallisuuden lajinsa. Tämän kielen määrittelyä vaikeuttaa sarjakuvien moninaisuus. Aina löytyy teoksia, jotka eivät täysin sovi määritelmään. (Herkman 1998: 21–22, 27.)

Keskeisin piirre sarjakuvan kielessä on kahden erilaisen ilmaisutavan, *kuvan* ja *sanan* yhdistäminen. Näiden kahden liitto mahdollistaa sen, että asioista voidaan sarjakuvissa kertoa nopeasti, taloudellisesti ja helposti. Sarjakuviin liittyvät keskeisesti myös *efektit*. Ne ovat merkkejä, joita tarvitaan liikkeen ja äänen vaikutelman esittämiseksi graafisessa muodossa. Sarjakuvahahmojen repliikit esitetään useimmiten *puhekuplissa*. Kerronta puolestaan etenee *ruudusta* toiseen siirryttäessä. (Herkman: 1998: 21–22, 26, 42; ks. myös Hänninen – Kemppinen 1994: 80–82.)

Sarjakuvassa kerrotaan tavallisesti jokin vitsi (lyhyissä sarjakuvissa eli *stripeissä*) tai tarina (pidemmissä sarjakuvissa) (Herkman 1998: 27). Julkaisutavan mukaan sarjakuvat voidaan jakaa *sanomalehtisarjakuviin*, *sarjakuvalehtiin* sekä *albumeihin* ja *kirjoihin*. Ensiksi mainitulla tarkoitetaan rajaavasta nimestä huolimatta yleensä kaikenlaisissa lehdissä (esim. myös aikakauslehdissä) muun sisällön ohella ilmestyviä sarjakuvia. Lehtien, albumien ja kirjojen sisältö taas muodostuu pelkästään sarjakuvista. Albumit voidaan erottaa kirjoista muodon avulla: niiden kannet ovat pehmeät, sivut isompia ja määrältään vähäisempiä kuin kirjoissa. Toisaalta termejä *sarjakuvakirja* ja *-albumi* voidaan käyttää synonyymeina ja viitata niillä yhdessä julkaisuihin, jotka eivät ole lehtiä. (Heikkinen 1991: 15, 30, 46.) Näin on tehtykin sarjakuvan sanakirjamäärittelyssä (Factum s.v. *sarjakuva*).

Asiat esitetään sarjakuvissa usein liioitellen ja yksinkertaistaen, ja esimerkiksi tarinoissa esiintyvät hahmot ovat tavallisesti pelkistettyjä karikatyyrejä. Muun muassa näistä seikoista johtuen sarjakuvien keskeiseksi tehtäväksi on katsottu perinteisesti viihdyttäminen. Nykyisin sarjakuvien maailma on kuitenkin jo niin moninainen, ettei näin kapea määrittely toimi. Sarjakuvia on käytetty pitkään esimerkiksi propagandan ja opetuksen välineenä, koska on huomattu, että karrikoitu kuvallinen ilmaisu yhdistää ihmisiä erilaisista taustoista ja jopa äidinkielestä riippumatta. (Herkman 1998: 63, 127.)

Sarjakuvan lukeminen ei ole samanlaista kuin pelkän kirjoitetun tekstin tai yksittäisen kuvan tai elokuvan lukeminen (Hänninen – Kemppinen 1994: 83). Lukemiseen ei ole olemassa mitään yhtenäistä sarjakuvatutkimuksen teoriaa (Herkman 1996: 24). Tässä tutkimuksessa tarkastelen sarjakuvaa sekä omana tutkimuskohteenaan että osin samoin käsittein kuin kirjallisuutta ylipäätään, aivan kuten tutkitaan esimerkiksi lyriikkaa ja draamaa. Sarjakuvasta voi muun kirjallisuuden tapaan tarkastella esimerkiksi ajan kuvausta, intertekstuaalisuutta ja metaforia. Itsenäisenä kirjallisuudenlajina sarjakuvan analyysin keskeisimmäksi näkökulmaksi on asetettu puolestaan kuvan ja sanan suhteen tulkinta. (Herkman 1998: 54–55, 92, 120, 187.)

2.3.2. Sarjakuvan historiasta ja asemasta

Moderni sarjakuva on hieman yli sata vuotta vanha kirjallisuuden laji. Sarjakuvan katsotaan alkaneen kehittyä Yhdysvalloissa, ja sikäläisessä sanomalehdessä vuonna 1896 ilmestynyt Richard Outcaultin *Yellow Kid* mainitaan yleensä ensimmäisenä sarjakuvana. *Yellow Kid* on saanut tämän tittelin, koska se toimi lähtölaukauksena sarjakuvan suosiolle. (Hänninen – Kemppinen 1994: 8; ks. myös Herkman 1996: 12–13.)

Aluksi sarjakuva oli osa sanomalehtien viikonloppunumeroita ja liitteitä. Päivittäissarjat syntyivät 1910-luvulla. Aiheiltaan sarjakuvat olivat pitkään huumoripitoisia, kunnes ensimmäiset sarjakuvalehdet julkaistiin 1930-luvulla ja seikkailu- ja supersankarit tarinat syntyivät. Tuolloin ilmestyivät esimerkiksi Disney-yhtiön ensimmäiset sarjakuvat ja Joe Shusterin ja Jerry Siegelin *Teräsmies*. (Hänninen – Kemppinen 1994: 13, 15, 20.)

Sarjakuvien ensimmäisiksi lukijoiksi mainitaan usein lukutaidottomat siirtolaiset, mutta ne ovat todennäköisesti olleet tärkeitä myös keskiluokkaisille lukijoille. 1930-luvulla sarjakuvat leimautuivat lasten luettavaksi, ja tästä johtuen ne saivat sotavuosina Yhdysvalloissa osakseen vastustusta: sarjakuvien pelättiin pilaavan lasten maun ja antavan heille

vääränlaisia roolimalleja. Tämä synnytti sarjakuvantekijöiden itsesensuurisysteemi Comics Coden. (Hänninen – Kemppinen 1994: 11, 24–25; ks. myös Kaukoranta – Kemppinen 1982: 15, 107.) Sensuuri näkyi pitkään esimerkiksi siinä, että seksuaalisuus oli monissa sarjakuvissa kielletty aihe (Herkman 1996: 18).

Länsimaisen sarjakuvan seuraava selvä kehitysaskel oli aikuisten sarjakuvan kehittyminen 1960-luvulla ja tämän myötä 1970- ja 1980-luvulla syntyneet sarjakuvaromaanit (Hänninen – Kemppinen 1994: 37, 39). Nykypäivänä sarjakuvien maailmaa voi kuvaila ennen kaikkea pirstaleiseksi: sarjakuvia julkaistaan hyvin erilaisille yleisöille, erilaisina ja erimuotoisina (Herkman 1996: 23).

Sarjakuvan synnyinmaa on siis Yhdysvallat. Eurooppaan sarjakuva levisi 1930-luvulla ja innosti samalla omankin tuotannon kehittämiseen. Erityisen tuotteliaita oltiin Belgiassa ja Ranskassa. (Herkman 1996: 18.) Suomessa ensimmäinen julkaistu sarjakuva oli vuonna 1904 ilmestynyt *Amerikkalainen kuvakirja*, ja oma tuotanto lähti liikkeelle vuonna 1911 Ilmari Vainion *Professori Itikaisen tutkimusretki* -sarjakuvan myötä (Kaukoranta – Kemppinen 1982: 171–173). 1930-luvulla syntyi muun muassa Asmo Aallon *Kieku ja Kaiku*, 1950-luvulla Tove Janssonin *Muumit*. 1970-lukua on kutsuttu sarjakuvan tekijöiden kultakaudeksi kautta maailman, ja näin oli myös Suomessa. (Hänninen – Kemppinen 1994: 66–71.) 1980-luvulla meillä taas oltiin huolestuneita käänössarjakuvien valta-asemasta (Heikkinen 1991: 115).

Sarjakuvilla on Suomessa laaja lukijakunta. Tarkkoja tietoja niiden levikeistä on vaikea saada, mutta esimerkiksi vuonna 1989 pelkkiä sarjakuvalehtiä on laskettu ostetun tai tilatun arviolta 25 miljoonaa kappaletta. Alkuperältään meillä ilmestyvä sarjakuvatuotanto on paljolti Yhdysvalloista ja Euroopasta, mutta myös muunmaalaiset sarjakuvat ovat pikku hiljaa saaneet jalansijaa. (Heikkinen 1991: 18, 42, 115.) Kotimainenkin sarjakuva on 1990- ja 2000-luvuilla vahvistanut asemiaan.

Asemaltaan sarjakuva on niin meillä kuin muuallakin luettu pitkään osaksi ns. huonoa populaarikulttuuria. Populaarin leiman sarjakuva sai jo historiansa alussa siksi, että se kehittyi osana sanomalehtiä. Myöhemmin leimaa vahvisti se, että sarjakuvat koettiin lasten mediaksi. (Herkman 1996: 13.) Populaarius määrittää vahvasti myös sarjakuvan englanninkielistä nimitystä *comics*: se perustuu sanaan *comic* 'koominen', ja koomisuus ja viihdyttävyyys liitetään yleisesti populaarikulttuuriin. Comics-nimitys on etymologiansa vuoksi nähty eräänlaisena noidankehänä: sen on katsottu lisänneen sarjakuvan määrittymistä huvittavaksi, lapselliseksi ja ei-vakavaksi kirjallisuuden lajiksi. (Barker 1989: 8.)

Populaarikulttuurin tuotteet on perinteisesti nähty myös tutkimusarvoltaan vähäiseksi, vaikka esimerkiksi sarjakuvan taidearvon väheksymiselle ei ole löytynyt painavaa syytä. Viime vuosina populaarikulttuuri on kuitenkin saanut janoamaansa arvostusta ja sitä on alettu myös tutkia enemmän, sarjakuva mukaan lukien. Samalla on havaittu, että muun muassa väite sarjakuvien helppolukuisuudesta voidaan kumota sillä, että jo pelkästään niiden nimet ovat erittäin mielenkiintoisia tutkittavia, joiden tulkinta vaatii laajaa ymmärrystä. (Korttila 2003: 2, 7, 76; ks. myös Herkman 1996: 9, 23, 34.)

3. NIMEÄMISEN KOHTEET

3.1. Yleisiä havaintoja nimeämisestä

Aineistooni kuuluu yhteensä 218 henkilönnimeä. Näistä suurin osa on hahmojen varsinaisia nimiä, mutta joukossa on myös 17 toissijaisesti käytettyä nimeä. Toissijaisilla nimillä tarkoitan sellaisia nimityksiä, joita käytetään varsinaisen nimen rinnalla: tällaisia ovat esimerkiksi lempinimet ja väärin kuullut nimet (ks. tarkemmin luku 3.3).

Asterixissa on nimetty eniten tarinassa esiintyviä hahmoja, sekä ihmisiä että eläimiä, kuten *Asterix*, *Aladobix*, *Obelix*, *Senilix*, *Trubadurix*, *Akvavitix*, *Plastix* (gallialaisia), *Hakkelus*, *Lapsus*, *Virus*, *Tyrannosaurus*, *Julius Caesar*, *Cinemascope*, *Flavia* (roomalaisia), *Naskalis*, *Kleopatra*, *Ostatkos*, *Kakkulah*, *Statistic*, *Fritax* (muun maalaisia), *Idefix* (koira), *Kiekulix* (kukko) ja *Konkkanokka* (haukka). Lisäksi tarinassa on nimetty muutamia sellaisia henkilöitä, joita ei varsinaisesti koskaan näy tarinassa – heidät vain mainitaan jossain yhteydessä. Tällaisiakin nimiä on järkevää tutkia, koska myös ne ovat esimerkkejä nimien kirjallisesta käytöstä (Bertills 2003: 184). Mainintana esiintyvät ensinnäkin seuraavat nimet:

- *Hubs* (tietäjä)
- *heimopäällikkö Bensinix*
- *urheilija Pierre Decoubertix*
- *Brunococatrix* (festivaalijärjestäjä)
- *prokonsuli Deodoranta*
- *Tiberius*
- *Carlus* (legioonalainen)
- *Felix Domesticus*
- *Erix* (merirosvon poika)
- *Ahmed Ahne*
- *Torremolinos* (majatalon isäntä)
- *Sadekatos* (valuutanvaihtaja)
- *Ekonomos* (ravintoloitsija)
- *Tiffanis Jonesis*
- *Ramses Bond*.

Näistä ensimmäisen mainitsee avaruusolio Tuuni todetessaan: ”Meidän tietäjämme Tadsylwinessa on nimeltään *Hubs*.” Kahteen seuraavaan luettolon nimeen taas viitataan, kun

päällikkö Aladobix lukee *heimopäällikkö Bensinixin* kirjoittamaa kirjettä, jossa *Decoubertix* mainitaan. *Brunococatrix*-nimeä käyttää Maestria sanoessaan: ”Olen muuten hyvitykseksi teoistani luvannut esitellä teidän bardinne *Brunococatrixille*, Parisiumin isojen festivaalien järjestäjille.” *Deodoranta*-nimen puolestaan mainitsee Asterix todetessaan Obelixille seuraavaa: ”Tietäjän taikakukkien ansiosta voimme kunniakkaasti voittaa *prokonsuli Deodorantan* hurjat naissoturit.” Nimi *Tiberius* esiintyy Claudius Anonymuksen sanoessa: ”Kysykää *Tiberiusta*, hän on yksi Caesarin sihteereistä”. Useat muutkin nimet esiintyvät hahmojen repliikeissä: *Carlus* on legioonalainen, jota toveri huhuilee väkijoukossa, *Felix Domesticus* mainitaan kehtolaulua laulettaessa, *Erixistä* puhuu merirosvolaivan kapteeni poikanaan ja *Ahmed Ahne*, *Torremolinos*, *Sadekatos* sekä *Ekonomos* mainitaan tarinoissa esiintyvien hahmojen kertoessa sukulaisistaan. *Tiffanis Jonesis* ja *Ramses Bond* -nimet sen sijaan esiintyvät sanomalehden kannessa.

Näiden nimien lisäksi maininnan asteelle jäävät myös sellaiset henkilöt kuin *Scipio*, *Juba I*, *Afranius*, *Pompeius*, *Brutus*, *Crassus*, *Horatius* ja *Vercingetorix*. Huomattavaa näissä nimissä on se, että nimenkantajat ovat todellisia historiallisia henkilöitä: *Scipio*, *Juba I* ja *Afranius* Julius Caesarin vihollisia, *Pompeius*, *Brutus* ja *Crassus* Caesarin ajan roomalaisia virkamiehiä, *Horatius* roomalainen runoilija ja *Vercingetorix* gallialaispäällikkö. Nimet mainitaan erilaisissa repliikeissä, esimerkiksi Caesarin todetessa:

”Vihollisemme *Scipio* odottaa meitä pohjoisessa. *Juba I*, Numidian kuningas ja petturi *Afranius* ovat etelässä. – – Tämän taistelun täytyy merkitä lopullista voittoa vastaastajistani, *Pompeiuksen* kannattajista ja...”

Pompeius ja *Crassus* taas tulevat esiin muun muassa Asterixin sanoessa Obelixille: ”Aikoinaan Roomaa hallitsi triumfiraatti eli kolme konsulia: Caesar, *Pompeius* ja *Crassus*.”

Pelkäksi maininnaksi jäävien hahmojen ohella Asterixissa on nimetty henkilöitä, jotka vain vilahtavat tarinassa. Tästä toimivat esimerkkeinä muun muassa nimet *Sicarius* ja *Termostaticus*. He ovat roomalaisia legioonalaisia, joihin tarinan päähenkilöt Asterix ja Obelix törmäävät pyrkiessään vierailulle vankilaan. Hahmojen nimet tulevat esiin, kun toinen koputtaa vankityrmän oveen ja toteaa: ”Avaa *Sicarius*, täällä *Termostaticus*.” Tämän jälkeen näitä legioonalaisia ei enää tavata. Aivan vastaavanlaisia ovat nimet *Gracchus Sextilius* ja *Claudius Quintilius*. Nimenkantajat puhuttelevat toisiaan legioonalaisleirin portilla, ja nimet mainitaan toisen todetessa: ”Mitä täällä tapahtuu *Gracchus Sextilius*?” ja toisen vastatessa: ”Tuo kauppias pilkkaa minua, *Claudius Quintilius*.” Samantapaisia tarinassa vilahtavia hahmoja ovat myös

- *Cesár* (tavernan isäntä)
- *Metwurstius* ja *Flavia* (roomalaispariskunta)
- *Vaseline* (sihteeri) ja *Cinemascope* (vastaanottoneiti)
- *Seliranius* (tiellä tavattu hinausyrittäjän omistaja)
- *Primus* (kivitaulujen kaivertaja)
- *Caius Ammus*, *Claudius Hypotenus*, *Gracchus Terapius* ja *Antiperspirantius* (roomalaisen kylpylän työntekijöitä)
- *Permanentis* (kirjuri)
- *Apropos* (vaunujen kuljettaja)
- *puhuja Protesthenes*
- *postinkantaja Telegramix*
- *Panix* (veneiden myyjä)
- *Hamsterix* (tivoliteltan pitäjä)
- sotilaat *Petilarus*, *Pelargonius*, *Flanellius* ja *Virus*
- *Cannabix* ja *Bananix* (gallialaisia)
- *Plexus* ja *Nexus* (tiellä tavattuja rosvoja)
- *Ristix*, *Plastix* ja *Vitaminix* (pikkupoikia)
- *Esplanadix* (gallialainen).

Tarinassa vilahtavien hahmojen vastaparina on paljon hahmoja, joita ei ole nimetty ollenkaan, vaikka niin olisi aivan hyvin voinut tehdä. On mielenkiintoista, että esimerkiksi Asterixin ja Obelixin Kleopatran palatsissa ohi menneen tapaama kirjuri on nimetty *Permanentikseksi*, mutta palatsin ruuanmaistajalla ei ole nimeä, vaikka hän esiintyy tarinassa kirjuria useammin. Vastaavasti on nimetty vain yhden kerran esiintyviä gallialaisen kylän asukkaita, esimerkiksi *Bananix*, *postinkantaja Telegramix* ja pikkupoika *Ristix*, mutta samaan aikaan paljon keskeisimpiä kyläläisiä on nimeämättä. Huomiota herättävin nimetön gallialainen hahmo on kylän vanhimman miehen Senilixin vaimo, jota puhutellaan aina vain *rouva Senilixinä*. Kyseisen henkilön nimettömyyden syyksi on ehdotettu, että henkilö on jollain tavalla tabu tai sitten nimeä ei vain yksinkertaisesti ole (Karjalainen 2006: 115). Itse uskon jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Vastaavia esimerkkejä nimettömyydestä on paljon lisää. Esimerkiksi siinä ei näytä olevan erityistä logiikkaa, milloin tarinoissa vilahtavat roomalaiset legioonalaiset on nimetty ja milloin ei.

Roomalaisten nimeämisessä ylipäätään on erikoista se, että vaikka hahmoilla on usein kaksiosainen nimi, heitä puhutellaan ensisijaisesti pelkällä sukunimellä. Kun hahmo esitellään ensimmäistä kertaa, mainitaan hänen koko nimensä. Myöhemmin hahmolle puhutaan vain yhdellä nimellä, joka on yleensä nimenkantajan sukunimi. Esimerkkinä tästä ovat muun muassa *Claudius Antabus*, *Tullius Eukalyptus*, *Tullius Hapatus*, *Claudius Auto-*

bus ja *Caius Cactus*, joita puhutellaan *Antabuksena*, *Eukalyptuksena*, *Hapatuksena*, *Autobuksena* ja *Cactuksena*.

3.2. Nimeämisen yhtäläisyydet ja erot hahmoryhmittäin

Hahmoryhmittäin aineistossani on nimetty eniten gallialaisia ja roomalaisia. Esimerkiksi lähes kaikilla keskeisillä gallialaisen kylän asukkailla on nimi, aiemmin mainittua *rouva Senilixiä* ja muutamia muita gallialaisvaimoja lukuun ottamatta. Myös matkoilla tavatut gallialaiset ovat lähes poikkeuksetta saaneet nimen. Roomalaisia on myös nimetty hyvin paljon, sekä legioonalaisia että tavallisia kansalaisia. Huomattavaa on, roomalaisia on nimetty jopa enemmän kuin tarinan varsinaisia päähenkilöitä, gallialaisia. Gallialaisia hahmoja, joita edustavat muun muassa *Asterix*, *Obelix*, *Lipstix*, *Bananix*, *Cannabix*, *Hamsterix*, *Smirgeline* ja *Jelousubmarine*, on sekä naiset että miehet huomioituna nimetty yli 50 siinä missä roomalaisia hahmoja hieman yli 90. Nimen saaneita roomalaisia ovat esimerkiksi *Hakkelus*, *Virus*, sadanpäämiehet *Dementius*, *Gracchus Celcius*, *Stradivarius* ja *Tullius Eukalyptys* sekä *Metwurstius*, *Flavia*, *Cornelia*, *Latraviata* ja *Vaseline*.

Muita nimettyjä hahmoryhmien edustajia ovat ensinnäkin muiden maiden asukkaat. Aineistossani tällaisia ovat goottilaiset, egyptiläiset, britannialaiset, kreikkalaiset, intialaiset ja numidialaiset. Määrältään muiden maiden asukkaita on nimetty huomattavasti vähemmän kuin roomalaisia ja gallialaisia: yhteensä heitä on nimetty noin 36, eniten kreikkalaisia (12), egyptiläisiä (10) ja intialaisia (8) ja vähiten brittejä (3) ja gootteja (2) sekä numidialaisia (2). Kreikkalaisten nimiä ovat *Ostatkos*, *Okeibos*, *Ekonomos*, *Apropos*, *Sadekatos*, *Psykopatos*, *Torremolinos*, *Paatos*, *Protesthenes*, *Spartakis*, *Automatos* ja *Motokros*, egyptiläisten *Ginfis*, *Permanentis*, *Ammoniakis*, *Numerobis*, *Naskalis*, *Cuptennis*, *Tiffanis Jonesis*, *Ramses Bond*, *Majordomus* ja *Kleopatra*, intialaisten *Mekkalah*, *Kakkulah*, *Kavalah*, *Tekilah*, *Kukapah*, *Ahmed Ahne*, *Hyvonne* ja *Raesade*, brittien *Teleprintax*, *Fritax* ja *Autodidax*, goottien *Mecanic* ja *Statistic* sekä numidialaisten *Juba I* ja *Duplicata*.

Muita hahmoja tarkasteltaessa eläimistä 4 on saanut tarinassa nimen, merirosvoista 3, ulkoavaruuden asukkaista 2 ja naisista 21. Eläinten nimiä ovat *Idefix* (koira), *Konkanokka* (haukka), *Kiekulix* (kukko) ja *Punasulka* (kana), merirosvojen *Baba*, *Pölkky* ja *Erix* ja ulkoavaruuden asukkaiden *Hubs* ja *Tuuni*. Naisten nimiä ovat

- *Smirgeline* (Aladobixin vaimo)
- *Jelousubmarine* (Amaryllixin vaimo)
- *kuningatar Kleopatra*
- *Tiffanis Jonesis* (henkilö lehden kannessa)
- *Mimosa* (gallialainen)
- *Cinemascope* (vastaanottoneiti)
- *Cornelia* (kauppias Cemicaliuksen lähin työtoveri)
- *Vaseline* (sihteeri)
- *Flavia* (roomalainen)
- *Eponine* (ravintolan kokki)
- *Elegantine* (Homeopatoxin vaimo)
- *Tibia* (roomalaismiehen tytär)
- *Raesade* (prinsessa)
- *Hyvonne* (palvelijatar)
- *Maestria* (bardi)
- *Gelatine* (Obelixin äiti)
- *Latraviata* (roomalainen näyttelijä)
- *Praline* (Asterixin äiti)
- *Galantine* (gallialainen)
- *prokonsuli Deodoranta*
- *Alpaga* (roomalaisvaimo).

Lisäksi on nimetty kaksi nykyaikaan sijoittuvaa hahmoa. Tällainen hahmo on ensinnäkin sarjakuvantekijöiden saamaa palautetta käsittelevässä lyhyessä tarinassa esiintyvä, oman kommenttinsa kirjeen kautta antava *Irvo Intellekti*. Toinen on *Obelisc'h*, joka tavataan eräässä tarinassa nykyajassa ja jonka esi-isäksi todetaan Obelix. Hahmoja, joita ei voi varmuudella sijoittaa mihinkään hahmoryhmään, ovat Atlantiksella tavattava ylipappi *Euforius*, kauppias *Epidemais*, merimiehet *Hexaklorofenis* ja *Kamferix* sekä vakooja *Vetysuperoksidix*.

3.3. Toissijaiset nimet

Aineistoni nimien joukossa on 17 toissijaista nimeä eli sellaista nimeä, jotka esiintyvät hahmon varsinaisen nimen rinnalla. Nämä nimet olen jakanut erillisiin ryhmiin: ensinnäkin

lempinimiin, toiseksi väärin kuultuihin nimiin ja kolmanneksi peite-, haave- ja kuvaileviin nimiin.

Lempinimiä ovat Asterixin ja Obelixin äitien pojistaan käyttämät nimet *Ririx* ja *Obeliksukka*. Obelixin isää Obelodalixia puolestaan kutsutaan nimellä *Obelo*, tietäjä *Akvavitixia* nimellä *Akva* ja gallialaisnaista *Elegantinea* nimellä *Galantine*. Myös Julius Caesarilla on tarinassa lempinimi: Asterix nimittää häntä toisinaan *Julleksi*.

Väärin kuultuihin nimiin lukeutuvat *Etemeri*, *Eritme*, *Gelatine*, *Koskix* ja *Kossus*. Kahta ensiksi mainittua käyttää humalainen Gracchus, joka takeltelee *Emeritus*-orjan nimeä seuraavasti: ”*Emeritus* kertoi minulle, sillä *Eritme*... Hik! *Etemeri*... Sillä tyypillä on hyvä virka...” *Gelatine*-nimeä puolestaan käyttää virheellisesti Alabobix lankonsa vaimosta *Elegantinesta*, mutta hän korjaa sen heti oikeaksi todetessaan: ”Tulkaa kylään, sinä ja *Gelatine*... *Elegantine* niin saatte syödä sellaista mitä sinun kullallasi ei saa!” *Koskix* esiintyy virheellisesti tietäjä Akvavitixin nimenä rahainvartija Claudius Antabuksen sanoessa: ”Kaatumatautikohtauksiensa aikana Caesar on usein kertonut minulle lähistöllä olevasta gallialaiskylästä... Siellä on tietäjä... Muistaakseni nimeltään *Koskix*.” *Kossusta* käyttää puolestaan Asterix sen jälkeen, kun hän tiedustelee legioonalaispäälliköltä, miksi roomalaiset ovat hyökkäysvalmiudessa, ja tämä vastaa: ”Mehän vain harjoittelimme paraatia... Kun otamme vastaan amiraali *Konsensuksen*.” Tähän Asterix toteaa: ”Sano sille amiraali *Kossukselle*, että me gallialaiset... järjestämme täällä paraatit.”

Haavenimiin puolestaan lukeutuu *Caius Caesar*, jonka sadanpäämies Caius Bonus mainitsee pohtiessaan, minkäniminen hän olisi keisarina. Peitenimiä ovat H^2O^2 ja *Caliguliminix*. Edellistä käyttää vakooja Vetysuperoksidix, jälkimmäinen on Caligula Minuksen nimenä, kun hän soluttautuu gallialaisten joukkoon. *Murinus* on puolestaan nimi, jonka legioonalaiset antavat Idefix-koiralle löydettyään tämän metsästä ja suunnitellessaan siitä lemmikkiä itselleen. Kuvaileviin nimiin kuuluvat *Tadsylwinen Tuuni*, jota gallialaiset käyttävät avaruusolio Tuunista kuultuaan, että tämä on kotosin Tadsylwine-tähdeltä, ja *Tompeli*, jota roomalaisissa käyttää huikentelevaisesta Gracchus-pojastaan.

Muutamia mainittuja hahmoja toissijaisine nimineen voisi kutsua nimeämisen attraktiokeskuksiksi. Tällä termillä tarkoitetaan aihepiiriä, johon on kerääntynyt erityisen paljon nimityksiä. Yhdessä nimityksistä muodostuu synonyymien ryhmä. (Hakulinen – Ojanen s.v. *attraktiokeskus*.) Epävirallisessa paikannimitutkimuksessa attraktiokeskusten on todettu kertovan siitä, että jokin paikka koetaan erityisen tärkeäksi (Korkalainen 2002: 36). Asterixin henkilönnimiä tarkasteltaessa attraktiokeskuksiksi – joskin nimimäärältään melko vaatimattomiksi sellaisiksi – hahmottuvat *Akvavitix*, *Emeritus*-orja ja gallialaisnai-

nen *Galantine*, joilla on kullakin kaksi toissijaista nimeä. Näistä tärkeä ja tarinoissa keskeinen hahmo on *Akvavitix*, kun taas *Emeritus* ja *Galantine* ovat muodostuneet attraktiokeskuksiksi mitä ilmeisemmin sattumalta. Heidänkin nimiensä useilla varianteilla on kuitenkin funktionsa, kuten myöhemmin selviää (ks. luvut 6.3.1 ja 6.3.2).

4. HENKILÖNNIMIEN ALKUPERÄ

4.1. Nimien muodostuksesta

Kirjallisuusnimien muodostukseen voidaan laajasti katsoa kuuluvaksi sekä nimien rakenne että alkuperä. Näin on tehnyt esimerkiksi kolmen lastenkirjan nimiä tutkinut Bertills (2003). Hän on jakanut teosten nimenmuodostuksen osiin, jotka voidaan esittää seuraavasti:

- > *Johdetut nimet*, kuten *Fiskaren* 'kalastaja'
- > *Mielikuvitukselliset nimet*, esim. *Ti-ti-oo*
- > Nimen osien määrän mukaan:
  - *yksinkertaiset nimet*, kuten *Rabbit* 'kani'
  - *yhdysnimet*, esim. *Snusmumriken* 'Nuuskamuikkunen'
  - *nimiyhdistelmät*, kuten *Antti Wares*
- > *Sanastoon pohjautuvat nimet*, kuten *Troppi* 'lääke'
- > *Reaalimaailmasta lainatut nimet*, esim. *Ninni*, *Fredrikson* (Bertills 2003: 71–82).

Näistä kolme ensimmäistä, johdetut ja mielikuvitukselliset nimet sekä nimen osien määrä, edustavat nimien rakenteellista ulottuvuutta ja kaksi seuraavaa, appellatiiviset ja konventionaaliset nimet, nimien alkuperää.

Bertillsin tavoin tämänkin tutkimuksen lähtökohta on, että nimien muodostukseen liittyy sekä niiden alkuperä että rakenne, mutta selvyyden vuoksi käsittelen näitä kahta erikseen: tässä luvussa paneudun edelliseen ja seuraavassa, viidennessä luvussa nimien rakenteeseen. Tästä aiheutuu jonkin verran päällekkäisyyttä, mutta kahteen lukuun jaettuna asiat havainnollistuvat ja tähdentyvät mielestäni paremmin kuin siinä tapauksessa, että muodostettaisiin yksi, monipolvinen luku. Se on syytä huomata, että kun puhun jatkossa *nimimuodoista*, viitataan sekä alkuperältään että rakenteeltaan erilaisiin nimiin.

Millaista alkuperää kirjallisuusnimet sitten voivat olla? Kuten Bertillsin yllä olevan nimenmuodostuskriteeristön viimeisenä mainitusta kohdasta ja aiemmin esitetyistä kirjallisuusnimien yleistiedoista (ks. luku 2.2.1) käy ilmi, kirjallisen teoksen nimillä voi olla vahva yhteys reaali maailman nimiin (esim. *Ninni*, *Matti Virtanen* hahmojen niminä). Standardikielen hyödyntäminen ylipäätään on ehkä yleisin kirjallisuusnimien muodostustapa, eli reaali maailman nimistön lisäksi voidaan hyödyntää myös sanastoa. Näin on tehty

esimerkiksi nimessä *Troppi*. Kun nimenmuodostuksessa on hyödynnetty todellista nimistöä, puhutaan *konventionaalista nimistöä* ja sanastoa käytettäessä *appellatiivisista nimistä*. (Bertills 2003: 73–74; 79.) Muitakin termejä kyseisille nimityypeille on olemassa. Esimerkiksi Raivo (2001: 19) nimittää konventionaalisia nimiä *tavallisiksi nimiksi*, mutta tässä tutkimuksessa käytän ensiksi mainittua käsitettä. Konventionaalisiin nimiin olen katsonut kuuluvaksi todellisiin henkilöihin, paikkoihin ja tuotemerkeihin pohjautuvat nimet.

Se, miten reaali maailman nimistöä on käytetty kirjallisuuden konventionaalisten nimien pohjana, muodostaa erilaisia nimityyppejä. Kuten kerrottua (ks. luku 2.2.1), teoksissa olevat nimet voivat esimerkiksi olla *autenttisia* (suoraan lainatut nimet kuten *Julius Caesar*), *realistia* (esim. *Matti Virtanen* romaanihenkilön nimenä) tai *lainanimiä* (esim. muusta kirjallisuudesta lainattu *Hamlet*). (Ainiala ym. 2008: 334.) Viimeksi mainittuja kutsun tässä tutkimuksessa *intertekstuaalisiksi nimiksi*.

Tutkiessani nimien yhteyttä reaali maailman nimistöön ja sanastoon olen hyödynnyt erilaisia tietosanakirjoja, koska niin moni nimi pohjautuu ennen kaikkea kulttuurihistoriaan. Myös Nykysuomen sanakirjasta ja erilaisista muista sanakirjoista on ollut apua. Joidenkin nimien tulkinnassa olen joutunut tukeutumaan omiin havaintoihini tai internetin lähteisiin.

4.2. Konventionaaliset nimet

4.2.1. Realistiset nimet

Asterixissa on useita hahmojen nimiä, joiden muodostuksessa on hyödynnetty konventionaalista henkilönnimistöä. Tällaisia realistia nimiä on esimerkiksi roomalaisten hahmojen nimissä *Marcus Normalius*, *Caligula Minus*, *Caius Ranunculus*, *Claudius Kepulius*, *Tullius Opus*, *Julius Luxus*, *Gracchus Celcius* ja *Lucius Majonesius*. Realistisia näissä ovat nimenomaan etunimet, jotka ovat todellisuudessakin edustaneet antiikin ajan roomalaista nimistöä (Wilson 1998: 4–8, 11–12, 48). Eniten näistä nimistä on käytetty *Gracchusta*, *Caiusta* ja *Claudiusta*, kutakin seitsemän eri hahmon nimessä, kuten seuraavasta voi havaita:

- <i>Gracchus Celsius</i>	- <i>Caius Ranunculus</i>	- <i>Claudius Kepulius</i>
- <i>Gracchus Konsensus</i>	- <i>Caius Cactus</i>	- <i>Claudius Anonymus</i>
- <i>Gracchus Sextilius</i>	- <i>Caius Fantasticus</i>	- <i>Claudius Autobus</i>
- <i>Gracchus Terapius</i>	- <i>Caius Lallus</i>	- <i>Claudius Hypotenus</i>
- <i>Gracchus Flunssavirurus</i>	- <i>Caius Piparmintus</i>	- <i>Claudius Omnibus</i>
- <i>Gracchus Tappelus</i>	- <i>Caius Bonus</i>	- <i>Claudius Quintilius</i>
- <i>Gracchus</i> (roomalaispojan ainoa nimi)	- <i>Caius Caesar</i>	- <i>Claudius Antabus.</i>

Nimeä *Tullius* on puolestaan käytetty realistisena nimenä kolme kertaa, nimiä *Marcus*, *Caligula* ja *Lucius* kutakin kahdesti ja nimeä *Julius* kerran seuraavasti:

- *Tullius* etunimenä nimissä *Eukalyptus*, *Hapatus* ja *Opus*
- *Marcus* etunimenä nimissä *Normalius* ja *Hygienus*
- *Caligula* osana nimiä *Gaudeamusigiturius* ja *Minus*
- *Lucius* etunimenä nimissä *Cemicalius* ja *Majonesius*
- *Julius* osana nimeä *Luxus*.

Näiden nimien ohella kertaalleen aineistossa esiintyviä antiikinaikaisia etunimiä ovat *Felix* (*Felix Domesticus*) ja sellaiset naisten nimet kuin *Flavia* ja *Cornelia*. Myös *Asterixin* henkilönnimiin lukeutuvalla nimellä *Titus* on todellinen esikuvansa roomalaisessa etunimistöissä (Pitkäranta 2001 s.v. *Titus*). Nimellä *Tiberiuskin* on yhteys antiikin aikaan: nimi on kuulunut muun muassa eräälle Caesarin jälkeiselle Rooman hallitsijalle. Aineistossa esiintyvä naisen nimi *Eponine* taas yhdistyneenä kelttien jumalattareen nimeltä *Epona*. (James 2005: 89, 140.)

Yleisimmin realistiset henkilönnimet ovat *Asterixissa* osa nimenomaan hahmojen etunimiä, mutta myös muutamalla aineistossa esiintyvällä sukunimellä on yhteys todellisuuteen. Tällaisesta on kaksi esimerkkiä: ensinnäkin nimi *Claudius Quintilius*, jonka sukunimi muistuttaa todellista sukunimeä *Quintilianus*. Toinen vastaava tapaus on yksiosainen nimi *Broderius*, jonka mallina toimii täsmälleen samanmuotoinen reaali maailmassa esiintyvä sukunimi (Surname Finder).

Antiikin aikaisten nimien ohella aineistossani on hyödynnetty myös nykyaikaan sidoksissa olevia nimiä. Tällaisilla tarkoitan nimiä, joiden olen internetin hakukoneisiin tekemiäni hakujen kautta havainnut olevan käytössä henkilönniminä nykyajassa. Tällainen nimi on ensinnäkin aiemmin mainittu, *Epona*-jumalattareen nimeen yhdistyvä *Eponine*, joka on sellaisenaan käytössä oleva naisen nimi. Toiseksi nykyaikaan ovat huomioideni mukaan

sidoksissa roomalaismiesten nimet *Tifus* ja *Carlus*. Tietynlaisesta moderniudesta huolimatta nämä kaksi muistuttavat muodoltaan *us*-loppuisina antiikin aikaisia nimiä.

Kaikki edellä esitellyt nimet kuuluvat *Eponinea* lukuun ottamatta roomalaisille. *Eponine* onkin ensimmäinen esimerkki siitä, että normaalinimistöä on hyödynnetty myös muunmaalaisten hahmojen nimissä, tosin huomattavasti vähemmän kuin roomalaishahmoilla. Muiden kuin roomalaisten hahmojen realistisia nimiä ovat ensinnäkin *Mimosa* (gallialainen), *Hyvonne* (intialainen) ja *Erix* (merirosvon poika). Kaikki kolme edustavat melko modernia nimistöä. Näistä *Hyvonne* ja *Erix* ovat siinä mielessä erikoisia, että niitä ei ole lainattu konventionaalista nimistöä suoraan vaan muokaten. *Hyvonne*-nimen taustalla on reaali maailman nimi *Yvonne* ja *Erix*-nimen pohjana toimii nimi *Erik*.

Asterixissa mainintana esiintyvän *Irvo Intellektin* etunimi on vielä yksi esimerkki realistisesta nimestä, joskin epäselvä sellainen. Kuten mainittua (ks. luku 3.2) *Irvo* mainitaan lyhyessä tarinassa, jossa sarjakuvantekijät käsittelevät saamaansa palautetta ja yksi palautteen antajista on *Irvo*. Nimen voi katsoa realistiseksi sillä perusteella, että se muistuttaa sellaista suomalaista etunimeä kuin *Arvo*. Toisaalta etunimi voi olla myös appellatiivinen, jos ajatellaan, että se yhdistyy sanaan *irvokas* 'karkean ivallinen'. Todennäköistä on, että nimessä on haluttu luoda yhteys molempiin, sekä sanastoon että konventionaaliseen nimistöön.

4.2.2. Autenttiset nimet

Olen määritellyt autenttiset nimet tässä tutkimuksessa hyvin laajasti. Yleensä kirjallisuusnimistä tulkitaan autenttisiksi ne nimet, jotka viittaavat todellisiin henkilöihin (*Julius Caesar*). Tällaisten ohella olen katsonut autenttisiksi myös paikkoihin ja tuotemerkkeihin yhdistyvät nimet. Ensisijaisesti termistöön yhdistyviä nimiä (*Gracchus Celcius* vrt. *celcius-yksikkö*) en ole sen sijaan sisällyttänyt autenttisiin nimiin.

Toisekseen olen lukenut autenttisiksi nimiksi sekä suorat lainaukset reaali maailman nimistöä (*Kleopatra*) että autenttisiin nimiin selvästi pohjautuvat, jollain tapaa muokatut nimet. Näin on tehnyt myös Anne Korttila (2003: 31–33, 39–41) Aku Ankka -sarjakuvan nimiä tutkiessaan: hän kutsuu autenttisiä nimiä todellisiksi nimiksi ja katsoo niihin kuuluviksi sekä sellaisinaan lainatut nimet, kuten paikannimet *Stratford-on-Avon* ja *Ykon*, että muokatut nimet, kuten *Teppo Pelimäki* ja *Antti Rela*. Viimeksi mainituista ensimmäi-

nen on vapaa suomennos kuuluisan elokuvaohjaajan nimestä *Steven Spielberg* ja toinen on muokattu suomalaisen artistin nimestä *Anssi Kela*.

Asterixissa esiintyvien autenttisten nimien suurimman ryhmän muodostavat **todelliset henkilönimet**. Olen jakanut tällaiset nimet kahtia sen mukaan, onko niiden kohde elänyt antiikin aikana vai nykyajassa. Nykyajalla tarkoitan käytännössä aikaa 1900-luvulta eteenpäin. Nimet jakautuvat seuraavasti:

1. Nykyaikaan viittaavat
  - ravintoloitsija *Fellinius*, vrt. italialaisen elokuvaohjaajan *Frederico Fellini*
  - *Pierre Decoubertix*, vrt. nykyaikaisten olympialaisten kehittäjä *Pierre de Coubertin*
  - *Brunococatrix*, vrt. 1940-luvun musiikintekijän *Bruno Coquatrix* (Wikipedia 2).

2. Antiikkiin viittaavat
  - *Vercingetorix*, kuuluisa gallialainen sotapäällikkö
  - *Julius Caesar*, kuuluisa roomalainen hallitsija
  - *Brutus*, *Crassus*, *Afranius* ja *Scipio* roomalaisia poliitikkoja; *Pompeius* sotapäällikkö
  - *Horatius*, roomalainen runoilija
  - *Juba I*, Numidian kuningas
  - *Spartakis* vrt. *Spartacus* antiikin ajan traakilainen gladiaattori.³

Kuten luettelostakin voi päätellä, kaikki antiikkiin viittaavat nimet viimeistä (*Spartakis*) lukuun ottamatta ovat suoraan lainattuja ja nykyaikaan viittaavat puolestaan esikuvina toimivista nimistä muokattuja.

Paikannimiin viittaavia henkilönnimiä ovat ensinnäkin *Torremolinos*, *Kaukasus*, *Emmentalix* ja *Hotelterminus*. Näistä ensin mainittu on pieni kaupunki Espanjassa, *Kaukasus* vuoristo Itä-Euroopassa ja *Emmentalix* viittaa *Emmental*-nimiseen laaksoon Sveitsissä, josta myös samalla nimellä tunnettu juusto on kotoisin. *Hotelterminus* puolestaan viitanee eri puolilla Eurooppaa sijaitseviin *Hotel Terminus* -nimisiin majoituspaikkoihin (ks. BWI). *Zürix* ja *Berlix* viittanevat nekin paikannimiin, ensimmäinen *Zürichiin* ja toinen *Berliiniin*.

Tuotemerkkeihin perustuvia nimiä on aineistossani yhteensä seitsemän: *Samarinix* viittaa *Samariini*-nimiseen närästyslääkkeeseen, *Caravellix* nimeen *Caravelle*, *Antabus* samannimiseen lääkevalmisteeseen, *Eurocardix* luottokorttiin, *Stradivarius* viulu-

---

³ Asterix-tarinan *Spartakus* on tästä poiketen kreikkalainen.

merkkiin ja nimet *Kossus*, *Akvavitix* ja *Tekilah* alkoholituotemerkkeihin. Nimien selitykset ovat seuraavat:

- *Caravellix* < *Caravelle*, 1950-luvulla ranskalaisen yhtiön valmistamaan liikennelentokoneen nimi
- *Antabus* < *Antabus* 'disulfiraamin eräs kauppanimi, alkoholismiin hoitoon käytettävä lääkeaine'
- *Eurocardix* < *Eurocard*-luottokortti
- *Stadivarius* < Antonio *Stradivarin* rakentamat kuuluisat viulut
- *Kossus* < *kossu*, puhekielinen nimitys *Koskenkorva*-viinille
- *Akvavitix* < *Akvavit*, ruotsalainen viina (Ylisipola 2010)
- *Tekilah* < *tequila* 'meksikolainen alkoholijuoma', lausutaan *tekila*.

Tuotemerkkeihin rinnastettavia ovat yksittäisiin tuotteisiin ja yrityksiin viittaavat nimet. Tästä toimivat esimerkkeinä hinausyhtiön omistaja *Seliranius* ja kenraali *Rudus*. *Seliranius* nimittäin viitanee *Seliran*-nimiseen särkylääkkeeseen (Darwin Media Oy 2010) ja *Rudus* samannimiseen teollisuusyritykseen, nykyiseen *Lohja Rudus Oy*:öön.

Myös sellaiset nimet kuin *Emmentalix* ja *Camembertix* yhdistyvät tietyllä tapaa tuotemerkkeihin. *Emmentalixiin* liittyvä *emmentaali* on tietty juusto, joka, kuten aiemmin kävi ilmi, on saanut nimensä sveitsiläisen *Emmental*-laakson mukaan. *Camembert* taas on erään valkohomejuuston nimitys..

Kuten todettua, osa autenttisista nimistä on muokattu alkuperäisistä esikuvista erinäköisiksi (esim. *Fellinius*, *Spartakis*, *Zürich*), osa taas on lainattu sellaisenaan (*Julius Caesar*, *Scipio*). Muokatut ja suoraan lainatut nimet eroavat edelleen siinä, että muokatuilla on useimmiten vain denotatiivinen yhteys esikuviansa: esimerkiksi *Seliranius*-hahmo ei ole tekemisissä särkylääkkeiden kanssa, vaikka hänen nimensä niihin viittaakin. Tämä tekee nimistä hauskuuttavia. Toisinaan muokattuihin nimiin voi tosin liittyä samansuuntaisia assosiaatioita kuin esikuvana toimivaan nimeen: *Pierre Decoubertix* on tarinassa urheilija siinä missä reaali maailman *Pierre Decoubertin* on toiminut urheilun saralla hieman toisenlaisissa tehtävissä. Vastaavasti *Brunocatrix* on Asterixissa festivaalijärjestäjä, kun todellinen *Bruno Coquatrix* on ollut musiikintekijä. Suoraan lainatut nimet sen sijaan ovat hahmoilla, jotka edustavat tarinassa samaa henkilöä kuin historiallisestikin: esimerkiksi *Kleopatra* on sarjakuvassa Egyptin hallitsija ja *Brutus* poliitikko.

4.2.3. Intertekstuaaliset nimet

Kirjallisuudentutkimuksessa intertekstuaalisuudella viitataan perinteisesti tekstienvälisyyteen eli siihen, että kaunokirjallisesta teoksesta löytyy viittauksia yhteen tai useampaan toiseen teokseen. Laajimmillaan se nähdään osana kaikkea kulttuuria. (Makkonen 1991: 11–14, 19.) Tässä tutkimuksessa olen tulkinnut intertekstuaalisuudeksi viittaukset eri taidelajeihin: olen katsonut intertekstuaalisiksi nimiksi kirjallisuudesta, elokuvista ja musiikkialalta lainatut nimet. Sen sijaan esimerkiksi tuotemerkkien nimiä en ole tulkinnut intertekstuaalisiksi, vaan ne on käsitelty edellä autenttisina niminä.

Intertekstuaalisia nimiä on esimerkiksi autenttisiin nimiin verrattuna aineistossa jonkin verran vähemmän. Kirjallisista teoksista lainattuja nimiä on kolme, samoin elokuvista ja musiikkialalta on kummastakin peräisin kolme nimeä. Kirjallisista teoksista lainatut nimet ovat peräisin nimenomaan sarjakuvista.

Sarjakuvista lainattuja nimiä Asterixissa edustavat intialainen *Ahmed Ahne* sekä merirosivot *Baba* ja *Pölkky*. Ensiksi mainittu viittaa samannimisen sarjakuvan päähenkilöön, kun taas *Baba* ja *Pölkky* esiintyvät merirosvoina ranskalaisten Jean Michel Charlierin ja Victor Hubinon Punaparta-sarjakuvassa (AK 1: 63). Elokuviin puolestaan yhdistyvät tavernan isännän *César*in nimi ja lehden kannessa esiintyvät *Ramses Bond* ja *Tiffanis Jonesis*. *César* on ranskalaisen elokuvaohjaaja Marcel Pagnolin samannimisen komedian päähenkilö (AK 2: 63), ja nimi *Ramses Bond* viittaa kuuluisien *James Bond* -elokuvien samannimiseen päähenkilöön. *Tiffanis Jonesis* on puolestaan muokattu 1970-luvulla ilmestyneen *Tiffany Jones* -nimisen elokuvan päähenkilön nimestä (IMDb).

Musiikkialalta lainattu nimi on ensinnäkin *Jelousubmarine*: se viittaa Beatles-yhtyeen albumiin ja levyn nimikkokappaleeseen *Yellow Submarine*. Muita musiikkiin liittyviä nimiä ovat prefekti *Caligula Gaudeamusigituruksen*, näyttelijätär *Latraviatan* ja sadanpäämies *Avantipopuluksen* nimet. Ensimmäinen on yhteydessä ylioppilaiden juhlalaulunakin tunnettuun *Gaudeamus igitur* -kappaleeseen, *La Traviata* on Giuseppe Verdin ooppera ja *Avantipopulus* viittaa 1900-luvun alussa sävellettyyn työväenliikkeen lauluun *Avanti Popolo*, joka tunnetaan myös nimellä *Bandiera Rossa* (Wikipedia 3).

4.3. Appellatiiveihin pohjautuvat nimet

4.3.1. Sanaston hyödyntämisen tavat

Normaalnimistön ohella myös sanasto on huomattavassa roolissa Asterixin henkilönnimien alkuperää tarkasteltaessa: iso osa nimistä pohjautuu appellatiiveihin⁴. Esimerkiksi gallialaisen kylän asukkaiden nimissä on hyödynnetty sanastoa: *Obelix*-nimen taustalla on sana *obeliski* ja *Trubadurix*, *Senilix*, *Aladobix* ja *Amaryllix* viittavat *trubaduuriin*, *seniiliin*, *aladobiin* ja *amaryllis*-kukkaan. Sanastoa on käytetty hyödyksi myös muiden hahmoryhmien nimissä: esimerkiksi *Numerobis* (vrt. *numero*) on egyptiläinen arkkitehti, *Tyrannosaurus* (vrt. *tyrannosaurus*), *Systematicus* (vrt. *systemaattinen*) ja *Pelargonius* (vrt. *pelargoni*) roomalaisia ja *Statistic* (vrt. *statisti*) sekä *Mecanic* (vrt. *mekaaninen*) gootteja.

Huomionarvoista roomalaisten useampiosaisissa nimissä on se, että niissä etunimet edustavat konventionaalista nimistöä (ks. aiempi luku 4.2.1), mutta sukunimien pohjana on hyödynnetty useimmiten sanastoa: esimerkiksi nimi *Marcus Normalius* koostuu etunimestä *Marcus* ja *normaali*-sanasta muokatusta sukunimestä. Vastaavasti myös muun muassa nimissä *Gracchus Flunssavirus*, *Lucius Majonesius*, *Cracchus Terapius*, *Julius Luxus*, *Caius Bonus*, *Caius Cactus*, *Claudius Hypotenus* ja *Caius Ranunculus* etunimi edustaa konventionaalista nimistöä ja sukunimi perustuu sanastoon.

Mainitut esimerkit ovat vain murto-osa aineiston kaikista appellatiiveihin pohjautuvista nimistä: niitä on todella paljon enemmän. Kaikkien sanastoon yhdistyvien nimien luetteleminen ei sinällään ole järkevää, mutta hyvän kuvan tällaisten nimien määrästä saa seuraavassa luvussa 4.3.2, jossa käsittelen appellatiiveihin pohjautuvien nimien aihepiirejä.

Sanaston käyttö aineiston nimien pohjana jakautuu kahdenlaiseen tyyppiin. Ensimmäistä tyyppiä edustaa sanaston hyödyntäminen ja muokkaus erilaisten pääteainesten, kuten *-us*, *-ix* ja *-is*, avulla nimiksi. Tällaisia ovat esimerkiksi *Sicarius* (< *sikari*), *Termotaticus* (< *termostaatti*), *Pultsarius* (< *pultsari*), *Esplanadix* (< *esplanadi*), *Saksofonix* (< *saksofoni*), *Anjovix* (< *anjovis*), *Ammoniakis* (< *ammoniakki*), *Hexaklorofenis* (< *hexaklorofeni*) ja *Naskalis* (< *naskali*). Toinen tapa on hyödyntää sanoja suoraan niminä. Esimerkiksi nimet *Lapsus*, *Paatos*, *Sadekatos*, *Hakkelus*, *Fiikus* ja *Tibia* ja sukunimet nimissä *Gracchus Flunssavirus* ja *Caius Ammus* ovat tällaisia: *lapsus* on huolimattomuusvirhe, *paatosta* voi

⁴ Huom. ero appellatiivisiin nimiin (*Numero*, *Tropi*). Tässä useimmiten kyse appellatiiveista muodostetuista johdoksista.

kuvailla puhe- tai kirjoitustyyliksi, *sadekatos* tarjoaa suojan sateelta, *hakkelus* on hienoksi hakattu aine, *fiikus* huonekasvi, *tibia* tarkoittaa latinasta suomennettuna sääriluuta, *flunssa-virus* on taudinaiheutaja ja *ammus* ladataan aseeseen.

Nimien pohjana käytetyssä sanastossa huomattavaa on se, että mukana on sekä oma- että vierasperäistä sanastoa, mutta suurin osa edustaa jälkimmäistä ryhmää. Vierasperäisyys näkyy myös nimien äännerakenteessa, jossa esiintyy paljon vierasperäisiä konsonantteja *b*, *c*, *d*, *f*, *g*, *q* ja *x*. Selviä omaperäiseen sanastoon pohjautuvia nimiä on aineistoni 218 nimestä tulkintani mukaan 25. Niihin kuuluvat

- *Hakkelus* 'hienoksi hakattu aine'
- *Kakkulah*, vrt. *kakkulat*
- *Kavalah*, vrt. *kavala*
- *Kuppius*, vrt. *kuppi*
- *Sadekatos*
- *Opus* 'kirja' (nimessä *Tullius Opus*)
- *Raesade*
- *Numerobis*, vrt. numero
- *Hamsterix*, vrt. hamsteri
- *Kiekulix*, vrt. kiekua
- *Murinus*, vrt. murista
- *Vingutus*
- *Tappelus* (nimessä *Cracchus Tappelus*)
- *Konkkanokka*
- *Kuppius*, vrt. kuppi
- *Ristix*, vrt. risti
- *Ammus* (nimessä *Caius Ammus*)
- *Lallus* 'saamaton' (nimessä *Caius Lallus*)
- *Kepulius*, vrt. kepuli 'kiero, vilpillinen' (nimessä *Claudius Kepulius*)
- *Naskalis*, vrt. *naskali*
- *Koskix*, vrt. *koski*
- *Potatius*, vrt. *potaatti*
- *Ostatkos*, vrt. *vastaava verbimuoto*
- *Punasulka*
- *Pultsarius*, vrt. *pultsari* 'alkoholisti'.

Mielenkiintoista vieras- ja omaperäiseen sanastoon pohjautuvissa nimissä on tiettytyyppinen vaihtelu: joissakin äännerakennetta on pyritty joko tekemään vierasperäisemmän kuuloiseksi tai päinvastoin suomalaisemmaksi. Esimerkiksi nimien *Cannabis* ja *Cactus* (*Caius Cactus*) taustalla olevat sanat *kannabis* 'huume' ja *kaktus* kirjoitetaan suomessa *k*:lla, mutta nimissä sen tilalle on valittu vierasperäinen *c*. Päinvastainen esimerkki

on nimi *Motokros*. Sen pohjana toimii vierassana *motocross*, jonka vierasperäinen konsonantti *c* on nimessä vaihdettu *k*:ksi. Myös nimi *Tekilah* (< *teguila*) olisi voinut olla vierasperäisemmässä muodossa *Teguilah*, mutta sen sijaan nimessä on päädytty käyttämään *k*:ta, kuten taustalla olevan sanan ääntämysasussakin (*tekila*). Samantapaista variaatiota nimien äännerakenteessa on havainnut Raivo (2001: 23), jonka tutkimissa lastenkirjoissa vaihtelevat esimerkiksi suomalaisen konsonanttiyhtymän sisältävä nimi *Kirahvi* ja vierasperäisen geminaatan sisältävä *Kiraffi*.

4.3.2. Appellatiiveihin pohjautuvien nimien aihepiirit

Iso osa aineiston appellatiiveihin pohjautuvista nimistä ei sovi mihinkään tiettyyn ryhmään, vaan ne ovat aiheensa yksittäisiä edustajia, kuten ristiin ja puhetapaan viittaavat *Ristix* ja *Paatos* sekä elokuuta ja kirjaa tarkoittavat *Sextilius* ja *Opus* (nimessä *Tullius Opus*). Useat sanastoon yhdistyvät nimet pohjautuvat myös sivistyssanoihin, jotka eivät ole mikään varsinainen aihepiiri. Tällaisia ovat esimerkiksi *puhuja Protesthenes* (vrt. *protesti*), *Caius Fantasticus* (vrt. *fantastinen*), *Claudius Anonymus* (vrt. *anonyymi*), *Autodidax* (vrt. *autodidakti* 'itseoppinut henkilö'), *Primus* 'etevä oppilas' ja *Lapsus* 'huolimattomuusvirhe'. Joitain selviä aihepiirejä nimissä on silti havaittavissa. Olen luokitellut nimet 11:een eri aihepiiriin, joista neljään sijoittuu useita nimiä (yhdessä luokassa vähintään yli 10 nimeä) ja seitsemään vähemmän (korkeintaan viisi nimeä yhdessä luokassa). (Ks. luokittelu kokonaisuudessaan Liite 3.) Luokittelu ei ole tyhjentävä eikä yksiselitteinen, mutta se antaa hyvän kuvan siitä, kuinka monipuolisesti nimien muodostuksessa on hyödynnetty aihepiirejä.

Eniten nimissä on havaittavissa viittauksia **kauneus-** ja **terveysalan** sanastoon sekä erilaisiin **kemiallisten aineiden** nimityksiin. Kauneuteen liittyviä sanoja ovat nimet *Lipstix*, *Deodoranta*, *Antiperspirantius* ja *Vaseline*. Terveysteen puolestaan yhdistyvät nimet *Allergix*, *Plexus*, *Vitaminix*, *Epidemais*, *Psykopatos*, *Virus*, *Flunssavirus*, *Terapius*, *Hygienus* ja *Reumaticus*. Kemikaalien nimityksiin taas pohjautuvat nimet *Vetysuperoksidix*, *Kamferix*, *Cemicalius*, *Ammoniakis* ja *Hexaklorofenis*. Näiden nimien taustalla ovat seuraavat sanat:

- *Lipstix* < *lipstick*
- *Deodoranta* < *deodorantti*

- *Antiperspirantius* < *antiperspirantti*
- *Vaseline* < *vaseliini*
- *Allergix* < *allergia*
- *Plexus* 'hermopunos'
- *Vitaminix* < *vitamiini*
- *Epidemais* < *epidemia*
- *Psykopatos* < *psykopaatti*
- *Terapius* < *terapia*
- *Hygienus* < *hygienia*
- *Reumaticus* < *reumatismi*
- *Vetysuperoksidix* < *vetysuperoksidi* 'räjähtävä neste'
- *Kamferix* < *kamfeeri*
- *Cemicalius* < *kemikaali*
- *Ammoniakis* < *ammoniakki*
- *Hexaklorofenis* < *heksaklorofeeni*, 1970-luvulla käytössä ollut antiseptinen aine (Medicina).

Toinen usein hyödynnetty aihepiiri nimien taustalla on **liikenteeseen, elektro-**
niikkaan ja **apuvälineisiin** liittyvät sanat. Tähän ryhmään kuuluvat seuraavat nimet:

- *Trolleybus* 'johdinauto'
- *Autobus* 'linja-auto'
- *Omnibus* 'linja-auto'
- *Bensinix* < *benssiini*
- *Elektronius* < *elektroninen*
- *Cinemascope* 'laajakuvaformaatti'
- *Monitorius* < *monitori*
- *Automatos* < *automaattinen*
- *Mecanic* < *mekaaninen*
- *Telegramix* < *telegrammi*
- *Teleprintax* < *teleprinter* 'kirjoituskone'
- *Termostaticus* < *termostaatti*
- *Naskalis* < *naskali*
- *Kakkulah* < *kakkulat*
- *Smirgeline* < *smirgeli* 'mineraali, josta saadaan murskaamalla arvokasta hioma-ainetta'.

Kolmanneksi nimien aihepiirinä esiintyy melko usein **ruoka** ja **elintarvikkeet**.
Näihin perustuvia nimiä ovat

- *Aladobix* < *aladobi*
- *Bananix* < *banaani*

- *Anjovix* < *anjovis*
- *Piparmintus* < *piparminttu*
- *Majonesius* < *majoneesi*
- *Metwurstius* < *metwursti*
- *Potatius* < *potaatti*
- *Jugurtix* < *jugurtti*
- *Hapatus* < *hapatin* 'aine, jota käytetään hapattamiseen'
- *Gelatine* < *gelatiini* 'liivate'
- *Hakkelus* 'hienoksi hakattu aine, vars. ruoka'
- *Praline* < *praliini*, tietty suklaa
- *Wienerix* < *viineri*
- *Syklamatix* < *syklamaatti*, eräs makeutusaine.

Luontosanastoon yhdistyviä nimiä ovat ensinnäkin veteen liittyvät *Akva* (vrt. lat. *aqua* 'vesi'), *Raesade* ja *Koskix* (< *koski*). Lisäksi aiemmin tiettyyn alkoholimerkkiin yhdistyväksi osoitettu nimi *Akvavitix* (ks. luku 4.2.2) voidaan katsoa toisaalta myös vesisanastoon kuuluvaksi, sillä se muistuttaa sanaa *akvaattinen* 'veteen sekoitettu'. Toiseksi luontosanastoon pohjautuvat nimissä havaittavat kasvien nimitykset: *Amaryllix* viittaa *amaryllikseen*, *Pelargonius* *pelargoniin* ja *Tullius* *Eukalyptuksen* sukunimi sekä *Fiikus* ja *Gladiolus* samanimisiin kasveihin (*gladiolus* 'miekkalilja'). Kolmanneksi nimien aihepiirinä luontosanastossa ovat vielä eläimet, joihin viittaavat *hamsteriin* yhdistyvä *Hamsterix*, *alpakkaa* tarkoittava *Alpaga*, erääseen dinosaurussukuun viittava *Diplodocus* ja *tyronnoursaurus*-hirmuliskoon yhdistyvä *Tyrannosaurus*.

Harvemmin hahmojen nimissä esiintyviä aihepiirejä on useita. **Ammatteihin** ja **ikään** liittyviä ovat

- *Astronomix* < *astronomi*
- *Oftalmologix* < *oftalmologi* 'silmälääkäri'
- *Homeopatix* < *homeopaatti* 'erään lääkitysoopin harjoittaja'
- *Majordomus* 'hovimestari'
- *Senilix* < *seniili*
- *Dementius* < *demantia*
- *Emeritus* 'eläkkeelle siirtynyt professori'.

Eri alojen termistöön pohjautuvia nimiä ovat ensinnäkin lakitermeistä *habeas corpus* 'laittomalta vangitsemiselta suojaava laki' ja *odaali* 'perintötila' muodostetut nimet *Habeascorbus* ja *Odalix*. Termistöön yhdistyvät myös matematiikkaan ja fysiikkaan liittyvistä nimityksistä *hypotenuusa* 'suorakulmaisen kolmion pisin sivu', *dodekaedri* 'kaksitoistata-

hokas', *numero*, *miinus* ja *celcius* muodostetut nimet *Hypotenus* (nimessä *Claudius Hypotenus*), *Dodekaedrius*, *Numerobis*, *Minus* (nimessä *Caligula Minus*) ja *Celcius* (nimessä *Gracchus Celcius*).

Taloutteen liittyviä nimiä ovat *Ekonomos* (vrt. *ekonomi*), *Nexus* 'velkaorja', *Fritax* (vrt. *taxfree*), *Ostatkos* (vrt. vastaava verbimuoto), *Caius Bonus* (*bonus* 'lisäpalkkio') ja *Vingutus*. *Vingutus* yhdistyy taloussanastoon sikäli, että siihen liittyy idiomi *vinguttaa Viisaa* 'käyttää luottokorttia'. Assosiaatiota nimenomaan talouteen esimerkiksi sellaisen idiomien kuin *vinguttaa viulua* sijaan vahvistaa se, että *Vingutus* on tarinassa kauppias. **Musiikkiin** ja **teatteriin** liittyvät puolestaan nimet *Galantine* (< *galanttityyli* 'sävellystyyl'), *Trubadurix* (< *trubaduuri*), *Tragikomix* (< *tragikoominen*), *Saksofonix* (< *saksofoni*), *Xylofonix* (< *xylofoni*) ja *Statistic* (< *statisti*).

Yksittäisiä nimiä aineistoissa kuuluu myös **urheiluun** ja **taisteluun** sekä **päihteisiin** liittyvään sanastoon. Tällaisia ovat *Cuptennis* (vrt. *tennis cup*), *Motokros* (< *motocross*), *Caius Ammus* (< *ammus*), *Gracchus Tappelus* (< *tappelu*) ja *Caius Ranunculus* (< *kranu* 'kranaatti'). Päihteisiin viittavat *dipsomania*-sanasta 'kausijuoppous' muodostettu nimi *Dipsomanius*, *sikarista* johdettu *Sicarius* ja *pultsarista* 'rappioalkoholisti' muodostettu *Pultsarius*. Myös *Kuppius*-nimeen voidaan yhdistää alkoholi: se on johdettu sanasta *kuppi*, johon liittyy idiomi *tehdä tai sekoittaa kuppi* 'tehdä alkoholisekoitus'. Jotkin nimet pohjautuvat myös **äänien** nimityksiin. Tällaisia ovat nimet *Mekkalah* (< *mekkala*), *Murinus* (< *muriseminen*) ja *Kiekulix* (< *kiekuminen*).

Sanastoon pohjautuvien nimien ohella myös muutamat konventionaaliset nimet voidaan yhdistää edellä esitettyihin aihepiireihin. Esimerkiksi *Emmental*- ja *Camembert*-juustoista johdetut nimet *Emmentalix* ja *Camembertix* yhdistyvät ruokasanastoon. Sellaiset autenttiset konventionaaliset nimet kuin *Latraviata*, *Brunocatrix* ja *Avantipopulus* voidaan liittää musiikki- ja teatterialaan ja *Samarinix* terveysalan sanastoon. Päihteisiin liittyviä konventionaalisia nimiä on myös useita, muun muassa *Kossus* (vrt. *kossu*) ja *Claudius Antabus* (< *Antabus* 'alkoholismien hoitoon käytettävä lääke'). Urheiluun liittyy konventionaalinen nimi *Pierre Decoubertix* (< *Pierre de Coubertin*, nykyaikaisten olympialaisten kehittäjä) ja liikennevälineisiin *Caravellix* (< *Caravelle* 'eräs liikennelentokone').

5. NIMIEN RAKENNE

5.1. Erilaisista rakenteista ja käytetyistä käsitteistä

Kuten aiemmin kävi osittain ilmi (ks. luku 4.1), kirjallisuusnimet voivat rakenteeltaan olla joko yksi- tai useampiosaisia, joista viimeksi mainitut voidaan jakaa Bertillsin (2003) tapaan edelleen kahteen alaryhmään: *yhdysnimiin* (compound names), kuten *Nuuskamuikkunen*, ja *nimiyhdistelmiin* (composite names), kuten *Antti Wares*⁵.

Nämä käsitteet ovat tuttuja henkilön- ja paikannimitutkimuksesta, mutta niitä ei kuitenkaan ole käytetty kirjallisuusnimistöntutkimuksessa aivan samoin periaattein. Perinteisessä paikannimitutkimuksessa yhdysnimiä edustavat *Pitkäjärvi*-tyyppiset nimet (Kiviniemi 1990: 90), ja henkilönnimistössä nimiyhdistelmä koostuu etunimestä ja sukunimestä (Ainiala ym. 2008: 172). Esimerkiksi Bertills (2003: 80–90) on käsitellyt yhdysniminä vastaavasti muun muassa sellaiset nimet kuin *Isfrun* 'Jäärouva' ja *Nuuskamuikkunen*. Nimiyhdistelmiksi hän on katsonut etunimi–sukunimi-muotoa olevat nimet, mutta perinteisestä onomastiikasta poiketen myös titteleitä ja muita määritteitä sisältävät nimet, kuten *lilla My* 'Pikku Myy' ja *Fiina-emäntä*. Toisaalta Raivo (2001: 3, 18, 26) on katsonut yhdysnimiksi sellaiset nimet, jotka Bertillsillä ovat nimiyhdistelmiä: esimerkiksi kahdesta tai useammasta erillisestä osasta koostuvat nimet *Kili Von-Der-Ferro* ja *Lissun Lassu* (vrt. Bertillsin *lilla My*) ovat Raivon tulkinnan mukaan yhdysnimiä. Sellaisen nimen kuin *Meritähti* Raivo taas tulkitsee yksiosaiseksi, mutta Bertillsillä tällaiset ovat yhdysnimiä. Titteleitä Raivo ei katso nimenosiksi.

Tässä tutkimuksessa käytän nimeen sisältyvien osien määrää tutkittaessa seuraavia termejä mainituin periaattein:

- yksinkertainen nimi (yksiosainen nimi, esim. *Matti*)
- yhdysnimi (kahdesta osasta koostuvat, esim. *Veli-Matti*, *Nuuskamuikkunen*)
- nimiyhdistelmä (etunimi–sukunimi-muoto).

Käsittelen myös nimien ohessa esiintyviä titteleitä, mutta omana erillisenä kohtanaan.

Nimenosien määrän kartoittamisen lisäksi kirjallisuusnimien rakenteessa riittää paljon muutakin tarkasteltavaa, esimerkiksi nimien johtaminen ja sepittäminen. Johtamista on hyödynnetty muun muassa appellatiivissa nimissä, kuten nimestä *Tigger* voi havaita: se

⁵ Termien *compound names* ja *composite names* suomennot minun.

on johdettu englannin kielen sanasta *tiger*. Muita johtamalla muodostettuja kirjallisten hahmojen nimiä ovat esimerkiksi *Piskinen* ja *Fiskaren* 'kalastaja'. (Bertills 2003: 71, 90.) Myös nimissä *Hipuli*, *Trumelunki* ja *Marjamittuinen* on raportoitu käytetyn johdoksia, ja ne edustavat samalla seipitettyjä eli kirjallijan itsensä luomia nimiä⁶ (Raivo 2001: 25–26). Kirjallisuusnimistä voi ylipäätään sanoa, että niitä voi muodostaa aivan kuten muutakin nimistöä: esimerkiksi lyhentäminen, kääntäminen ja kontaminaatiot ovat mahdollisia.

5.2. Yksinkertaiset nimet ja nimiyhdistelmät

Asterixin henkilönnimet jakautuvat selvästi yksinkertaisiin nimiin ja nimiyhdistelmiin. Esimerkiksi kaikkien Asterixin kotikylän asukkaiden, kuten *Obelixin*, *Senilixin*, *Aladobixin*, *Akvavitixin*, *Caravellixin*, *Syklamatixin*, *Bananixin*, *Trubadurixin*, *Smirgelinen*, *Jelousubmarinen* ja *Amaryllixen* nimet ovat yksiosaisia. Samanlaisia ovat kaikkien muidenkin gallialaisten nimet: yksiosainen nimi on esimerkiksi parisiumilaisella *Homeopatixilla*, Gergoviassa kauppiana työskentelevillä *Ampixelilla*, *Jugurtixilla*, *Allegixilla* ja *Xylofonixilla*. Muiden maiden kansalaisten nimet edustavat samanlaista nimityyppiä kuin gallialaisilla, sillä ne ovat lähes poikkeuksetta yksiosaisia (ks. luku 3.2): esimerkiksi egyptiläiset *Kleopatra*, *Ammoniakis*, *Naskalis*, *Permanentis* ja *Ginfis*, kreikkalaiset *Automatos*, *Ostatkos*, *Apropos* ja *Protestehenes*, britannialaiset *Teleprintax* ja *Fritax*, gootit *Mecanic* ja *Statistic* sekä intialaiset *Kakkulah* ja *Raesade* edustavat yksinkertaisia nimiä.

Nimiyhdistelmiä on eniten legioonalaisilla ja muilla roomalaisilla. Tällaisia nimiä ovat

- sadanpäämies *Caius Bonus*
- kenturio *Gracchus Tappelus*
- sadanpäämies *Tullius Eukalyptus*
- sadanpäämies *Gracchus Celsius*
- prefekti *Caligula Gaudeamusigiturus*
- *Claudius Quintilius*, *Cracchus Sextilius*, *Marcus Normalius*, *Caius Piparmintus*, *Caligula Minus*, *Tullius Opus*, *Margus Hygienus*, *Julius Luxus* ja *Caius Ranunculus* (legioonalaisia)
- veronkerääjä *Caius Cactus*
- *Claudius Omnibus* (lähettiläs)
- *Claudius Kepulius* (salaisen palvelun päällikkö)

⁶ Seipitettyjä nimiä kutsutaan myös keinotekoisiksi nimiksi (ks. luku 2.2.1).

- *Caius Lallus* (gladiaattorikouluttaja)
- rahainvartija *Claudius Antabus*
- ylitarkastaja *Lucius Majonesius*
- kuvernööri *Gracchus Flunssavirus*
- tribuuni *Tullius Hapatus*
- amiraali *Gracchus Konsensus*
- *Claudius Autobus* (olympiaurheilija)
- *Caius Fantasticus*, *Claudius Anonymus* (tavallisia kansalaisia)
- *Felix Domesticus* (mainitaan)
- *Claudius Hypotenus* (löylyttäjä)
- *Caius Ammus* (vedenheittäjä)
- *Gracchus Terapius* (kylvettäjä).

Vaikka roomalaisten joukossa on paljon esimerkkejä nimiyhdistelmistä, ne eivät kuitenkaan kata kaikkien roomalaisten nimiä. Niissä esiintyy tässä suhteessa paljon vaihtelua: roomalaisen nimi voi olla joko yksinkertainen tai nimiyhdistelmä, ja vaihtelu on satumanvaraista, se ei rajoitu esimerkiksi tiettyyn ryhmään. Monen rivilegioonalaisen nimi on joskus yksiosainen (esim. *Hakkelus*, *Sicarius*, *Termostaticus*, *Sicarius*, *Termostaticus*, *Petilarus*, *Pelargonius*), joskus kaksiosainen (sotilaat *Caligula Minus*, *Tullius Opus*, *Caius Ranunculus*, *Cracchus Sextilius* ja *Julius Luxus*). Myös korkeampiarvoisilla, johtotehtävissä olevilla legioonalaيسilla voi olla toisinaan yksinkertainen nimi, toisinaan nimiyhdistelmä: tarinassa seikkailevat esimerkiksi yksiosaiset nimet omaavat legioonalaisten päällikkö *Quintilius*, sotilaskomentaja *Lapsus*, legioonalaisten päällikkö *Quintilius*, prefekti *Trolleybus*, kenraali *Rudus* ja sadanpäämies *Broderius* sekä nimiyhdistelmiä edustavat amiraali *Gracchus Konsensus* ja sadanpäämiehet *Caius Bonus*, *Gracchus Celcius* ja *Tullius Eukayptus*. (Tätä vaihtelua käsitellään lisää luvussa 6.2.)

Roomalaisten ohella monet reaali maailman nimistöön yhteydessä olevat nimet ovat nimiyhdistelmiä. Tällaisia ovat intertekstuaaliset nimet *Tiffanis Jonesis* (< *Tiffany Jones*), *Ramses Bond* (< *James Bond*) ja *Ahmed Ahne* (sarjakuvahahmo) sekä autenttisesta nimestä johdettu *Pierre Decoubertix* (< *Pierre Decoubertin*) ja nykyaikaan yhdistyvä *Irvo Intellekti*. Kaksiosainen on myös suoraan lainaan perustuva autenttinen nimi *Julius Caesar*. Muissa hahmoryhmissä nimiyhdistelmiä ei esiinny.

5.3. Tittelit nimenosina

Joidenkin aineistoni henkilönnimien osana on erilaisia titteleitä. Olen tulkinnut tittelit nimenosiksi silloin, kun ne mainitaan välittömästi hahmon nimen yhteydessä, eli kun hahmoa puhutellaan suoraan tittelin kera, esimerkiksi *postinkantaja Telegramixina*. Silloin, kun titteli mainitaan muuten, lähinnä kuvailevana lisäyksenä, esimerkiksi toteamalla: ”Tiedätkö sinä keinon, oi *adjutanttini* Fiikus?”, en ole katsonut sitä nimeen kuuluvaksi. Kuvailevat lisäykset eroavat varsinaisista tittelistä taipumalla (vrt. *adjutanttini* Fiikus ~ *adjutantti* Fiikus).

Ensimmäisen titteliryhmän henkilönnimissä muodostavat erilaiset hallinnolliseen asemaan liittyvät arvonimet. Roomalaisilla tällaisia esiintyy muun muassa nimissä *prokonsuli Deodoranta*, *prefekti Bonusmalus* ja *tribuuni Tullius Hapatus*. *Prokonsuli* on ollut antiikin aikana käskynhaltija, *prefekti* viranhaltijan nimitys etenkin sotilastehtävissä toimivilla ja *tribuuni* useiden virkamiesten tai upseerin arvo. *Tribuuni* ja *prokonsuli* esiintyvät nimenosina vain kerran, mutta *prefekti* esiintyy *Bonusmaluksen* ohella myös sellaisten nimien kuin *Trolleybus* ja *Potatius* yhteydessä. Näiden lisäksi aineiston nimissä on käytetty myös sellaisia hallinnollisia titteleitä kuin *ylitarkastaja* ja *kuvernööri* (*ylitarkastaja Lucius Majonesius* ja *kuvernööri Diplodocus*). Nämä arvonimet ovat yhteydessä nykyaikaan, sillä *kuvernöörit* yhdistetään oman tulkintani mukaan ehkä ennen kaikkea yhdysvaltalaiseen hallintoon, jossa joka osavaltiota on oma kuvernöörinsä. Yhdysvaltojen lisäksi *kuvernöörin* arvon on voinut saada myös entisessä Neuvostoliitossa, ja Ranskassa se on armeijan arvonimi. *Ylitarkastaja* taas voi olla esimerkiksi Suomen valtiolla.

Roomalaisten lisäksi myös muutamalla muunmaalaisella on nimensä yhteydessä hallinnollinen titteli: gallialaisen kylän johtajaa nimitetään *päällikkö Aladobixiksi*, Egyptiä johtaa tarinassa *kuningatar Kleopatra* ja intialaisen hallitsijan nimi on *radža Mekkalah*. Kelttien hallitsijoita on todellisuudessa kutsuttu *päälliköiksi* (James 2005: 118), samoin *radža*-nimitystä käytetään oikeastikin intialaisista ruhtinaista.

Toinen titteliryhmä liittyy sotilasarvoihin, joita esiintyy vain roomalaisten nimissä. Eniten on käytetty titteliä *sadanpäämies*, joka on osa *Avantipopuluksen*, *Dementiuksen*, *Gracchus Celciuksen*, *Stadivariuksen*, *Broderiuksen*, *Tullius Eukalyptuksen* ja *Caius Bonuksen* nimiä. *Sadanpäämies* on todellisuudessa ollut antiikin Roomassa sotilaallinen titteli. Latinaksi se on *kenturio*, ja tätä vastinetta on hyödynnetty nimissä *Gracchus Tappelus* ja *Hotelterminus*. *Elektronius*-sotilaan arvonimenä on käytetty myös sellaista titteliä kuin *kymmenpäämies* (*kymmenpäämies Elektronius*).

Antiikin aikaisten titteleiden ohella nimissä esiintyy myös muutamia nykyaikaisempia sotilaallisia arvonimiä, kuten nimet *kenraali Rudus*, *vara-amiraali Gladiolus* ja *amiraali Gracchus Konsensus* kertovat. *Amiraali* on nimenomaan merivoimien arvonimi, ja tämä yhteys on huomioitu, sillä sekä *Konsensus* että *Gladiolus* johtavat yhtä Rooman laivaston alusta.

Kolmas henkilönnimissä esiintyvä titteleiden joukko on hahmon asemaa tai ammattia yhteisössä kuvaavat arvonimet. Esimerkiksi *bardi Trubadurixin* nimessä esiintyvä titteli viittaa kelttien runoilija-laulajista käytettyyn nimitykseen, ja sellaista *Trubadurix* tarinassa edustaakin. Nimi *puhujaa Protesthenes* taas viitanee antiikin Kreikan ammatteihin sikäli, että tuolloin *puhujaa* on todellakin voinut kuvailla ammatiksi. Nykyaikaisia ammattinimikkeitä puolestaan ovat *arkkitehti*, *postikantaja*, *ravintoloitsija* ja *professori*, joista *arkkitehti* on osa nimiä *Dodekaerius*, *Ammoniakis* ja *Numerobis*, *postikantaja* esiintyy nimessä *Telegramix*, *ravintoloitsija* nimessä *Fellinius* ja *professori* nimessä *Berlix*. Eksoottisia titteleitä on käytetty nimissä *fakiiri Kakkulah* ja *guru Tekilah*, jotka molemmat liittyvät hahmojen kotimaahan Intiaan: *fakiiri* on askeettisesti elävästä ihmisestä käytetty nimitys, ja *guru* viittaa uskonnolliseen opettajaan. Muita yksittäisiä ammattiin liittyviä titteleitä on vielä nimissä *norsunkouluttaja Kukapah*, *harjoitusmestari Systematicus* ja *urheilija Pierre Decoubertix*.

Tittelillisiä nimiä voi todeta olevan Asterixissa melko paljon. Mutta miksi titteleitä käytetään kirjallisuusnimien muodostuksessa? Bertills (2003: 88, 94) on osoittanut, että nimien yhteydessä mainituilla titteleillä on yhteys ensinnäkin hahmon statuksen osoittamiseen: esimerkiksi nimi *Fiina-emäntä* kertoo heti, missä ominaisuudessa hahmo ensisijaisesti toimii. Toiseksi titteleillä on myös kirjallisia funktioita: niillä voidaan esitellä tapahtumapaikkaa realistisesti. Esimerkiksi tittelit *renki* ja *piika* kertovat, että on kyse suomalaisesta 1800-luvun maaseudusta. Myös useimpien Asterixin tittelillisten nimien funktio on se, että ne kertovat hahmon asemasta ja statuksesta hallinnossa, sotajoukoissa tai yhteisössä. Ne tittelit, joilla on yhteys antiikin aikaan, luovat samalla todellisuudentuntua tarinaan, onhan antiikki tarinan selvin aikataso. Nykyajasta lainatut tittelit taas toimivat päinvastaisessa tehtävässä, sillä ne hämmentävät tarinan aikakäsitystä ja ovat kontekstissaan ennen kaikkea huvittavia. Vai mitä muuta voi sanoa esimerkiksi *kenturioiden* ja *sadanpäämiesten* joukossa liikkuvasta *postinkantajasta*?

5.4. Johtimelliset nimet

Kun aiemmin (ks. luvut 4.2.2 ja 4.3.1) käsiteltiin nimien yhteyttä sanastoon ja konventionaaliseen nimistöön, kävi ilmi, että aineistossa on nimiä, jotka voidaan yhdistää suoraan sanastoon (esim. *Lapsus*) tai nimistöön (*Marcus*), mutta toisaalta myös sellaisia, joihin on lisätty erilaisia päätteitä (esim. *Sicarius*, *Statistic*; *Fellinius*). Kutsun tällaisia päätteitä johtimiksi, vaikka ne eivät perinteisiltä johtimilta (esim. *-ja* > *kalastaja*, *-llinen* > *kauhallinen*) näytäkään. Ne toimivat kuitenkin samoin kuin johtimet sananmuodostuksessa: kantasanaan liitetään johdin joko suoraan tai siten, että tapahtuu muutoksia, esim. *pelargoni* + *us* > *Pelargonius*, *normaali* + *us* > *Normalius*. Tärkeää on huomata päätteen ja johtimen ero: esimerkiksi nimistä *Lapsus* ja *Virus* sekä *Julius* ja *Claudius* voisi puhua *us*-loppuisina, mutta ei *us*-johdoksina, koska niissä *us*-aines on luonnollinen osa sanaa tai nimeä. Nimien päätteineksia ei siis voi suoraan määrittää johtimiksi, vaan ensin on mietittävä, ovatko ne luonnollisia sanan tai nimen elementtejä.

5.4.1. *ix*- ja *us*-johtimet

Keskeisimpiä Asterixin henkilönnimissä käytettyjä johtimia ovat *-ix* ja *-us*. Näistä *ix*-johdin on osa gallialaisten hahmojen nimiä, kuten nimistä *Obelix*, *Akvavitix*, *Alabobix*, bardi *Trubadurix*, seppä *Caravellix*, kilvenkantaja *Syklamatix*, *Ristix*, *Bananix*, kalakauppias *Amaryllix* ja *Senilix* voi havaita. Kylän kukonkin nimestä voi erottaa saman johdinaineksen: se on nimeltään *Kiekulix*. Kaikki mainitut nimet kuuluvat Asterixin kotikylän asukkaille, mutta lisäksi *ix*-johtimellisia nimiä on kaikilla muillakin Gallian alueella asuvilla hahmoilla, kuten Parisiumista kotoisin olevilla *Homeopatixilla*, *Bensinixillä* ja *Formulixilla*. *us*-johdinta on puolestaan käytetty legioonalaisten ja muiden roomalaisten nimissä. Lähes jokaisen kyseistä kansalaisuutta edustavan hahmon nimi päättyy siihen. Muun muassa *Dementius*, *Elektronius*, *Flanellius*, *Kuppius*, *Pultsarius*, *Monitorius*, *Tyrannosaurus*, *Pelargonius* ja nimien *Marcus Normalius*, *Marcus Hygienus*, *Graccus Tappelus* ja *Caius Fantasticus* sukunimet ovat esimerkkejä tästä.

Nimiä on muodostettu *ix*- ja *us*-johtimen avulla kahdella tavalla: lisäämällä johdin joko tiettyyn sanaan tai konventionaaliseen nimeen. Tällaiset erilaiset johdostyytit tekevät johtamisesta Asterixin nimenmuodostuskeinona hyvin monipuolisen. Eniten johdettuja

nimiä on tehty **sanaston** pohjalta. Huomattavaa on, että johdoksia on liitetty sekä oma- että vierasperäisiin sanoihin. Vierassanastoon pohjautuvia johdettuja nimiä ovat muun muassa

1. <i>ix</i>-johtimillisissa: - <i>Tragikomix</i>, vrt. <i>tragikoomi-</i> <i>nen</i> - <i>Amaryllix</i>, vrt. <i>amaryllis</i> - <i>Esplanadix</i>, vrt. <i>esplanadi</i> - <i>Odalix</i>, vrt. <i>odaali</i> - <i>Formulix</i>, vrt. <i>formula</i> - <i>Vitaminix</i>, vrt. <i>vitamiini</i> - <i>Lipstix</i>, vrt. <i>lipstick</i> - <i>Syklamatix</i>, vrt. <i>syklamaatti</i> - <i>Jugurtix</i>, vrt. <i>jugurtti</i> - <i>Anjovix</i>, vrt. <i>anjovis</i> - <i>Bananix</i>, vrt. <i>banaani</i> - <i>Allergix</i>, vrt. <i>allergia</i> - <i>Oftalmologix</i>, vrt. <i>oftalmologi</i> 'silmälääkäri' - <i>Astronomix</i>, vrt. <i>astronomi</i> - <i>Homeopatix</i>, vrt. <i>homeopaatti</i> - <i>Bensinix</i>, vrt. <i>bensiini</i> - <i>Panix</i>, vrt. <i>panic</i>	2. <i>us</i>-johtimillisissa: - <i>Tyrannosaurius</i>, vrt. <i>tyranno-</i> <i>saurus</i> - <i>Euforius</i>, vrt. <i>euforia</i> - <i>kymmenpäämies Elektronius</i>, vrt. <i>elektroni</i> - <i>harjoitusmestari Systematicus</i>, vrt. <i>systemaattinen</i> - <i>Pelargonius</i>, vrt. <i>pelargoni</i> - <i>Antiperspirantius</i>, vrt. <i>anti-</i> <i>perspirantti</i> - <i>Cemicalius</i>, vrt. <i>kemikaali</i> - <i>Dipsomanius</i>, vrt. <i>dipsomania</i> 'kausijuoppous' - <i>Claudius Anonymus</i>, vrt. <i>ano-</i> <i>nyymi</i> - <i>Marcus Hygienus</i>, vrt. <i>hygie-</i> <i>nia</i> - <i>Flanellius</i>, vrt. <i>flanelli</i> - <i>Metwurtius</i>, vrt. <i>metwursti</i>.

Vierassanoista johdettuja nimiä on selvästi omaperäiseen sanastoon pohjautuvia enemmän, mutta jälkimmäisiäkin on useampia, kuten seuraavasta voi havaita:

1. <i>ix</i>-johtimilliset omaperäiseen sanastoon pohjautuvat nimet - <i>Hamsterix</i> - <i>Kiekulix</i>, vrt. <i>kiekua</i> - <i>Ristix</i>, vrt. <i>risti</i> - <i>Koskix</i>, vrt. <i>koski</i>	2. <i>us</i>-johtimelliset omaperäiseen sanastoon pohjautuvat nimet - <i>Kuppius</i>, vrt. <i>kuppi</i> - <i>Murinus</i>, vrt. <i>muriseminen</i> - <i>Kepulius</i>, vrt. <i>kepuli</i> - <i>Potatius</i>, vrt. <i>potaatti</i> - <i>Pultsarius</i>, vrt. <i>pultsari</i>.

Vastaavanlaisesta vaihtelusta omaperäisen sanaston ja vierassanaston välillä on huomautettu myös sanastoon suoraan pohjautuvissa nimissä: nimenä voi Asterixissa toimia yhtä hyvin niin suomalainen kuin vierasperäinenkin sana (*Sadekatos*, *Vingutus*; *Virus*, *Cactus*) (ks. luku 4.3.1).

Erityyppisiin **konventionaalisiin nimiin** pohjautuvia *ix*- ja *us*-johtimien avulla muodostettuja nimiä ovat seuraavat:

- *Erix*, vrt. *Erik* (realistinen nimi)
- *professori Berlix*, vrt. *Berliini*
- *Zürix*, vrt. *Zürich*
- *urheilija Pierre Decoubertix*, vrt. *Pierre de Coubertin*
- *Brunococatrix* vrt. *Bruno Coquatrix* (lauluntekijä)
- *ravintoloitsija Fellinius*, vrt. *Fellini*
- *sadanpäämies Avantipopulus*, vrt. *Avanti Popolo* -laulu
- *prefekti Galigula Gaudeamusigiturus*, vrt. *Gaudeamus igitur* -laulu
- *tietäjä Akvavitix*, vrt. *Akvavit* (alkoholimerkki)
- *Kossus*, vrt. *kossu*
- *tietäjä Samarinix*, vrt. *samariini*
- *Seliranius*, vrt. *Seliran* (särkylääke)
- *Emmentalix*, vrt. *emmentaali*
- *Camembertix*, vrt. *Camembert*-juusto
- *Caravellix*, vrt. *Caravelle*-lentokone
- *Eurocardix*, vrt. *Eurocard*-luottokortti.

Mistä nimissä esiintyvät *ix*- ja *us*-johtimet ovat peräisin? *ix*-johtimen sarjakuvan-tekijät ovat lainanneet nimien muodostukseen todellisuudessakin eläneen gallialaispällikkö *Vercingetorixin* nimestä (AK 1: 6). Tämän todellisen nimen ohella *ix*-johtimen esikuvaksi voi katsoa ainakin nykyranskan substantiivit, jotka päättyvät konsonanttiin *x*. Tällaisia ovat esimerkiksi *l' époux* (suom. 'puoliso') ja *la voix* ('ääni'). Lisäksi *x*-päättettä käytetään ranskan kielessä tiettyjen sanojen monikon muodostamiseen, kuten sanoista *la cadeau* > *les cadeaux* (*lahja* > *lahjat*) ja *le jeu* > *les jeux* (*leikki* > *leikit*) voi nähdä.

us-johdin voidaan yhdistää samanloppuisiin autenttisiin antiikin ajan nimiin (*Marcus, Tiberius*). Kyseistä johdinta on todellisuudessa antiikin aikana käytetty roomalaisten etunimien muodostuksessa esimerkiksi tähän tapaan: *luci* 'aurionnousu' > *Lucius* (Wilson 1998: 5). Se yhdistyy myös latinan kieleen yleensä. *us*-pääte on nimittäin osa latinan maskuliinisukuisia sanoja, joista esimerkkeinä mainittakoon *servus* 'orja' ja *bonus* 'hyvä' (Linkomies 1979: 5–6).

5.4.2. Muut johtimet

ix- ja *us*-johtimet ovat keskeisimpiä Asterixin nimenmuodostuksessa käytettyjä johtimia, mutta ne eivät jää ainoiksi sellaisiksi. Muita johtimia ovat ensinnäkin naisten nimistä erotuvat *-ine* ja *-a*. Aineiston *ine*-johtimellisia nimiä ovat gallialaisen kylän pällikön vaimo *Smirgeline* (*smirgeli* + *-ine*) sekä gallialaisnaiset *Eponine* (todellinen nimi *Epona* + *-ine*),

Elegantine (*elegant* + *-ine*) ja *Galantine* (*galant* + *-ine*). Naisbardi *Maestria* (*maestro* + *-a*) ja mainituksi tuleva *Deodoranta* (*deodorantti* + *-a*) ovat puolestaan *a*-johtimen avulla muodostettuja.

Aivan kuten miesten nimissä, näidenkään johdinten erottaminen ei ole itsestään selvää: myös naisten nimissä on paljon esimerkkejä siitä, että johdinainekselta näyttävä pääte onkin luonnollinen osa sanaa tai nimeä. Esimerkiksi *Mimosa* on todellinen etunimi, ja *Latraviata* viittaa samannimiseen oopperaan. Nimissä *Vaseline*, *Gelatine*, *Praline*, *Alpaga* ja *Cinemascope* pääteaines on taas osa nimien taustalla olevaa sanaa: *vaseline* ransk. 'vaseliini', *gelatine* liivate, *praline* 'eräs suklaa', *alpaga* ransk. 'alpakka' ja *cinemascope* 'laajakuvaformaatti'.

ine- ja *a-*johdinten esikuvina toiminevat ennen kaikkea ranskan ja latinan kie-
liopit. *ine-* ja *a-*päätteet ovat ranskassa molemmat osa feminiinisukuisia sanoja: ensimmäi-
nen sananloppuna (esim. *la cantine* 'kanttiini ja *l'héroïne* 'sankaritar') ja toinen artikkelina
la (Moilanen – Natri 1995: 19, 24). Myös latinassa *-a* on osa muun muassa feminiinisiä
sanoja, esimerkiksi sellaisia kuin *uxor fida* 'uskollinen vaimo' ja *pōpulus alta* 'korkea
poppeli. Sitä käytetään myös deklinaatiossa muun muassa seuraavasti: *bonus* (mask.) >
bona (fem.) 'hyvä'. (Linkomies 1979: 3, 6.) Toiseksi *a-*johdin voidaan yhdistää todelliseen
antiikin aikaiseen nimenmuodostukseen, sillä sen avulla on muodostettu miesten nimistä
naisten nimiä. Esimerkiksi *Gaius*-nimen pohjalta on muodostettu nimi *Gaia*. (Wilson 1998:
9, 15.)

Naisten nimien ohella vierasmaalaisten hahmojen nimissä on havaittavissa useita
erilaisia johdinaineita. Tällaisia johdoksia ovat *-ax*, *-is*, *-ic*, *-ah*, *-os* ja *-es*. Nämä esiinty-
vät eri maiden kansalaisten nimissä seuraavasti:

- britannialaisten nimet: *-ax* (*Teleprintax*, *Autodidax*)
- egyptiläisten nimet: *-is* (*Naskalis*, *Numerobis*, *Ammoniakis*, *Tiffanis Jonesis*,
Permanentis)
- goottien nimet: *-ic* (*Mecanic*, *Statistic*)
- intialaisten nimet: *-ah*, (*Kakkulah*, *Mekkalah*, *Tekilah*, *Kavalah*)
- kreikkalaisten nimet: *-os* tai *-es* (*Okeibos*, *Apropos*, *Ekonomos*, *Psykopatos*,
Automatos; *Protesthenes*).

Edellä olevien nimien lisäksi *is-*johdinta on käytetty yhden kreikkalaisen hahmon nimessä
(*Spartakis*) ja yhden sellaisen hahmon nimessä, jonka kansallisuudesta ei ole tarkkaa tietoa
(*Epidemais*). Osa näistäkin pääteaineksista voi olla myös luonnollinen osa sanaa, kuten on

esimerkiksi nimissä *Ostatkos* (vrt. vastaava verbimuoto) ja *Kukapah* (*kuka* + jotain väheksyttäessä käytetty sana *pah*).

Vierasmaalaisten hahmojen nimissä esiintyvien johdinten malleina lienee käytetty hyväksi aivan kuten muissakin johtimissa eri kielten ominaisuuksia. Brittinimien *ax*-johtimessa esiintyvän *x:n* on jo edellä osoitettu liittyvän keskeisesti ranskan kieleen. Tämä sopii britannialaisten nimiin sikäli, että he ovat antiikin aikana olleet – ja ovat Asterixissa – eräänlainen osa Galliaa (James 2005 128). Goottinimien *ic*-johtimen esikuvana on puolestaan sanottu toimineen goottijohtajan nimen *Alarik* (AK 1: 116). *-ic* muistuttaa myös saksankielisten⁷ sanojen *ik*-päätettä, joka esiintyy esimerkiksi sanoissa *die Grammatik*, *die Klinik*, *die Musik* (Piitulainen ym. 1998: 97). Intialaisten nimien osana oleva *ah*-johdin taas voi liittyä esimerkiksi siihen, että yksi Intian nykyisistä pääkielistä, hindi, kuulostaa oman havaintoni mukaan ulkomaalaisesta varmasti hyvin paljon juuri *h*:ta sisältävältä kieleltä. Tämä on havaittavissa esimerkiksi paikannimissä *Andhra Pradesh* ja *Chhattisgarh*. Toisaalta myös muutamat realistiset henkilönnimet, joihin sisältyy *ah*-päätte, saattavat toimia sarjakuvan *ah*-loppuisten nimien esikuvana: omien huomioideni mukaan *Delilah*- ja *Rebekah*-nimien lisäksi esimerkiksi islamilaisten jumalan *Allahin* nimi päättyy kyseiseen ainekseen.

is-, *os*- ja *es*-johtimet on helpointa yhdistää niihin yhdistyvien kansojen käytössä olevaan nimistöön. Egyptiläisten nimissä esiintyvä *is*-johdin lienee lainattu egyptiläisten jumalten nimistä, joita ovat muun muassa *Isis*, *Osiris* ja *Anubis*. Kreikkalaisnimien *-os* ja *-es* liittyvät antiikin ajan esimerkkeihin vastaavista *os*- ja *es*-päätteisistä nimistä, jollaisia ovat esimerkiksi *Herodotos*, *Nikolaos* ja *Sofokles* (Ainiala ym. 2008: 193).

Sekä naisten nimissä esiintyvät johtimet (*-ine* ja *-a*) että vierasmaalaisiin liittyvät johtimet voivat aivan samoin kuin *ix*- ja *us*-johtimet yhdistyä joko sanastoon tai konventionaaliseen nimistöön. Naisten nimissä kaikki johtamalla muodostetut nimet on kahta lukuun ottamatta muodostettu sanaston pohjalta: *Smirgeline*, *Elegantine*, *Maestria*, *Galantine* ja *Deodoranta* perustuvat sanastoon, vierasperäiseen sellaiseen, ja *Tiffanis Jonesis* sekä *Eponine* nimistöön (vrt. *Tiffany Jones* ja *Eponine*). Vierasmaalaisten johdetut nimet jakautuvat seuraavasti sen mukaan, perustuvatko ne omaperäiseen sanastoon, vierassanastoon vai konventionaaliseen nimistöön:

---

⁷ Huom.: gootit ovat nykyisten saksalaisten esi-isiä.

1. Vierassanastoon perustuvat - <i>Statistic</i>, vrt. <i>statisti</i> - <i>Mecanic</i>, vrt. <i>mekaaninen</i> - <i>Autodidax</i>, vrt. <i>autodidakti</i> 'itseoppinut henkilö' - <i>Teleprintax</i>, vrt. <i>teleprinter</i> 'kirjoituskone' - <i>Protesthenes</i>, vrt. <i>protesti</i> - <i>Automatos</i>, vrt. <i>automaattinen</i> - <i>Ekonomos</i>, vrt. <i>ekonomi</i> - <i>Psykopatos</i>, vrt. <i>psykopaatti</i> - <i>Ammoniakis</i>, vrt. <i>ammoniakki</i> - <i>Permanentis</i>, vrt. <i>permanent</i> 'kestävä'	- <i>Hexaklorofenis</i>, vrt. <i>hexaklorofeeni</i> - <i>Epidemais</i>, vrt. <i>epidemia</i>
	2. Omaperäiseen sanastoon perustuvat - <i>Kavalah</i>, vrt. <i>kavala</i> - <i>Mekkalah</i>, vrt. <i>mekkala</i> - <i>Naskalis</i>, vrt. <i>naskali</i>
	3. Nimistöön perustuvat - <i>Tekilah</i>, vrt. <i>teguila</i> - <i>Spartakis</i>, vrt. <i>Spartakus</i>.

Naisten ja vierasmaalaisten nimiin kuuluvien johdinten lisäksi yksittäinen erillinen aineistossa esiintyvä johdin on vielä *-kka*, jota käytetty nimessä *Obeliksukka*. Se on Obelixin äidin pojastaan käyttämä lempinimi. *Obeliksukka*-nimen esikuvaksi voi olettaa vastaavan reaalimaailman henkilönnimissä käytetyn hellittelevän johdoksen *Liisa > Liisukka*. Nimi on muodostettu liittämällä *kka*-johdin nimeen *Obelix*.

5.5. Muut muodostustavat

Yksinkertaisten nimien ja nimiyhdistelmien käyttö, normaalinimistön ja sanaston hyödyntäminen sekä johtaminen ovat keskeisimmät nimenmuodostuskeinot Asterix-sarjakuvassa. Niiden lisäksi esiintyy myös muita yksittäisiä nimenmuodostuksen tapoja, joista on kuitenkin vain muutamia esimerkkejä.

5.5.1. Äänteellinen muuntelu ja sepitetyt nimet

Tarkoitan äänteellisellä muuntelulla tässä tutkimuksessa nimien rakenteessa tapahtuvaa muuntelua. Termiä ei pidä sekoittaa perinteisestä nimistöntutkimuksesta tuttuun äänteelliseen muunteluun, jolla tarkoitetaan uudenlaisen assosiaatioyhteyden luomista nimeen, kuten esimerkiksi muuntelussa *Myllypub > Belsepubi*, *Hapuoja > Häpyoja* (Mielikäinen 2005: 41).

Ensimmäinen esimerkki aineiston nimien muodostuksessa käytetystä äänteellisestä muuntelusta on numidialaisen *Duplicata*-orjan nimi. Siinä on vaihdettu äänne toiseen ($e > a$). Nimi voidaan nimittäin yhdistää englanninkieliseen sanaan *duplicate* 'kahdentua, kopioida'. Äänten vaihtamiseen läheisesti liittyvä nimenmuodostustapa on metateesi eli äänteiden paikanvaihto. Tällä tavoin on muodostettu nimi *Obelix*, joka on metateettinen muoto sanasta *obeliski* ($sk > ks$). Esimerkki äänteiden muuntelusta on myös reduplikaatio eli tavun kahdentaminen. Sitä on hyödynnetty Asterixin lempinimessä *Ririx*.

Toisinaan nimiä on muodostettu myös sekoittamalla äänteiden järjestys. *Tadsylwinen Tuuni* -nimen ensimmäinen osa on sekoitus autenttisen nimen *Walt Disney* kirjaimia. Nimen *Emeritus* variantit *Etemeri* ja *Eritme* ovat puolestaan esimerkkejä äänteiden sekoitumisesta, vaihtumisesta ja katoamisesta. Vastaavanlaisia ovat nimen *Elegantine* väärin kuultu variantti *Gelatine* ja saman henkilön lempinimi *Galantine*.

Joskus äänteiden sijaan on vaihdettu nimien taustana toimivien kokonaisten sanojen järjestystä. Tästä on kolme esimerkkiä. *Sprayfix*-nimen taustalla lienee englanninkielen sana *fix spray* 'suoja-aine' ja nimen *Cuptennis* taustalla sana *tennis cup* 'tennisotteluiden sarja'. *Fritax* puolestaan viitanee sanaan *taxfree* 'verovapaa' (engl. *free* lausutaan *frii*), jolloin sekin olisi muodostettu näiden sanojen paikkaa vaihtamalla.

Myös kontaminaatio liittyy äänteelliseen muunteluun, ja nimi *Hyvonne* on esimerkki tästä. Sen taustalla on reaalia maailman nimi *Yvonne*. Nimen toiseksi muodostuselementiksi voidaan katsoa sana *hyvä* ($hyvä + Yvonne > Hyvonne$), koska *Hyvonne* assosioituu samannäköiseen sanaan *hyveellinen*, ja tätä assosiaatiota vielä vahvistaa se, että *Hyvonne* on tarinassa esimerkillinen ja *hyvä* palvelija.

Sepitetyiksi nimiksi eli teosta varta vasten luoduiksi nimiksi olen tulkinut tietäjä *Hubsin* ja norsunkouluttaja *Kukapahin* nimet. Vaikka ne ovat mielikuvituksellisia, ne myös assosioituvat itseään lähellä oleviin sanoihin ja saavat tästä sisältöä: *Hubs* muistuttaa sanaa *hups* 'oho' ja *Kukapah* lienee muodostettu sanoista *kuka* ja *pah*. Myös Raivo (2001: 78) ja Bertills (2003: 74) ovat huomanneet mielikuvituksellisissa nimissä selviä assosiaatioita niitä muistuttaviin sanoihin.

5.5.2. Lyhentäminen ja yhdysnimet

Lyhennettyjä nimiä on aineistossani viisi: *Akva*, *Obelo*, *Julle*, *Kossus* ja H^2O^2 . Kuten todettua (ks. luku 3.3), kolme ensimmäistä, *Akva*, *Obelo* ja *Julle*, ovat lempinimiä. Ne on muo-

dostettu selvästi lyhentämällä: *Akvavitix* > *Akva*, *Obelodalix* > *Obelo*, *Julius* > *Julle*. Niimen *Julius* lyheneminen muotoon *Julle* muistuttaa nykyaikaisten lempinimien muodostusta, kuten *Heikki* > *Hessu*, *Johannes* > *Junnu* (ks. Vilkuna 1993: 7).

Myös nimi *Kossus* on lyhentämällä hahmon varsinaisesta sukunimestä *Konsensus* muodostettu. H^2O^2 on puolestaan roomalaisvakooja *Vetysuperoksidixin* vakoojatunnus, joka sekin voidaan tulkita lyhennimeksi, tosin erilaiseksi kuin muut: se on muodostettu oikean nimen pohjalta kemiallisten kaavojen muodostusta matkien. *H* on vedyn tunnus ja *O* hapen (Vesikansa 1979: 129).

Muutammat nimet Asterixissa on muodostettu yhdistämällä. Tällaisia yhdysnimiä ovat

- *Punasulka* (*puna* + *sulka*)
- *Konkkanokka* (*konkka* + *nokka*)
- *Brunococatrix* (< *Bruno* + *Coquatrix*)
- *Avantipopulus* (< *Avanti* + *Popolo*)
- ja *Caliguliminix* (koostuu hahmon varsinaisen nimen osista *Galigula* ja *Minus*).

Myös nimet *Asterix* ja *Idefix* ovat yhdysnimiä, mikä ei tosin helposti hahmotu. *Asterix* koostuu latinan sanasta *aster* 'tähti' ja muinaiskelttiläisestä sanasta *rix* 'kuningas'. *Idefix*-nimen taustalla taas on ranskalainen idiomi *fix idé* 'päähänpinttymä, pakkomielle' (Andrieu 2001: IX; AK 2: 6; ks. myös Sandelin 2002 s.v. *fixe*). Epäselvä tapaus on Obelixin isän nimi *Obelodalix*. Sille ei sellaisenaan löydy vastinetta sanastosta, mutta nimen voisi tulkita yhdistelmäksi nimeä *Obelix* ja sanaa *odaali* 'perintötila': *obel-* + *odaali* + *-ix* > *Obelodalix*. Yhdistämällä luoduksi nimiksi en ole tulkinnut sellaisia, jotka ovat lainaa jostain ja sen vuoksi alkuaan useampiosaisia. Tällaisia ovat esimerkiksi *Lipstix* (vrt. *lipstick*), *Tragikomix* (vrt. *tragikoominen*) *Trolleybus* ('haitaribussi'), *Autobus* ('linja-auto') ja *Vetysuperoksidix* (vrt. *vetysuperoksidi* 'kemiallinen, räjähtävä neste').

5.6. Nimimuotojen vertailua muiden teosten nimisysteemeihin

Asterixin henkilönnimet muistuttavat alkuperältään ja rakenteeltaan varsin paljon Bertillsin (2003) havaintoja Muumien, Nalle Puhin ja Koiramäen hahmojen nimistä sekä Raivon (2001) huomioita Kirsi Kunnaksen lastenkirjojen henkilönnimistä: nimet vaihtelevat yk-

sinkertaisista nimiyhdistelmiin, niissä on yhteyksiä sekä normaalinimistöön että sanastoon ja lisäksi nimiä muodostetaan johtamalla. Korttilakin (2003: 38, 45, 54) mainitsee Aku Ankka -sarjakuvan nimimuodoissa yhteyksiä erityisesti normaalinimistöön, ja vaikka hän ei sitä erikseen toteakaan, nimissä on havaittavissa myös vaihtelua yksiosaisten nimien (esim. *Hillevi*) ja nimiyhdistelmien (esim. *Taavi Kuparikenttä*) välillä sekä yhteyksiä sanastoon (esim. nimet *Äly, Järki*).

Verrattuna Bertillsin ja Raivon tutkimusten tuloksiin Asterixin nimenmuodostus poikkeaa ensinnäkin siinä, että sarjakuvan nimenmuodostuksessa on hyödynnetty muitakin kuin mainittuja tapoja: äänteen vaihtoa (*Duplicata*), metateesia (*Obelix*), kirjainten ja sanojen sekoittamista (*Tadsylwinen Tuuni; Sprayfix*), kontaminaatiota (*Hyvonne*) ja autenttisten nimien lainaamista ja muokkaamista (*Tiffany Jones > Tiffanis Jonesis*). Bertillsin ja Raivon tutkimuksissa tällaisia ei ole havaittu. Aku Ankka -sarjakuvan nimistössä sen sijaan on todettu käytetyn autenttisten nimien muokkausta ja sanojen järjestyksen muuntelua nimien muodostamiseksi, esimerkiksi sellaisessa nimissä kuin *Antti Rela* (< *Anssi Kela*) ja *Kerho Ukkonen* (< *Urho Kekkonen*) (Korttila 2003: 41–42).

Asterixissa nimenmuodostuksessa esiintyy myös lyhentämistä ja tuotemerkkejä nimenosina. Tällaisia ovat esimerkiksi nimet *Akva, Julle* ja *Caravellix* (< *Caravelle-lentokone*). Bertillsin tutkimuksessa tällaisesta ei raportoitu, mutta Raivon (2001: 21, 25) tutkimuksessa on havaittu käytetyn lyhentämistä nimessä *Herra M* ja tuotemerkkiä nimessä *Fordi* (vrt. vastaava automerkki). Aku Ankan nimistä lyhennetyiksi voidaan tulkita sellaiset lempinimet kuin *Artsi* ja *Tanu* ja tuotemerkkeihin liittyviksi sellainen kuin *Ank-Air* (< *Finnair*) (Korttila 2003: 41, 54).

Aku Ankan ja Asterixin nimimuodoille on yhteistä paitsi äänteellinen muuntelu, autenttisten nimen muokkaus ja lyhentäminen myös intertekstuaalisten nimien suuri määrä. Aku Ankan intertekstuaalisia nimiä ovat muun muassa suoraan kotimaiseen musiikkikapaleeseen viittaava *Varrella Virran* -laulu ja televisio-ohjelmaan yhdistyvä *Lunta Tupaan* (Korttila 2003: 71). Tällaisia intertekstuaalisia nimiä ei esiinny Bertillsin ja Raivon tutkimuksissa.

Siinä missä Bertills (2003: 74) ja Raivo (2001: 25) ovat havainneet useita mielikuvituksellisia nimiä tutkimissaan teoksissa (esim. *Ti-ti-oo; Hipeli*), Asterixissa tällaisia nimiä on vain kaksi (*Hubs* ja *Kukapah*). Yhdysnimiä eli useammasta osasta koostuvia nimimuotojakin Asterixissa esiintyy vain vähän. Muiden tutkimissa lastenkirjoissa ja Aku Ankassa yhdysnimet vaikuttavat olevan paljon yleisimpiä. Harvoin Asterixin esimerk-

keihin tällaisista nimistä kuuluvat muun muassa *Asterix*, *Idefix*, *Konkkanokka*, *Punasulka* ja *Brunocoatrix*.

Bertillsin mukaan (2003: 82) yhdysnimien käyttö kirjallisuudessa on ymmärrettävää, koska tällaiset nimet ovat hyvin kuvaavia. Esimerkiksi nimi *Snusmumriken* 'Nuuska-muikkunen' kertoo siitä, että hahmo käyttää nuuskaa, ja *Isfru* 'Jäärouva' on nimensä mukaisesti niin jäätävä, että pelkkä hahmon kosketus jäädyttää. Asterixissa vain edellä mainitut *Punasulka* ja *Konkkanokka* ovat vastaavalla tavalla kuvaavia. Muut yhdysnimet ovat joko vieraista kielistä peräisin (*Asterix*, *Idefix*) tai todellisista henkilönnimistä muodostettuja (esim. *Brunocoatrix*), jolloin ne eivät hahmotu suomalaiselle lukijalle ainakaan ensijaisesti kuvaavina. Se, että Asterixissa on vain vähän yhdysnimiä, mutta esimerkiksi intertekstuaalisia nimiä useita, kertonee siitä, että nimien avulla on haluttu luoda enemmän viittauksia reaali maailmaan kuin kuvailla hahmoa.

Kaiken kaikkiaan nämä erot ja yhtäläisyydet eri teoksien nimistöissä liittyvät siihen, että kirjallisuusnimien on huomautettu olevan genერიippuvaisia, ja lisäksi jokainen yksittäinen teos muodostaa vielä oman nimisysteeminsä (Bertills 2003: 59, 94). Bertillskään ei itse asiassa tutkiessaan kolmea eri lastenkirjaa voinut soveltaa niihin kaikkiin samoja nimenmuodostuskriteerejä, vaan hän löysi kaksi hyvin erilaista kriteeristöä, joista toisessa keskeistä oli nimien yhteys sanastoon, toisessa normaalinimistöön.

Bertillsin, Raivon ja Korttilan sekä Asterixin nimien muodostuskeinoissa havaitut erot kertovat siis kirjallisuusnimien moninaisesta maailmasta. Raivon ja Bertillsin tutkimusten erot verrattuna Asterixiin ja vastaavasti Aku Ankan nimien yhtäläisyydet siihen kertovat eri kirjallisuuden lajien, tässä tapauksessa lastenkirjallisuuden ja sarjakuvan, nimistöjen eroista. Se, että erilaisten kirjallisten teosten nimissä on kuitenkin myös yhteneväisyyksiä, kertoo, että kirjallisuusnimistö on kuitenkin yksi nimistökokonaisuus, joskin hyvin varioiva.

6. NIMIEN FUNKTIOT

6.1. Nimet jaottelun välineinä

6.1.1. Luokittelu ja sukupuolten erottaminen

Asterixissa esiintyvät erilaiset nimimuodot saavat aikaan ensinnäkin sen, että hahmot jakautuvat **kansallisuuksien** mukaan kahtia roomalaisiin ja muiden maiden asukkaisiin. Johtamista ja sanastoa on nimittäin hyödynnetty kaikkia kansallisuuksia edustavien hahmojen nimissä, mutta autenttista antiikin ajan etunimistöä pelkästään roomalaisten nimissä, jolloin heistä muodostuu nimimuodon perusteella oma ryhmänsä. Myös nimiyhdistelmiä on lähinnä roomalaisilla, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Näiden poikkeusten merkitystä vähentää se, että ne eivät edusta tarinan varsinaisia hahmoja, vaan ovat esimerkiksi intertekstuaalisia viittauksia (*Ahmed Ahne, Tiffanis Jonesis*).

Roomalaisten ja muiden maiden kansalaisten erottamisen ohella hahmot jakautuvat nimiensä perusteella vielä tarkkarajaisempiin ryhmiin. Yksi tällainen ryhmittelevä muodostustapa on johtaminen. Johtimilla on sananmuodostuksessa tarkkaan rajatut tehtävänsä (Vesikansa 1978: 16), ja näin on myös Asterixin nimistössä: johtamisen avulla hahmot paikallistetaan tietyn maantieteellisen alueen asukkaiksi. Kuten todettua (ks. luvut 5.4.1 ja 5.4.2) *ix*-johdin esiintyy Gallian alueella asuvien hahmojen nimissä, *-us* Rooman kansalaisten nimissä ja johdokset *-ax*, *-is*, *-ic*, *-ah*, *-os* ja *-es* yhdistyvät britannialaisiin, egyptiläisiin, gootteihin ja kreikkalaisiin. Myös vastaavat pääteainekset (esim. nimissä *Lapsus*, *Sadekatos*) kertovat nimenkantajan kansallisuuden, ja ne tekevät tämän samoin periaattein kuin johtimet.

Asterixissa johtimet ja pääteainekset kertovat hahmon kansallisuuden silloinkin, kun muut seikat näyttäisivät puhuvan toisenlaisten vaihtoehtojen puolesta. Tällaisesta toimivat esimerkkeinä Serum-nimisen kylän asukkaat, joista osan ulkonäkö (tooga, sandaalit) ja vaikutteet (halu rakentaa vesijohto) ovat ristiriidassa kansallisuuden kanssa. He vaikuttavat mainittujen seikkojen vuoksi roomalaisilta, mutta nimissä on kuitenkin *ix*-johdin roomalaisen *us*-johtimen sijaan, kuten kylän asukkaiden nimet *Plastix*, *Vitaminix*, *Berlix*, *Camembertix* kertovat. Tässä tapauksessa on kyse siitä, serumilaiset ovat alkuperältään gallialaisia, mutta he, tai ainakin heidän päällikkönsä, ihailevat valloittajiaan eli roomalai-

sia ja ovat muun muassa pukeutuneet sen mukaisesti. Nimiä ei kuitenkaan ole muutettu valloittajien esikuvan mukaisesti *us*-johtimilliseksi.

Mielenkiintoisia tapauksia gallialaisuuteen ja roomalaisuuteen yhdistyvissä *ix*- ja *us*-johtimen sisältävissä nimissä ovat *Caliguliminix* ja *Murinus*. *Caliguliminix* on *Caligula Minus* -legioonalaisen peitenimi hänen ollessaan vakoojana galliaisessa kylässä. *Caligula Minus* haluaa vaikuttaa kaikin puolin gallilta ja keksii sen vuoksi itselleen gallialaisille sopivan *ix*-loppuisen nimen. *us*-johtimen sisältävissä nimissä erikoinen on puolestaan *Murinus*, joka syntyy, kun legioonalaiset törmäävät metsässä partioidessaan Obelixin Idefix-koiraan, jonka he päättävät ottaa maskotikseen ja antavat tälle nimen mainitun nimen. *Murinus*-nimessä sarjakuvan tekijät ovat tuoneet suoraan esille sen, että *us*-pääte liittyy roomalaisuuteen: legioonalaiset nimittäin miettivät ”kotoista” (eli tässä tapauksessa roomalais-*ta*) nimeä koiralle, johon yksi heistä toteaa, että tarvitaan jokin ”*us*-päätteinen”.

Johdinten ja pääteaineisten yhteydessä kansallisuuteen on myös muutamia poikkeuksia. *us*-johtimellisista nimistä tällaisia ovat egyptiläisen *Majordomus*-palvelijan ja tarunhohtoisella Atlantiksella elävän ylipappi *Euforiuksen* nimet, jotka eivät ole roomalaisia vaikka nimistä voisi niin luulla. *Vetysuperoksidix* puolestaan on siitä mielenkiintoinen hahmo, että hän toimii roomalaisleirin vakoojana, vaikka yleensä *ix*-loppuiset nimet yhdistyvät Galliaan. Lisäksi *ix*-johtimellisten nimien joukossa on nimi, joka esiintyy vain mainituiksi tulevalle henkilöllä. Tarinan keskeisen sivuhenkilön, merirosvokapteeni Punaparran pojan *Erixin* nimi on nimittäin *ix*-loppuinen. Hänen kansallisuudestaan ei voi olla täysin varma. Ulkomaalaisten nimissä käytettyihin johtimiin muodostaa poikkeuksen *Spartakis*, jonka pääteaines yhdistyy egyptiläisyyteen, mutta hahmo mainitaan kuitenkin kreikkalaiseksi.

Näistä nimistä *Euforius* selittyy sillä, että jokaiseen kansallisuuteen ei ole ilmeisesti haluttu liittää omaa johdinta. Näin näyttää olevan varsinkin silloin, kun kansallisuuden nimettyjä edustajia on vain muutamia, kuten tässä tapauksessa: *Euforius* on kansansa ainoa edustaja, joka Asterixissa mainitaan nimeltä. Neljä muuta mainittua nimeä ovat kuitenkin selvässä ristiriidassa johdinten ja kansalaisuuden yhteyden kanssa: *Majordomuksen* nimen pitäisi olla mallin mukaan *is*-loppuinen, *Vetysuperoksidixin* *us*-loppuinen ja *Spartakis* nimen *os*- tai *es*-loppuinen. *Erix*-nimen johdinaines taas on poikkeuksellinen siksi, että muiden merirosvojen nimissä (*Baba*, *Pölkky*) ei esiinny johtimia.

Tällaisten poikkeusten esiintymisen syyt voivat olla tahattomia: kyse voi olla esimerkiksi ajattelemattomuudesta. Olivatpa niiden selitykset mitkä hyvänsä, tällaisia ristiriitaisia nimiä ei ole aineistossa neljää enempää, ja siksi johtimilla voidaan sanoa olevan sel-

vä yhteys kansallisuuteen – muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Tätä vahvistaa vielä sekin, että tiettyjä johtimia käytetään, kun halutaan vaikuttaa joko gallialaiselta (*Caliguliminix*) tai roomalaiselta (*Murinus*).

Mainittakoon vielä, että muutamat muutkin hahmot nimineen vaikuttavat ensin poikkeukselta *ix*-johtimen ja gallialaisuuden yhteyteen, mutta ne eivät sellaisia kuitenkaan lopulta ole. Tällaisia ovat hahmot, jotka nykyajan näkökulmasta vaikuttavat olevan muiden valtioiden kuin nykyisen Ranskan asukkaita, mutta jotka historiallisesti ovat olleet gallialaisia. Esimerkiksi belgialaisen *Saksofonixin* nimen *ix*-pääte selittyy sillä, että antiikin aikana gallialaisiin heimoihin on kuulunut myös nykyisen Belgian alueella asuva heimo. Aivan samoin helvetialaisten (nyk. sveitsiläiset) *ix*-loppuiset nimet *Zürix* ja *Emmentalix* selittyvät tällä: helvetialaisetkin ovat aikoinaan olleet gallialainen heimo.

Asterixissa esiintyvien nimimuotojen yhteys alueelliseen erotteluun on sikäli erikoinen, että yleisemmin fiktiivisten hahmojen kansallisuudesta vaikuttavat kertovan johdinten ja yksittäisten äänteiden sijaan tietyillä alueilla tai tietyissä kulttuureissa yleiset nimet. Aku Ankassa esimerkiksi intiaanit on nimetty kyseisen etnisen ryhmän todellista nimenantoa mukailleen siten, että sarjakuvassa intiaani voi olla nimeltään vaikkapa *Murtunut Sulka* (Korttila 2003: 57). Myös Kirsi Kunnaksen teoksissa on havaittu vastaavaa, tosin ei yhtä tarkkarajaista ryhmittelyä: kirjoissa esiintyvät ylipäätään vierasperäiset nimet viittaavat ulkomaalaisiin hahmoihin. Esimerkiksi eräässä teoksessa esiintyvä *Tulennielijä Ahmed* eroaa nimensä puolesta tarinan suomalaisista hahmoista. (Raivo 2001: 80). Asterixissa tällaiseen voidaan rinnastaa realististen antiikin aikaisten etunimien käyttö roomalaisten nimissä (*Marcus, Julius*) ja yksittäisenä nimenä myös edellä mainitun, merirosvoihin kuuluvan *Erixin* nimi. Sen voi tulkita viittaavaan epäsuorasti hahmon kansallisuuteen, sillä skandinaavisilla ”merirosvoilla” eli viikingeillä on voinut olla nimenä juuri *Erik* (esim. *Erik Punainen*), ja *Erix* on johdettu tästä nimestä. Täten *Erix*-nimessä voi nähdä assosiaation hahmon skandinaavisuuteen. Myös nimestä *Zürix* voi päätellä hahmon kotimaan, mutta aiemmasta poiketen kuitenkin niin, että nimi assosioituu paikannimeen, Sveitsin pääkaupunkiin *Zürichiin*, ja hahmo on nimensä mukaisesti kotoisin Sveitsistä. Koska tällaisia tiettyihin kulttuureihin tai paikkoihin sidoksissa olevia nimiä ei ole Asterixissa kahta enempää, voidaan todeta, että yleisemmin hahmon kansallisuudesta kertoo sarjakuvassa nimen johdin- tai pääteaines.

Johtimet jakavat hahmot paitsi kansallisuuden myös **sukupuolen** mukaan: *ine-* ja *a-* johtimien on aiemmin (ks. luku 5.4.2) todettu kuuluvan naisten nimiin. Naisten nimissä esiintyy jompikumpi näistä johtimista tai niitä vastaava pääteaines yhtä poikkeusta lukuun

ottamatta: nimessä *Tiffanis Jonesis* on käytetty egyptiläisten miesten nimistä tuttua *is-*johdinta. Kyseinen poikkeus on siinä mielessä erikoinen, että siitä on tulkittavissa hahmon kansallisuus, kun taas muuten naisten nimimuodoista ei voi päätellä heidän kotimaataan. Esimerkiksi *Deodoranta* on roomalaisen naisen nimi ja *Maestria* gallialaisen. *Tiffanis Jonesis* -nimen muotoon lienee syynä yksinkertaisesti se, että kyseisessä nimessä on koettu tärkeämmäksi kansallisuuden näkyminen sukupuolen sijaan. Kuten kansallisuuksissakin, myös sukupuolten erottelussa pätee vielä se, että johdinten lisäksi vastaavia pääteaineksia sisältävät nimet kertovat hahmon sukupuolesta. Esimerkiksi johdettu nimi *Smirgeline* ja sanastosta lainattu *Vaseline* ovat molemmat naisten nimiä.

Muissa kaunokirjallisissa teoksissa on osoitettu nimien luokittelevan hahmoja paitsi edellä esiin tuodun mukaisesti kansallisuuden ja sukupuolen mukaan myös **sosiaaliryhmän** (ks. aiheesta luku 2.2.3) ja ylipäätään **hahmolajin** perusteella. Esimerkiksi Aku Ankassa roistoja yhdistää se, että he saavat lähes poikkeuksetta nimekseen epävirallisen kutsumanimen, kuten *Artsi*, *Pertsu*, *Tanu* tai *Fredi* (Korttila 2003: 54). Bertillskin (2003: 139, 166) on havainnut, että jos kirjassa on useita hahmotyyppejä, heidät voidaan erottaa toisistaan nimien avulla. Esimerkiksi muumihahmojen nimissä esiintyy yksi ja sama nimielementti, nimet *Muminmamma*, *Muminpappan*, *Mumintroll* kertovat. Asterixissa ei ole juurikaan erilaisia hahmotyyppejä tai sosiaaliryhmiä, vaan suurin osa hahmoista on ihmisiä, joiden lisäksi esiintyy muutama eläin. Eläimet on puolestaan nimetty samoin periaattein kuin ihmisetkin: esimerkiksi gallialaiskoiran ja -kukon nimet *Idefix* ja *Kiekulix* sisältävät saman *ix*-johtimen, joka esiintyy myös gallialaisihmisten nimissä. Tässä suhteessa Asterixin nimet eivät tarjoakaan juuri tutkittavaa.

6.1.2. Stereotypiat

Stereotyyppisellä tarkoitetaan kaavamaista, kivettyä ja kangistunutta (NS s.v. *stereotyyppinen*). Tämän perusteella stereotypioita voi kuvailla myös yleistyksiksi, jossa yksittäiset asiat tai ilmiöt nähdään yhteneväisenä ryhmänä. Stereotypiat koetaan usein kielteisinä, koska ne muodostavat samansisältöisen kuvan kaikista ryhmän jäsenistä, vaikka näin ei todellisuudessa olisikaan. Sarjakuvissa stereotyyppien on todettu auttavan yhteiskunnallisen todellisuuden hahmottamisessa (Manninen 1995: 46–47). Niiden avulla lukijan pystyy muutaman ruudun välityksellä sisäistämään henkilö- ja tarinamaailman (Korttila 2003: 58).

Stereotyyppisiä viestejä on havaittavissa Asterixissakin. Niitä liitetään muun muassa tarinoiden tapahtumiin ja hahmojen kansallisuuteen. Esimerkiksi sveitsiläiset tunnetaan yleisesti puolueettomuudestaan, pankkimaailmastaan, kelloistaan ja tarkkuudestaan, ja nämä stereotyyppiat on liitetty myös Asterixissa tavattuihin sveitsiläishahmoihin, *Emmentaliin* ja *Zürixiin*. Toinen heistä on pankkiiri, joka on tarkka tallelokeroistaan ja siitä, että niiden kanssa toimitaan muodollisesti kaikkien sääntöjen mukaan. Toinen vahtii lähes taukoamatta siisteyttä ja kellojen tarkkuutta. Lisäksi Helvetiaan sijoituvassa tarinassa nähdään sellaisia tyypillisiä sveitsiläisyyksiä kuin jodlaajia, alppitorvia ja jousiampujia.

Paitsi tapahtuma- ja hahmotasolle, stereotyyppioita voidaan liittää myös kirjallisuudessa esiintyviin nimiin. Esimerkiksi Aku Ankassa esiintyvät nimet *Toi-Lai-Lee*, *Paksu Jartsa* ja *Jäyhä-Joonas* on osoitettu stereotyyppisiksi nimiksi. Tietyn ammattialan edustajakin on nimetty sarjakuvassa stereotyyppisesti tähän tapaan: toimittaja on saanut nimekseen *Sami Sanoma* ja rakennustarkastajaa kutsutaan *Kaarle Kaavakkeeksi*. (Korttila 2003: 50, 58–61).

Asterixissa stereotyyppioita liitetään nimien kautta ensinnäkin roomalaisiin. Monissa kyseisen ryhmän appellatiivissa ja konventionaalisissa nimissä on yhteyksiä esimerkiksi päihteiden käyttöön ja niistä vieroittamiseen. Stereotyyppisiä nämä yhteydet ovat siksi, että niillä on ensinnäkin tietynlaista todellisuuspohjaa: roomalainen yläluokka vietti antiikin aikana hyvin yltäkylläistä elämää ruumiillista ja teknistä työtä halveksuen. Yläluokan elämään kuuluivat esimerkiksi ylelliset pidot laulajineen, tanssijoineen ja akrobaatteineen. (HI 1.) Asterixissa tietynlaisen rappiollisuuden yhdistää roomalaisiin kuitenkin ennen kaikkea siksi, että heihin liitetään tarinatasolla hyvin näkyvästi negatiivisia assosiaatioita. Usein tarinan kuvat ovat tärkeä osa nimien tulkintaa (Bertills 2003: 160; Korttila 2003: 77), ja ne auttavat Asterixissakin tulkitsemaan sitä, onko tiettyjen nimien sisältö stereotyyppistä vai jotain muuta. Tarinoissa esimerkiksi legioonalaiset ovat usein humalassa ja useat roomalaisvirkamiehet viettävät aikaansa lähinnä syöden, ja nämä seikat vahvistavat ajattelua roomalaisten epäterveellisistä elämäntavoista.

Stereotyyppisesti päihteisiin yhdistyviä roomalaisnimiä ovat seuraavat mainituin periaattein:

- *Sicarius*, yhdistyy *sikareihin*
- *Pultsarius* < *pultsari* ('alkoholisti')
- *Kossus* < *Koskenkorva*-viinan kansanomainen nimitys *kossu*
- *Dipsomanus* < *dipsomania* ('kausijuoppous')

- *Antabus* < samanniminen alkoholismiin hoitoon käytettävä lääke
- *Kuppius* < *kupin tekeminen* ('sekoittaa alkoholiuoma').

Lisäksi nimi *Gaudeamusigiturius* liittyy alkoholiin sikäli, että sen taustalla oleva, ylioppi-
laiden juhlahaulunakin tunnettu *Gaudeamus igitur* -kappale on alun perin ollut latinankieli-
nen juomalaulu (Wikipedia 4).

Päihteiden lisäksi roomalaisiin hahmoihin on liitetty stereotyyppisiä taipumuksesta
tappeluihin, epäterveellisiin elämäntapoihin, laiskuuteen ja virheiden tekemiseen. Ensiksi
mainittuun voidaan yhdistää *Graccus Tappelus* -hahmon sukunimi ja nimi *Hakkelus* (vrt.
tehdä hakkelusta 'tapella'). Molemmat hahmot ovat riidanhaluaisia, mikä vahvistaa nimen
sisällöstä välittyviä stereotyyppisiä. Rasvaisiin elintarvikkeisiin viittaavat *Majonesius* ja
Metwurtius voidaan puolestaan yhdistää haitallisiin elämäntapoihin siksi, että hahmot
myös näyttävät hyvin syöneiltä, jopa lihavilta. Hahmon nimeltä *Gracchus Flunssavirus* on
taas suoraan mainittu vastaavan nimeään epäterveellisellä elämäntavallaan (AK 6: 6), ja
tämän voi tulkita myös miehen paisuneesta ulkonäöstä ja mässäilystä ruokapöydässä. Lais-
kuudesta kertoo puolestaan nimi *Lallus*, joka viittaa saamatomaan henkilöön. Nimen *Lap-
sus* taustalla on sivistyssana, joka tarkoittaa huolimattomuusvirhettä tai erehdystä. Asteri-
xissa legioonalaisten yksinkertaisuudella ja saamattomuudella vitsaillaan todella usein, ja
Lallus ja *Lapsus* ovat esimerkkejä tehdä näistä ominaisuuksista pilkkaa myös nimien avulla.

Edellisiin verrattuna päinvastaisia esimerkkejä ovat nimet *Akvavitix* ja *Teguilah*.
Nekin voi yhdistää alkoholiin (vrt. *Akvavit*-paloviina ja *teguila*) (ks. aiheesta luku 4.3.2),
mutta nimet eivät ole stereotyyppisiä mielestäni siksi, että kumpikaan hahmo ei missään
vaiheessa tarinoita ole tekemisissä alkoholin kanssa. Nimien sisällön tarkoitus lieneekin
assosiaatiollaan lähinnä hauskuttaa.

Muista hahmoryhmistä naisten nimiin voidaan tulkita liitetyn tietyyppisiä ste-
reotyyppisiä, sillä heidän nimissään esiintyy aihepiirinä ruoka (*Gelatine* 'liivate', *Praline*
'eräs suklaa') ja kauneudenhoito (*Deodoranta*, *Vaseline*) sekä yleensä juuri naisiin liitetty
adjektiivi (*Elegantine*, vrt. *elegantti*). Naisiin liitetään nähdäkseni stereotyyppisiä juuri näis-
tä seikoista: heidät nähdään ruuanlaittajina, itseään ehostavana ja hienostelevaan tapaan
käyttäytyvinä. Vastaavia aihepiirejä esiintyy monien miestenkin nimissä (ruokaan viittaa-
vat esimerkiksi *Alabodix* (vrt. *aladobi* 'lihahyytelö') ja kauneudenhoitoon *Lipstix* (vrt. *lips-
tick* 'huulipuna')), mutta näiden nimien sisältämät viestit eivät ole mielestäni stereotyyppi-
siä. *Aladobix* kuvaa enemmän hahmon lihavaa ulkomuotoa, ja kauneudenhoitoon viittaa-
vuus miesten nimissä on lähinnä huvittavaa.

Paitsi roomalaisiin ja naisiin myös yhden hahmon ikään viitataan Asterixissa hyvin stereotyyppisesti: iäkkään *Senilixin* nimen taustalla on sana *seniili* ('vanhusmainen'). *Senilixin* ikä tuodaan usein esiin hyvin suorasukaisesti muutenkin; esimerkiksi lyhyessä *Mini, midi, maxi* -tarinassa (AK 6) häntä nimitellään muun muassa fossiiliksi, muinaismuistoksi ja museokappaleeksi.

Lisäksi vielä gootihahmojen nimissä on tiettyä stereotyyppisyyttä. Nimet *Mecanic* ja *Statistic* viittaavat mekaanisuuteen ja statistiin ('sivuosan esittäjä näytelmässä'). Laajemmin goottilaisuutta käsittelevän *Asterix ja gootit* -tarinan yhteydessä on huomautettu, että gootit tunnetaan ennen kaikkea sotilaallisesti kuristaan, puhtaudestaan ja järjestyksestään (AK 1: 115). Toisaalta sotilaallinen kuri yhdistetään joskus stereotyyppisesti siihen, ettei mitään tehdä oma-aloitteisesti sen pelossa, että jokin menee väärin, ja mekaaniisuuden voi olettaa yhdistyvän tähän. *Statistic*-nimen taustalla oleva *statisti*-sana viitanee samantapaiseen asiaan, tarkoittaahan se sivuosassa olemista yleisemminkin.

6.2. Nimien yhteys todellisuuteen ja fiktion

Luokittelun ohella Asterixissa käytetyistä erilaisista nimistä on havaittavissa kaksi täysin päinvastaista funktiota. Toiset yhdistyvät todellisuuteen, kun taas toiset ovat osa teoksen sisäistä maailmaa eli fiktiota. Seuraavassa tarkastellaan hahmoryhmittäin ensin nimissä esiintyvien johdinten, toiseksi nimen osien määrän, kolmanneksi sanaston ja viimeisenä konventionaalisten nimien fiktiivisyyttä tai todenperäisyyttä ja edelleen niiden osuutta tarinan realistisen ja fiktiivisen ilmapiirin luomisessa.

Roomalaisten nimissä esiintyvä *us*-johdin (*Marcus Normalius*) ja -pääte (*Lapsus*) sekä naisten nimissä esiintyvä *a*-johdin (*Maestria*) ovat yksi esimerkki nimien yhteydestä reaali maailman nimenmuodostukseen, tosin hieman mukailtu sellainen. *-us*-johdinta on todellisuudessakin antiikin aikana käytetty roomalaisten etunimien muodostuksessa esimerkiksi tähän tapaan: *luci* 'aurionnousu' > *Lucius*. Myös moni lisänimi on päättynyt *us*-ainekseen, mutta muitakin mahdollisuuksia on ollut, kuten *Caecina* ja *Pulcher*. *a*-johtimen avulla on puolestaan muodostettu antiikin Roomassa miesten nimistä naisten nimiä: esimerkiksi *Gaia* pohjautuu miehen nimeen *Gaius*. (Wilson 1998: 5, 7, 9, 15.) Asterixissa käytössä ovat nämä samat päätteet, mutta alkuperäisestä mallista poiketaan siten, että naisten nimiä ei ole johdettu miesten nimistä vaan useimmiten sanastosta (esim. *deodo-*

rantti + a > Deodoranta), ja miesten nimissä *us*-johdinta on käytetty etunimien sijaan sukunimien muodostuksessa (esim. *normaali + us > Normalius*)⁸.

Gallialaisten nimissä käytetty *ix*-johdin on päinvastoin kuin roomaisnimien *-us* yhteydessä ennen kaikkea fiktion. Johdin on tosin valittu sillä perusteella, että sellainen on esiintynyt todellisuudessaakin eläneen gallialaispäällikkö *Vercingetorixin* nimessä, mutta *ix*-päätteiset nimet eivät kuitenkaan olleet antiikin ajan Galliassa niin yleisiä kuin Asterix-tarinasta voisi päätellä. Kyseiseen päätteeseen loppuvia nimiä oli vain harvoja. (Andrieu 2001: XII.) Myös naisten nimissä esiintyvillä *ine*-johtimelle on esimerkkinsä todellisuudessa (*Eponine*; samapäätteiset sanat kuten *submarine* 'sukellusvene'), mutta sekin vaikuttaa erikoisuutensa vuoksi kuitenkin enemmän tarinan sisäistä maailmaa varten luodulta nimenmuodostustavalta.

Muiden maiden asukkaiden nimissä esiintyvät johtimet ovat toisinaan yhteydessä todellisuuden nimimalleihin, toisinaan eivät. Kuten todettua (ks. luku 5.4.2), *ic*-johdin on yhteydessä sellaiseen todelleen nimeen kuin *Alarik*, *ah*-johdin esiintyy muun muassa sellaisissa reaali maailman nimissä kuin *Allah* ja *Rebekah*, *is* on osa egyptiläisten jumalten nimiä (esim. *Osiris*) ja *os*- sekä *es*-johtimet ovat tuttuja todellisista kreikkalaisnimistä (esim. *Herodotos*, *Sofokles*). *ax*-johdin vaikuttaa puolestaan yhdistyvän nimistön sijaan lähinnä rankankielessä melko yleiseen konsonantiin *x*, ja toisaalta edellä mainittu *ic*-päätte voidaan liittää myös saksankielestä tuttuun *ik*-päätteeseen ja *-ah* hindinkieleen.

Nimen osien määrä yhdistyy Asterixissa pääosin antiikin ajan todelliseen nimistöön. Tosin kuten antiikin aikaisia nimijohtimiakin, myös kyseisen ajan nimijärjestelmää on mukailtu kaiken kaikkiaan melko vapaasti: joiltain osin se muistuttaa sitä, joiltain osin ei. Asterixissa roomalaisten nimet koostuvat useammasta osasta, etunimestä ja sukunimestä (*Tullius Opus*). Todellisuudessa roomalaisilla oli kuitenkin kahden nimen sijaan käytössään kolmen nimen järjestelmä *tria nomina*, johon kuuluivat etunimi (*praenomen*), sukunimi (*nomen* tai *gentilicium*) ja lisänimi (*cognomen*). Esimerkiksi Rooman kuuluisimpiin hallitsijoihin kuuluvan miehen nimi on kokonaisuudessaan *tria nominan* mukaisesti *Gaius Julius Caesar*. (Wilson 1998: 4–9; ks. myös Ainiala ym. 2008: 191.) Caesarin varsinaista etunimeä ei useinkaan mainita, vaan hänet tunnetaan paremmin pelkkänä *Julius Caesarina*, ja tässä muodossa nimi on lainattu myös Asterixiin.

Asterixin naisten nimien määrä on yhteydessä todellisuuteen: sarjakuvan naisilla on yksiosaiset nimet, ja näin oli myös todellisuudessa Rooman tasavallan aikana. Tässä

⁸ Asterixissa esiintyvät roomalaiset etunimethän eivät ole johdoksia, vaan suoria lainauksia.

yhteydessä on kuitenkin mainittava antiikin ajan nimijärjestelmän vaihtelusta: esimerkiksi joillakin naisilla, useimmiten yläluokkaisilla, saattoi olla myös kaksiosaisia nimiä. Yksiosaisia nimiä on ollut antiikin ajan Roomassa naisten lisäksi yleensä orjilla, mutta heidänkin nimistään tuli useampiosaisia siinä vaiheessa, jos heidät vapautettiin. (Wilson 1998: 15–17, 25, 30.)

Asterixin roomalaismiesten nimien vaihtelua nimiyhdistelmistä (*Gracchus Konsensus*) yksinkertaisiin nimiin (*Quintilius*) voi selittää juuri tällainen todellisuudessaakin ilmennyt vaihtelu eli se, että osalla roomalaisista oli yksinkertainen nimi, osalla monesta osasta koostuva nimi. Vaihtelua on antiikin aikana ollut muunkinlaista. Esimerkiksi antiikin ajan kreikkalaisilla on ollut arkielämässä käytössä vain yksi nimi. (Ainiala ym. 2008: 193). Lisäksi tiedetään, että Roomassakin on valtakunnan loppuaikoina siirrytty yksiosaisien nimien käyttöön (Wilson 1998: 47).

Gallialaisten ja muiden maiden kansalaisten nimien yksiosaisuus liittyy sekin historialliseen todellisuuteen. Samanlaista pitkälle kehittyntä, useasta osasta koostuvaa nimijärjestelmää kuin Roomassa ei nimittäin juuri ollut muualla esikristillisen Euroopan alueella, vaan muualla nimet olivat yleensä yksinkertaisia (Ainiala ym. 2008: 191). Poikkeuksen mainittujen ryhmien yksiosaisuuteen muodostavat Asterixissa *Tiffanis Jonesis*, *Pierre Decoubertix* ja *Ahmed Ahne*. Nämä selittyvät sillä, että nimet ovat intertekstuaalisia viittauksia, ja näin ollen myös nimenosien määrä on sama kuin todellisilla esikuvillakin. Nykyaikaan yhteydessä oleva nimi *Irvo Intellekti* puolestaan noudattelee kaksiosaisuudellaan aikakautensa nimenmuodostusta.

Sanaston käyttö Asterixissa esiintyvien nimien osana yhdistyy reaali maailman nimenmuodostukseen. Eurooppalaisten esikristilliset nimet on oikeastikin muodostettu olemassa olevista sanoista. Esimerkiksi roomalaisten tria nominan osien eli etu-, suku- ja lisänimien pohjana oli jokin latinankielinen sana, esimerkiksi *luci* 'aamunkoitto' > *Lucius*, *cassus* 'tyhjä' > *Cassius*, *Pulcher* 'kaunis'. (Wilson 1998 5–9; ks. myös Ainiala ym. 2008: 192–194.) Myös esimerkiksi Egyptissä nimet on antiikin aikana muodostettu muun muassa nominien ja adjektiivien pohjalta, kuten nimestä *Neferet* 'kaunis nainen' voi havaita (Monnet 2005). On syytä huomata, että vaikka appellatiiveihin pohjautuvilla nimillä on Asterixin nimenmuodostuskeinona esikuvansa todellisuudessa, sisällöltään tämäntyyppiset nimet ovat omaleimaisia. Esimerkiksi se, että aihepiirit vaihtelevat ruoka-aineista urheiluun, on ennen kaikkea teoksen sisäistä maailmaa varten luotu.

Asterixissa käytössä olevista **konventionaalista nimistä** realistiset nimet, kuten antiikin aikaan käytössä olleet etunimet (*Marcus*, *Julius*) ja autenttiset nimet (*Julius Cae-*

sar), ovat selvimmässä yhteydessä todellisuuteen, koska ne vastaavat esikuviaan täydellisesti. Myös nimi *Obelisc'h* vastaa reaali maailman nimistöä, kun otetaan huomioon, että hahmo tavataan nykyisyydessä: hahmo on Obelixin Rankassa asuva jälkeläinen, ja internetin hakukoneilla suorittamieni hakujen perusteella *sch*-pääte esiintyy joissain ranskalaisissa nimissä. Tällaiset todellisuutta vastaavat nimet luovat tarinaan luonnollisesti realistisuuden tuntua, ensiksi mainitut historiallista ja *Obelisc'h* nykyaikaan viittaavaa.

Useille romaaneille on todettu olevan tyypillistä, että päähenkilö ja tämän lähipiiri edustavat fiktiivistä maailmaa, kun taas tarinan laajempi tapahtumaympäristö edustaa jotakin reaali maailman ympäristöä – jota kirjailija voi teoksessaan tosin kuvata haluamallaan tavalla. (Ainiala ym. 2008: 334; ks. myös Bertills 2003: 233.) Juuri näin on Asterixissäkin: Rooman imperiumi tapahtumineen ja asukkaineen on tarinan laaja, todentuntuinen tapahtumaympäristö, johon liittyvät nimet ovat useimmiten tarinassa realistisia. Gallialaisetkin ovat olleet todellisuudessa olemassa, mutta voittamatonta kylää heidän asuinalueellaan ei ole ollut. Kaiken kaikkiaan gallit edustavatkin tarinan fiktiivistä puolta, ja se näkyy myös heidän nimissään.

Yhteenvetona voidaan sanoa, että niin Asterixin roomalaisnimistössä kuin muita kansallisuuksia edustavien hahmojen nimissä esiintyy yhteyksiä sekä todellisuuteen että fiktion. Eniten yhteyksiä todellisuuteen on roomalaisnimistössä, mutta siinäkin esikuvien suurpiirtein mukailu (johtimet, tria nomina, vaihtelu yksiosaisten nimien ja yhdistelmänimien välillä) muistuttaa siitä, että kyseessä ovat kuvitteelliset hahmot. Toisaalta tällainen sääntöjen rikkominen yhdistyy myös koomisuuteen (Ainiala ym. 2008: 338). Silloin, kun vastaavuus todellisuuteen on täydellisempi (esim. nimissä *Julius Caesar*, *Tiffanis Jonesis*), on myös nimenkantaja tai nimessä viittauksena esiintyvä henkilö yleensä todellinen. Kokonaisuudessaan Asterixin nimimuodot tasapainoilevat todellisuuden ja fiktion rajalla: ne ovat molemmat koko ajan läsnä.

6.3. Nimet ja tyyli

Tyyli on monisäikeinen ja -tahoinen ilmiö. Tyyliin vaikuttaa niin puheessa kuin teksteissä se, miten ja mitä halutaan sanoa ja missä kontekstissa. Kirjallisuudessa tietynlaista ilmapiiriä voidaan luoda niin aika- ja persoonamuodoilla kuin konnotatiivisten merkitystenkin kautta. (Saukkonen 1984: 10–11, 92–94.) Seuraavassa tarkastelen ensinnäkin erilaisia ni-

mityyppenä osana tyylin rakentumista. Toiseksi tutkin sitä, mihin tyyliin yhdistyvä, nimissä havaittu kielellinen leikittely perustuu.

6.3.1. Tyylittelyä nimimuodoilla

Johdosten käyttö Asterixin nimissä muistuttaa affektista eli tyylillistä johtamista. Tyylillisten johdosten vaihtoehtona on periaatteessa kantasana (*tyttönen ~ tyttö*). (Hakulinen ym. 2004: 221, 227.) Asterixin henkilönnimetkin toimisivat niminä ilman johtimia (*Caravellix ~ Caravelle, Marcus Normalius ~ Marcus Normaali*), mutta niistä jäisi silloin puuttumaan jotakin. Täten johdinten voi sanoa olevan tyylillinen osa Asterixin nimiä.

Johdosten (*Normalius; Smirgeline*) ja luonnostaan tietyn päätteen sisältävien nimien (*Lapsus, Luxus; Vaseline, Latraviata*) vaihtelu vaikuttaa sekin liittyvän ennen kaikkea tyylittelyyn. Johtimia muistuttavien pääteainesten ansiosta nimenmuodostukseen on saatu vaihtelua: joka kerta ei ole tarvinnut käyttää johdinta, vaan tilalle on voitu miettiä valmiiksi tietyn pääteaineen sisältäviä ilmauksia. Saman muodon ansiosta tällaisilla nimillä on samat funktiot kuin johdetuilla nimilläkin. Yleensä johtimia vastaava muoto löytyy vierasperäisistä sanoista (*Lapsus, Virus*), mutta toisinaan lähde voi olla omaperäinenkin sana (esim. *Sadekatos, Ostatkos*).

Tätä vaihtelua johdinten ja luonnollisten pääteaineisten välillä voitaisiin kuvailla myös analogiseksi nimenannoksi. Yleensä käsitteellä viitataan siihen, että paikannimiä on muodostettu olemassa olevan mallin mukaan. Esimerkiksi *Mustalampi* on saanut nimensä *Valkealammen* mukaan ja *Kissalampi* mukailee nimeä *Koiralampi*. (Ainiala ym. 2008: 107.) Asterixissa analogisuus näkyy päätteiden tasolla: esimerkiksi sanasta *lapsus* on voitu muodostaa suoraan nimi, koska se muistuttaa mallina toimivaa, *us*-johtimeen perustuvaa nimenantoa.

Asterixin henkilönnimien pohjana käytetty sanasto on suurimmalta osaltaan vierasperäistä. Miksi? Sanastontutkimuksessa vierasperäisten sanojen käytön on todettu liittyvän erikoisuuden tavoitteluun, kuten muodikkuuteen ja toisaalta myös tuoreuteen tai aitoon tarpeeseen, kun vastaavaa suomenkielistä ilmausta ei tunnu olevan. Näistä mikään ei kuitenkaan suoraan vaikuta olevan syynä Asterixin henkilönnimissä esiintyviin vierassanoihin. Sen sijaan niillä näyttää olevan yhteys tietyn kulttuurisen sävyn luomiseen. Nimenvallinta onkin ylipäättään kulttuurinen teko (Mikkonen 2005: 17). Asterixin henkilönnimissä käytetyt vierasperäisten sanat ovat selvässä yhteydessä suomalaisille vieraisiin kulttuurei-

hin, Roomaan, Galliaan ja moniin muihin maihin. Vastaavasti nimenmuodostuksessa käytetyt johtimet (-ix, -us, -ine, -a, -ax, -is, -ic, -ah, -os, -es) yhdistyvät ennen kaikkea suomalaisesta näkökulmasta vieraisiin maihin ja niiden kieliin. Kuten aiemmin on osittain käynyt ilmi (ks. luku 6.1.1), tällainen nimien tietty kulttuurinen sävy on havaittu myös muissa teoksissa, esimerkiksi Aku Ankassa ja Kirsi Kunnaksen teoksissa (Korttila 2003; Raivo 2001). Myös Bertills (2003: 151) on raportoinut nimien yhteydestä erilaisiin kulttuuriympäristöihin.

Vierasperäisten sanojen ohella aineiston nimissä on käytetty myös muutamia oma-peräisiä sanoja. Niiden käytön syyt eivät rajoitu pelkästään johdinta muistuttavan päätteen hyödyntämiseen, vaan toisinaan kyseessä voi olla myös vaihtelun tarve. Esimerkiksi aineistossa esiintyvä, *pultsari*-sanasta johdettu nimi *Pultsarius* on yllättävämpi vaihtoehto kuin jos nimi olisi muodostettu sanan *alkoholisti* pohjalta. Lisäksi *pultsari* on affektinen sana. Samantapainen esimerkki on nimi *Tekilah*, jonka pohjana on käytetty *tequila*-sanan suomalaista ääntämystä *tekila* – tällainenkin on Asterixissa yllättävä nimimuoto. Vastaava on myös hellittelevä nimimuoto *Obelikusukka* (vrt. *Liisukka*): sen sisältä johdinaines yhdistyy enemmän suomalaisuuteen kuin vierasperäisyyteen.

Kotoisuuden ja vierasperäisyyden vaihtelusta ovat päinvastaisia esimerkkejä muun muassa nimet *Erix* ja *Cactus*: niiden pohjana olevat nimi ja sana (*Erik* ja *kaktus*) ovat ilmeisesti olleet liian tavanomaisia, jolloin nimiä on muokattu *ix*-johtimen ja vierasperäisen konsonantti *c*:n avulla erikoisemmiksi.

Muutamiiin esimerkkeihin rajoittuvat nimenmuodostuskeinot (äänteellinen muuntelu, kuten metateesi, kirjainten sekoittaminen, lyhennenimet, kontaminaatio) liittyvät nekin tyylittelyyn. Äänten vaihdon avulla muodostettu *Duplicata* (< *duplicate* 'kahdentua, kopioida'), metateettinen *Obelix* (*sk* > *ks*), sekoittamalla muodostetut *Tadsylwine* (< *Walt Disney*) ja *Sprayfix* (< *fix spray*) sekä lyhennenimet, kuten *Akva* ja *H²O²* ovat erikoisia, muista poikkeavia nimiä. Samoin ovat äänteiden sekoittumisesta, vaihtumisesta ja katoamisesta muodostuneet nimet *Etemeri* ja *Eritme* (< *Emeritus*) sekä *Gelatine* ja *Galantine* (< *Elegantine*). Erikoinen on myös kontaminaation kautta syntynyt *Hyvonne*, jossa lisäksi syntyy hauska yhteys hyveellisyyteen.

Aikaisemmissa tutkimuksissa saman nimen eri varianttien on tulkittu värittävänsä kirjallisia tekstejä tyylillisesti ja samalla korostavan tietyn kulttuurisen tai yhteisöllisen kontekstin tyypillisiä piirteitä. Esimerkiksi nimet *Liisa* ja siitä muodostetut *Liisi* ja *Liisukka* tuovat esiin erot aikuisten ja lasten nimeämisessä silloin, kun kahta viimeksi mainittua on käytetty vain lasten niminä. Sellainen *Juhanista* johdettu nimimuoto kuin *Jussi* taas luo

tuttavallisempaa ja läheisempää ilmapiiriä. (Lahtinen 2008: 67–69.) Aivan vastaavia funktioita voi ajatella olevan myös Asterixissa esiintyvissä nimissä *Obeliksukka*, *Ririx*, *Akva*, *Julle* ja *Obelo*. *Obeliksukkaa* ja *Ririxiä* käyttävät Obelixin ja Asterixin äidit lapsistaan seuraavasti: ”*Obeliksukka*, hohoi! Ruoka on valmista, tule pöytään!” ja ”Kutsuin naapurin rouvia tyttärineen juomaan kupillisen vuohenmaitoa, joten yritä olla ystävällinen heille, *Ririx!*” Tällaiset nimet luovat aivan kuten *Liisa* ja *Liisukka* edellä eroa lapsen ja vanhemman välille. *Akva*, *Julle* ja *Obelo* ovat taas lempinimiä, jotka luovat virallista nimeä läheisemmän yhteyden nimenkantajaan. Tätä vahvistaa se, että nimimuotoja käytetään vapaamuotoisemmissa tai muuten erikoisissa tilanteissa hyvin tuttavallisesti, kuten seuraavista repliikeistä voi havaita:

”Moi *Akva!* Asterix tässä. Sun taikakamat pelaa huonosti.” (Asterix Akvavitixille sarjakuvaruudussa, jossa kokeillaan lukijan toivomuksesta nykyaikaisempaa otetta)

”Tervehdys, *Julle!* Tiedän sinun ongelmasi, mutta meillä ei ole niihin osuutta.” (Asterix rehvakkaasti Julius Caesarille)

”Hiljaa *Obelo!* Kun vain ajattelenkin sitä, murrun.” (Astronomix ystävälleen Obelodalixille muutaman viinilasillisen jälkeen)

Tietynlaisen tyylin luomiseen voivat olla yhteydessä toisinaan myös konventionaaliset nimet. Vaikka ne eivät ole samoin semanttisesti latautuneita kuin esimerkiksi sanastoon pohjautuvat nimet, niilläkin voi olla selviä funktioita (Bertills 2003: 236). Tämä on havaittavissa jossain Asterixinkin konventionaalisissa nimissä: esimerkiksi autenttisista henkilönnimistä muokatut nimet *Pierre Decoubertix* ja *Brunocoquatrix* ovat ennen kaikkea nokkelia nimimuotoja, sillä kuten aiemmin on tullut esiin (ks. luku 4.2.2), ne yhdistyvät epäsuorasti viittauksen kohteisiinsa. Tarinan *Pierre Decoubertix* on urheilija siinä missä todellinen *Pierre Decoubertix* on myös toiminut urheilun saralla, ja kun tarinan *Brunocoquatrix* on Asterixissa festivaalijärjestäjä, reaali maailman *Bruno Coquatrix* on ollut laulaja-lauluntekijä.

Kuten mainittua (ks. luku 6.1.2) sarjakuvissa esiintyvät stereotyyppit auttavat henkilö- ja tarinamaailman nopeassa sisäistämisessä. Lisäksi stereotyyppiset viestit voi yhdistää tietynlaisen ilmapiirin luomiseen. Semanttisesti latautuneilla nimillä voidaan ylipäättään herättää lukijan tunteita nimenkantajaa kohtaan, ja siksi nimet tai nimien elementit valitaan toisinaan niiden arvon ja sisällön, esimerkiksi affektiivisuuden mukaan (Bertills 2003:

173). Stereotyyppioita sisältävien nimien jos minkä voi sanoa olevan affektiivisiä eli asenteita ilmaisevia. Asterixissa roomalaisiin voidaan liittää nimien avulla negatiivisia asenteita (päähteet, laiskuus, epäterveelliset elämäntavat), naisiin melko vanhakantaisia (nainen ruuanlaittajana ja kauniina) ja gootteihin sarkastisia (kurin aiheuttama oma-aloitteisuuden puute).

6.3.2. Kielellä leikittely ja humoristisuus

Asterixin eri käännösten nimet vaihtelevat paljon käännöksestä toiseen. Tämä johtuu siitä, että sarjakuvan hahmojen nimet ovat usein sanaleikkejä. Esimerkiksi alkuperäisteosten nimet *Abraracourcix* (kylän päällikkö) ja *Assurancetourix* (kylän bardi) on muodostettu ranskankielisistä ilmauksista, jotka suomeksi käännettynä ovat merkitykseltään 'kädet valmiina iskemään' ja 'kaiken kattava vakuutus'. Suomennoksissa nimen *Smirgeline* saanut kylän päällikön vaimo on puolestaan alkuperäisteoksessa nimeltään *Bonemine*, joka tarkoittaa 'hyvännäköistä'. Koska vieraan kielen sanaleikit eivät välttämättä aukene kaikille, nimet on eri käännöksissä korvattu kyseisen kielen omilla sanaleikeillä. (Wikipedia 1.)

Sanaleikin sisältävät nimet voidaan jakaa teknisiin (lyhennettyihin, johdettuihin tms.) ja assosioituihin. Viimeksi mainitussa alkuperäisen korvaa sen mieleen tuoma toinen nimi tai asia. (Virtanen 1972: 105.) Aku Ankassa tällaiseksi nimeksi on tulkittu muun muassa *David Copperfieldistä* muokattu *Taavi Kuparikenttä* (Korttila 2003: 38). Kirsi Kunnaksen teoksissa assosioidun sanaleikin sisältää muun muassa *Clarissa*-nimestä muokattu nimi *Laritsa*, koska muoto tuo mieleen sanan *karitsa* (Raivo 2001: 50). Kielellistä leikittelyä voi esiintyä niin äänteellisellä kuin semanttisellakin tasolla (Bertills 2003: 236). Käsitelen tässä molempia, mutta keskityn äänteelliseen tasoon, koska nimen semanttista sisältöä tarkastellaan muissakin luvuissa.

Sanaleikkejä on havaittavissa Asterix-suomennosten henkilönnimistä melko paljon. Osa niistä on suoraan alkuperäisteoksista lainattuja. Esimerkiksi *Jelousubmarinen* on aiemmin (ks. luku 4.2.3) todettu olevan intertekstuaalinen, Beatlesin *Yellow Submarine*-kappaleeseen viittaava nimi. Suomennettuna nimi tarkoittaa keltaista sukellusvenettä, ja sanaleikki nimestä muodostuu, kun tietää, että kyseinen hahmo on kalakauppiaan vaimo. Tekijät ovat itse todenneet nimestä, että ”tottahan kalakauppiaan vaimon on oltava tekemisessä meren kanssa” (AK 5: 67). *Idefix* ja *Asterix* -nimetkin voidaan tulkita sanaleikeiksi,

koska ne on todettu (ks. luku 5.5.2) muodostetun sanoista *fix idé* ('päähänpinttymä') sekä *aster* ('tähti') ja *rix* ('kuningas').

Suomennoksiin varta vasten luotuja sanaleikin sisältäviä nimiä ovat myös sepitetyt nimet (ks. luku 5.5.1). Tietäjä *Hubsin* nimi luo assosiaation sanaan *hups* 'oho' ja norsunkouluttajan nimi *Kukapah* sanoihin *kuka* ja *pah*. Kauppias nimeltä *Ostatkos* on sekin sanaleikki, koska nimi yhdistyy vastaavaan verbimuotoon. Tietäjän nimi *Huberix* puolestaan assosioituu hahmon käytöksen vuoksi sanaan *höperö*. Kielellistä leikittelyä esiintyy myös nimessä *Apropos*, joka on muodostettu ilmauksesta *à propos* (ransk.) 'muuten, kesken kaiken, puheen ollen' sekä nimissä *Sadekatos* ja *Raesade*. Leikitteleviä kahdesta viimeksi mainittua tekee se, että ne vastaavat muodoltaan muiden samoihin hahmoryhmiin kuuluvien henkilöiden nimiä – *Sadekatos* on kreikkalainen kuten muutkin *os*-loppuiset nimet ja *Raesade* nainen muiden *e*-loppuisten nimien mukaisesti – mutta samalla niissä on hauska yhteys reaali maailman sanastoon. Vastaavanlaisia ovat monet muutkin suoraan sanastosta lainatut nimet, kuten *Vingutus*, *Lapsus*, *Paatos*, *Hapatus* ja *Cinemascope*.

Lisäksi teknisiä sanaleikkejä edustaa muun muassa Walt Disneyn nimestä kirjaimia sekoittamalla muodostettu *Tadsylwine* (nimessä *Tadsylwinen Tuuni*) ja monet muutkin äänteellisesti muunnellut nimet, kuten *Duplicata*, *Sprayfix*, *Etemeri*, *Galantine* ja kontaminaation sisältävä *Hyvonne* (*hyvä* + *Yvonne*). Äänteellisesti muunnellut nimet on yleensä tarkoitettu humoristisiksi (Bertills 2003: 160), ja näin on myös Asterixissa.

Kielellistä leikittelyä edustaa myös roomalaisnimien *us*-johdin sikäli, että sen käyttö yhdistyy riimitelyyn: *us*-päätteiden etunimi ja johdettu tai suoraan lainattu samantyyppinen sukunimi yhdessä muodostavat riimin (esim. *Tullius Eukalyptus*, *Cracchus Tappelus*, *Julius Luxus*). Tässä lienee samalla myös syy siihen, miksi kaikista roomalaisten sukunimistä on haluttu tehdä *us*-loppuisia, vaikka ne eivät todellisuudessa ole aina sellaisia olleetkaan (ks. aiheesta luku 6.2). Käsikirjoittaja Rene Goscinnyn on myös sanottu perustelleen roomalaisten nimien *-us*-loppuisuutta sillä, että niiden avulla saadaan aikaan hauskoja sukunimiä (AK 1: 6).

Hauskuus on osa paitsi roomalaisten riimillisiä sukunimiä myös todella monia muita Asterixissa esiintyviä nimiä. Vallitseva tyyli on ollut tehdä todella isosta osasta nimiä nimenomaan humoristisia. Käsittelen seuraavassa lyhyesti muutamia Asterixin nimien humoristisia piirteitä siitä näkökulmasta, mihin nimien humoristisuus perustuu. Yksinkertainen määritelmä huumorille kuuluu, että se on sellaista, mikä huvittaa meitä (Virtanen 1972: 220). Huumorisarjakuvillakin viitataan yleensä vitsikkäisiin, hauskoihin sarjoihin, jotka naurattavat ja saavat hyvälle mielelle. Pohjimmiltaan huumori on hienovireinen ja

monisäikeinen ilmiö. Epäkonventionaalisuus, odottamattomuus ja yllätyksellisyys ovat usein niitä seikkoja, jotka luovat koomisuutta. Samanlainen vaikutus on myös vähättelyllä, liioittelulla ja vastakohtilla. (Rasila 1996: 61–64.)

Hauskuttaviksi seikoiksi nimissä on jo aiemmin osoitettu kielellisen leikittelyn ohella esimerkiksi historiallisessa tarinassa esiintyvä nykyaikaan viittaava titteli *postinkantaja*, kauneudenhoitoon pohjautuvat miesten nimet (*Antiperspirantius*, *Lipstick*) ja se, ettei autenttisiin nimiin perustuvissa nimissä ole yhteyttä nimenkantajaan (särkylääkkeisiin viitavasta nimestä muodostettu nimi *Seliranius*). Vastaavanlaisesti huvittavaa on myös se, jos hahmon nimi perustuu paikannimeen, mutta nimenkantajalla ei ole mitään tekemistä paikan kanssa, kuten nimissä *Torremolinos* (hahmo on kreikkalainen, paikkana *Torremolinos* sijaitsee Espanjassa) ja *Kaukasus* (roomalainen, *Kaukasus* Itä-Euroopassa). Näiden nimien humoristisuus perustuu ristiriitoihin.

Se, että roomalaisia on nimetty tarinassa paljon (ks. luku 3.2), liittyyne myös hauskuttavuuteen. Roomalaisilla on usein humoristinen tai stereotyyppinen nimi, eli tarinassa halutaan ennen kaikkea nauraa heidän kustannuksellaan. Hauskuttavuuteen yhdistyyne roomalaisnimissä sekin, että hahmojen kaksiosaisista nimistä käytetään yleisimmin vain sukunimeä. Esimerkiksi *Tullius Hapatuksen* etunimessä ei ole huvittavaa assosiaatiota, mutta sukunimessä sen sijaan on. Jos hahmoa nimitettäisiin puhutellessa pelkkänä *Tulliuksena*, tämä hauskuttava yhteys katoaisi.

Ilmiselvä humoristinen pilke piilee siinäkin, että Asterixissa on nimetty useita hahmoja, jotka vain vilahtavat tarinassa. Tällaisten hahmojen nimi on yleensä semanttisesti läpinäkyvä ja myös hauska, kuten esimerkiksi nimet *Sicarius*, *Termostaticus*, *Caius Ammus*, *Primus*, *Hamsterix*, *Bananix*, *Esplanadix* ja *Vitaminix*.

Lisäksi humoristia ovat vielä esimerkiksi väärin kuullut nimet, kuten *Koskix* (viittaa *Akvatixiin*) ja *Kossus* (viittaa amiraali *Konsensukseen*) sekä lyhenn nimi H^2O^2 . Ensiksi mainitussa leikitellään sillä, *Akvatixin* nimi voidaan liittää sanaan *akvaattinen* 'veteen sekoitettu'. Se on tuonut tässä tapauksessa mieleen sanan *koski*, josta on edelleen muodostettu nimi *Koskix*. *Konsensuksen* nimi taas on periaatteessa vain lyhentyne, mutta sellaisenaan nimessä on todettu olevan assosiaatio *Kossu*-viinaan. Vakooja H^2O^2 :n nimi puolestaan parodioinee kirjoista ja elokuvista tutun salaisen agentin James Bondin tunnusta *007*.

Lisää humoristisia piirteitä tulee esiin seuraavassa luvussa, kun käsitellään nimen yhteyttä kantajaansa.

6.4. Yhteys nimenkantajaan

Paikkojen ja ihmisten nimeäminen voi olla joko suoraa tai epäsuoraa. Suora nimeäminen tarkoittaa, että nimenkantajan ja nimen välillä on suora merkityssuhde: esimerkiksi nimi *Valkeajärvi* kertoo, että kyseessä on kirkkaudeltaan tietynlainen vesistö. Epäsuorassa nimeämisessä nimi annetaan puolestaan nimenkantajan herättämien assosiaatioiden pohjalta. Tällainen on muun muassa nimi *Satulakivi* 'kivi, joka muistuttaa satulaa'. (Ainiala ym. 2008: 101.)

Kirjallisuusnimet käsitetään usein suoraan kohdettaan kuvaaviksi, mutta todellisuudessa nimeäminen ei useinkaan ole näin suoraviivaista (Bertills 2003: 102). Näin on myös Asterixissa: vain muutamat nimet edustavat suoraa nimeämistä. Tällaisia ovat *Punasulka* ja *Konkkanokka*, jotka kertovat hahmon ulkonäöstä, ja *Trubadurix*, joka kertoo hahmon ammatin (trubaduuri). Suurin osa Asterixissa esiintyvistä hahmoista on nimetty epäsuorasti. Epäsuoraan nimeämiseen perustuvia ovat muun muassa seuraavat:

- *Aladobix*, vrt. *aladobi* 'lihahyytelö'
- *Tyrannosaurus*, vrt. *tyrannosaurus*
- *Samarinix* (tietäjä, joka parantaa vatsavaivoja), vrt. *Samariini* 'närästyslääke'
- *Vingutus* (kauppias), vrt. *vinguttaa visaa* 'maksaa luottokortilla'
- *Ostatkos* (kauppias), vrt. vastaava verbimuoto
- arkkitehdit *Numerobis*, *Dodekaedrius*, vrt. *numero* ja *dodekaedri* '12-kulmainen tahko'
- *Murinus* (Idefixille annettu nimi), vrt. *muriseminen*
- *Kiekulix* (kukko), vrt. *kiekuminen*
- *Systematicus* (harjoitusmestari), vrt. *systemaattinen*
- *Kavalah*, vrt. *kavala*
- *Kepulius*, vrt. *kepuli* 'kiero, vilpillinen, pientä huijausta harrastava'
- *Permanentis*, vrt. *permanent* 'kestävä'
- *Irvo Intellekti*, vrt. *irvokas* 'karkean ivallinen' ja *intellektuelli* henkisellä alalla toimiva henkilö'.

Millä perusteella yllä olevat nimet sitten edustavat epäsuoraa nimeämistä? Aiemmissa kirjallisuusnimistö tutkimuksissa on osoitettu, että substantiiveihin perustuvat nimet kuvailevat usein ulkonäköä (Bertills 2003: 162), ja tämä on epäsuoraa nimeämistä. Tällaista on havaittavissa myös muutamissa Asterixin nimimuodoissa. Edellä olevista *Aladobix* ja *Tyrannosaurus* assosioituvat ulkonäköön. Edellinen sen vuoksi, että nimenkantaja on

muodoltaan muhkea ja liikkuu kantajien kantaman kilven päällä seisten, mikä aiheuttaa usein hahmon heilumista, ja tämä luo yhteyden *aladobiin* eli lihahyytelöön. Toinen taas assosioituu *tyrannosaurusten* kautta hahmon suureen kokoon.

Ulkonäön ohella monet substantiiveista muodostetut nimet assosioituvat hahmojen ammatteihin, ja myös tämä edustaa epäsuoraa nimeämistä. *Samarinixissa* on viittaus *Samariini*-närästyslääkkeseen, ja kun hahmo on vatsavaivoihin erikoistunut tietäjä, viittaus on hauska. Kauppiaiden *Vingutus* ja *Ostatkos* nimet yhdistyvät puolestaan luottokortin höyläämiseen ja ostamiseen. Arkkitehtien *Numerobis* ja *Dodekaedrius* voi olettaa olevan ammattinsa puolesta tekemisessä kyseisten asioiden kanssa.

Epäsuoraa nimeämistä ovat myös verbeihin ja adjektiiveihin perustuvat nimet silloin, kun ne assosioituvat esimerkiksi hahmon käytökseen, liikkeisiin, tapoihin ja äänteilyyn. (Bertills 2003: 162). Näin on yllä mainituissa esimerkiksi sellaisessa nimissä kuin *Murinus*, *Kiekulix*, *Systematicus*, *Kavalah* ja *Kepulius*. Adjektiiveihin *kestävä*, *pysyvä* (engl. *permanent*) yhdistyvä nimi *Permanentis* liittyy hahmon ammattiin sikäli, että hän kirjuri, ja juuri pysyvää jälkeä hänen voi ajatella tekevän. *Irvo Intellektin* nimeämisperusteen ymmärtää, kun tietää, että henkilön eräässä tarinassa antama palaute on yhtä aikaa karkean ivallista eli *irvokasta* ja hyvin hienostuneella kielellä kirjoitettua eli juuri sellaista kuin *intellektuellilta* henkilöltä voi odottaa.

Monissa mainituissa nimissä assosiaatio syntyy, kuten myös joissain stereotyyppisissäkin nimissä (ks. luku 6.1.2) yhteydessä kuviin. Esimerkiksi nimen *Bananix* voi selittää sillä, että se liittyy hahmon banaaninmuotoisiin ja -värisiin viiksiin. Myös muun muassa prinsessan nimeen *Raesade* tulee uusi assosiaatio, kun tietää, että hän toivoo kuivuu-den vaivaamaan kotimaahansa epätoivoisesti sadetta. Nimi on siis hyvin ristiriitainen todellisen tilanteen kanssa. Toisinaan tällaiset ristiriidat ovat myös huvittavia. Esimerkiksi *Habeascorbus* on lainsuojaton rosvopäällikkö, mutta hänen nimensä viittaa oikeudelliseen termiin. Legioonalaiselle kuuluva nimi *Marcus Hygienus* (vrt. *hygienia*) taas on siinä mielessä huvittava, kun tietää millaisissa olosuhteissa sotilaat joutuvat yleensä elämään. Tietty ristiriita on myös nimessä *Claudius Anonymus*, jossa sukunimi viittaa sanaan *anonymi* 'tuntematon'. Tällainen hahmo ei kuitenkaan ole, koska hänellä on tunnistettava nimi.

Siinä missä edellä on pystytty osoittamaan jonkinlainen yhteys nimen ja sen kantajan välillä, aina tällaista ei löydy ollenkaan, vaan iso osa hahmoista on nimetty täysin mielivaltaisesti. Mielivaltaiseen nimeämiseen perustuvia ovat muun muassa seuraavat:

- *Hexaklorofenis* (merimies), vrt. *hexaklorofeeni*, 1970-luvulla käytössä ollut antiseptinen aines
- *Panix* (veneiden myyjä), vrt. *panic* 'paniikki'
- *Ristix* (pikkupoika), vrt. *risti*
- *Epidemais* (kauppias), vrt. *epidemia* 'kulkutauti'
- *Teleprintax* (brittiläinen legioonalainen), vrt. *teleprinter* 'kirjoituskone'
- *Saksofonix* (belgialainen legioonalainen), vrt. *saksofoni*
- *Sadekatos* (valuutanvaihtaja)
- *Torremolinos* (majatalon isäntä), vrt. vastaava paikannimi
- *Jugurtix*, *Xylofonix*, *Amppelex*, *Allergix* (kauppiaita, joilla ei kuitenkaan tekemistä nimissä näkyvin tuotteiden tai asioiden kanssa).

Laajemminkin esimerkiksi kaikki kukkiin (*Pelagonius*, *Amaryllix*, *Fiikus*), ammatteihin (*Oftalmologix*, *Astronomix*, *Homeopatix*) ja eläimiin (*Hamsterix*, *Alpaga*) perustuvat nimet edustavat mielivaltaista nimeämistä. Suoraan mitään aihepiiriä tai nimityyppiä ei voi kuitenkaan sanoa kaikilta osin mielivaltaiseen yhteyteen perustuvaksi: kuten edellä ja aiemmissa luvuissa on käynyt ilmi, esimerkiksi tuotemerkkeihin perustuvat sisältävät joskus assosiaation (*Samarinix*), joskus eivät. Assosiaatiota sisältämättömiä tuotemerkkeihin perustuvia nimiä ovat esimerkiksi *Seliranius*, jolla ei ole tekemistä särkylääkkeiden kanssa (*Seliran* on särkylääke) ja alokas *Stradivarius*, jossa on vaikea huomata yhteyttä viuluihin (*Stadivarius* on viulu).

Myös useiden sivistyssanoista muodostettujen nimien yhteys nimenkantajaan on mielivaltainen. Tällaisia ovat esimerkiksi

- *Primus* (alokas) 'etevä oppilas' (Factum s.v. *primus*)
- *Autodidax* (brittiläinen orja) vrt. autodidakti 'itseoppinut'
- *Formulix* (gallialainen) vrt. formula 'muoto'
- *Emeritus* (orja) 'eläkkeelle jäänyt professori'
- *Esplanadix* (gallialainen) vrt. esplanadi 'leveä katu, jonka keskellä puiden reunustama kävelyalue'.

Epäsuoran ja mielivaltaisen nimeämisen funktio vaikuttaa olevan sama: pyrkimys hauskuuttavuuteen. Kuten edellä kävi ilmi, ulkonäköön, käytökseen tai vaikkapa ammattiin yhdistyvät nimet ovat useimmiten yllätyksellisiä ja edelleen sen vuoksi huvittavia. Mielivaltainen nimeäminen puolestaan sai ainakin minut toisinaan pohtimaan melko pitkään nimen yhteyttä nimenkantajaan, mutta kun sellaista ei löytynyt, käsitin nimet ennen kaikkea huvittaviksi.

6.5. Nimet aikakausien heijastajina

Asterixin nimissä on yhteys kahdelle eri aikakaudelle: antiikin aikaan ja nykyisyyteen, käytännössä 1900-luvulta eteenpäin. Roomalaisten realististen etunimien (*Marcus, Caius, Gracchus* ym.) ja antiikkiin liittyvien autenttisten nimien (*Julius Caesar, Pompeius, Kleopatra, Vercingetorix* jne.) on aiemmin useaankin otteeseen todettu luovan tarinaan realistista tuntua, ja samalla ne myös heijastavat antiikin aikakautta tarinassa. Kyseiseen historialliseen aikakauteen ovat selvässä yhteydessä myös roomalaiset sukunimet, joissa on *us-* johdin tai pääte – näidenhän on mainittu olevan yhteydessä todelliseen antiikinaikaiseen nimenmuodostukseen. Muista johtimista antiikin aikaan voidaan yhdistää kreikkalaisnimien *os-* ja *es-* päätteet, *a-*johtimen avulla muodostetut nimet (*Deodoranta* vrt. antiikin aikainen nimenanto *Gaius > Gaia*) ja *ic-* johdin, jonka mallina on toiminut goottijohtaja *Alarik*. Vielä vanhemmalta aikakaudelta peräisin olevaa nimenantoa edustaa egyptiläisnimien *is-* johdin, joka esiintyy kyseisen maan asukkaiden jumalten nimissä (*Isis, Osiris*). *ix-* johtimen on puolestaan on todettu olevan osa tarinan fiktiivistä puolta, ja *ax-* johdin yhdistyy lähinnä ranskan kieleen, jolloin nämä eivät varsinaisesti yhdisty mihinkään aikakauteen.

Tittleistä antiikin aikaan ovat selvästi sidoksissa roomalaisnimiin liittyvät sotilaalliset arvonimet (*sadanpäämies, prefekti, tribuuni* jne.). Sellaiset tittelit kuin *päällikkö* ja *kuningatar* vaikuttavat sen sijaan ajallisesti melko neutraaleilta, ja *radža, guru* sekä *fakiiri* assosioituvat tiettyä aikakautta vahvemmin intialaiseen kulttuuriin. Tittelit *professori, postinkantaja, arkkitehti* ja *ravintoloitsija* ovat sen sijaan sidoksissa selvästi nykyaikaan.

Edellä mainittujen titteliä ohella nykypäivään sidoksissa ovat myös autenttisiin henkilönnimiin pohjautuvat *Fellinius* (vrt. elokuvaohjaaja *Fellini*), *Pierre Decoubertix* (vrt. *Pierre de Coubertin*) ja *Brunocatrix* (vrt. laulun tekijä *Bruno Coquatrix*). Myös kaikki tuotemerkkeihin liittyvät nimet assosioituvat luonnollisesti osaksi nykyisyyttä, koska tuotemerkkejä ei ole antiikin aikana tunnettu. Tuotemerkkeihin ovat yhteydessä esimerkiksi *Caravellix* (vrt. *Caravelle*-lentokone) ja *Eurocardix* (vrt. *Eurocard*-luottokortti). Näissä yhteys ei ole yhtä suora kuin suoraan lainatuissa nimissä, sillä johdinainekset hämärtävät yhteyttä viittauksen kohteeseen. Näin voi olettaa tehdyn tarkoituksella, eli historiallisuuden halutaan hahmottuvan nimistä suoraan, mutta nimissä esiintyvät viittaukset nykyaikaan on haluttu tehdä vaikeammiksi havaita.

Nykyaikaan yhdistyvissä nimissä ovat erityisen selvästi edustettuina 1950–1970-luvut, mikä on ymmärrettävää, sillä juuri noina vuosikymmeninä Asterix on alkanut ilmes-

tyä Ranskassa (ensiesiintyminen vuonna 1959) ja myös Suomessa (ensimmäinen suomen-
nettu albumi ilmestyi vuonna 1969). Näille vuosikymmenille on aiemmin yhdistetty esi-
merkiksi nimi *Caravellix* (vrt. 1950-luvulla käytössä ollut lentokone). Lisäksi 1950–1970-
lukuihin liittyvät:

- *Jelousubmarine* > viittaa Beatlesin kappaleeseen, ja yhtye oli 1960-luvulla suosionsa huipulla
- *Tiffanis Jonesis* > elokuva, jonka hahmoon nimi viittaa, ilmestyi 1970-luvulla
- *Ramses Bond* > nimi viittaa *James Bond* -elokuvaan, joista ensimmäiset ilmestyi 1960-luvulla
- *Hexaklorofenis* > antiseptinen aine, johon nimi viittaa, oli käytössä 1970-luvulla
- *Cinemascope* > nimi viittaa laajakuvaformaattiin, joka oli käytössä 1952–1967
- intertekstuaaliset nimet *Ahmed Ahne*, *Baba* ja *Pölkky* > tarinat, joissa kyseiset hahmot esiintyvät, ilmestyi ensikerran 1960-luvulla.

Yleisemmin nykyaikaan yhteydessä olevia nimiä ovat esimerkiksi linja-autoihin viittaavat nimet *Autobus*, *Trolleybus* ja *Omnibus*, kauneudenhoitoon assosioituva *Antiperspirantius* ja *Deodoranta* sekä luottokortin höyläämiseen liittyvä *Vingutus*.

6.6. Yhteenveto eri nimimuotojen merkitystehtävistä

Tarkasteltaessa millaista maailmaa nimet hahmottelevat Asterixiin voidaan todeta, että hyvin kahtia jakautunutta. Hahmojen on todettu esimerkiksi jakautuvan nimimuotojen perusteella roomalaisiin ja muiden maiden asukkaisiin. Lisäksi nimistä heijastuu kaksi päinvastaista aikakautta, ja toisaalta osa niistä on yhteydessä realistisen, osa fiktiivisen ilmapiirin muodostumiseen tarinassa. Usein on niin, että yhdellä ja samalla nimimuodolla voi olla jopa vastakkaisia merkitystehtäviä. Seuraavassa esittelen luettelon muodossa sitä, miten merkitystehtävät jakautuvat keskeisimpien nimimuotojen välillä:

- **Todellisuuden nimenanto** (realistiset etunimet ja nimiyhdistelmät)
  - o jako: roomalaiset / muut
  - o realismisuus
  - o historiallisuus

- huvittavuus (kun mukailu suurpiirteistä, esim. *us*-johtimen käyttö etunimienmuodostuksen sijaan sukunimissä)
- **Johtimet**
  - kansallisuudet
  - sukupuolten erottaminen
  - realistisuus (*-us, -a, -os, -es, -is, -ic*)
  - fiktiivisyys (*-ix, -ax, -ine, -ah*)
  - tyylittely (*Caravellix ~ Caravelle*)
  - huvittavuus (*us*-riimit)
- **Nimien sisältö ja alkuperä**
  - stereotypiat (esim. *Dipsomanius, Lallus, Senilix, Elegantine*)
  - humoristisuus
  - tyylittely, humoristisuus
    - > vierasperäiset / omaperäiset sanat nimien pohjana
    - > sanaleikit nimissä
    - > nimeämisperuste epäsuora tai mielivaltainen
  - nykyaika (*Autobus, Deodoranta*)
- **Äänteellinen muuntelu, lyhennenimet**
  - tyylittely (leikillisuus, humoristisuus (*Etemeri*), tuttavallisuus (*Julle*))
- **Autenttiset nimet**
  - historiallisuus (*Julius Caesar, Vercingetorix*)
  - nokkeluus (kun viittauksen kohteeseen epäsuora yhteys, esim. nimessä *Pierre Decoubertix*)
  - nykyaika (*Fellini*)
- **Tittelit**
  - historiallisuus (*sadanpäämies, tribuuni*)
  - nykyaika (*postinkantaja, arkkitehti*) → humoristisuus
- **Intertekstuaaliset nimet** (*Ramses Bond, Yellowsubmarine*)
  - nykyaika

Luettelosta voi havaita, että eri nimimuotojen huomattavin tehtävä on tietynlaisen tyylin luominen ja usein nimenomaan humoristisuus, koska nämä ovat niin monen eri nimen funktiona. Hauskuttavuus ei ole kuitenkaan nimien ainoa tehtävä, vaan funktioita voi kuvailla monitahoisiksi. Nimillä on omat tehtävänsä esimerkiksi tarinan tapahtuma-ajan, miljööön ja hahmojen kuvailussa. Nimien merkitystehtäviä yhteen kootessa huomaa viimeistään sen, kuinka selvässä yhteydessä eri nimimuodot ovat myös tarinatason tapahtumiin, vaikutteisiin ja teemoihin. Asterixin tekijöitä, Rene Goscinny ja Albert Uderzoa, on usein keuhuttu historiallisten tosiasioiden ja humorististen oivallusten yhdistämisestä tarinoissaan (AK 4: 124), ja nämä samat seikat voi havaita myös Asterixin nimistössä. Johdannossa (ks. luku 1.3.2) kerroin Asterix-sarjakuvan olevan historiallinen ja humoristinen

sarjakuva, jossa piilee myös monitahoisempi aikakäsitys ja muitakin funktioita kuin pelkkä viihdyttävyyys. Toisinaan tarinassa käsitellään vakaviakin teemoja, usein intertekstuaalisten viittausten avulla. Näiden kaikkien seikkojen olen osoittanut olevan osa myös Asterixin nimiä. Fiktiivinen maailma ja nimisysteemi ovat siis tämänkin tutkimuksen perusteella vuorovaikutuksessa, kuten muun muassa Bertills (2003: 175) on aiemmin todennut.

Voin myös yhtyä Korttilan (2003: 75) ja Raivon (2001: 81) huomautukseen siitä, että kirjallisuuden nimistöissä nähdään paljon vaivaa nimien keksimiseen, ja ne ovat toisinaan hyvinkin haasteellista tulkittavaa. Näennäisesti huvittavat nimet voivat olla paljon muutakin: esimerkiksi nimi *Sicarius* on ensisilmäyksellä hauska, kun ymmärtää nimen yhteyden sanaan *sikari*. Toisaalta kyseinen nimi on osoitettu myös stereotyyppiseksi, ja siinä esiintyvä *us*-johdin mukailee todellista antiikin ajan nimenantoa ja luo samalla tarinaan realistisuuden tuntua. Lisäksi nimessä esiintyvä johdin kertoo hahmon kansallisuudesta. Nimeksi, joka aluksi vaikutti ensisijaisesti huvittavalta, sen merkitys onkin siis paljon monitahoisempi. Nimet ovat Asterixissa hyvin monipuolinen kielellisen kuvauksen keino.

7. PÄÄTÄNTÖ

Jo tutkimusaineistoa kerätessäni sain huomata, että Asterix-sarjakuvasta löytyy suuri määrä hauskoja henkilönnimiä. Vai voiko muuta sanoa esimerkiksi sellaisista roomalaisten legioonalaisten nimistä kuin *Pultsarius*, *Kuppius* ja *Sicarius* tai vakoojasta, joka esittäytyy nimellä *H²O²*? Humoristisuus on yksi Asterixin nimiin selvästi liittyvä seikka, mutta sen lisäksi ne ovat paljon muutakin. Tiesin jo lähtökohtaisesti, että sarjakuvahahmojen nimien merkitys on ollut Asterixin tekijöille tärkeää. Kaikkien kyläläisten nimet on esimerkiksi valittu päättymään *-ix*, koska niin on kyläläisten esikuvana toimivan gallialaispäällikkö *Vercingetorixin* nimessäkin (AK 1: 6). Tutkittuani nimien merkityksiä syvemmin voin todeta saman, mistä Korttila (2003: 75) on jo huomauttanut: sarjakuvien(kaan) nimityypeissä ei ole kyse sattumanvaraisuudesta, vaan jokaiselle niistä on oma, harkittu syynsä.

Tutkimukseni keskeinen tulos on se, että sarjakuvassa esiintyvillä nimillä on useita erilaisia merkitystehtäviä, ja täten ne ovat myös hyvin monipuolinen kielellisen kuvauksen keino – sekä muodoltaan että sisällöltään. Vastaavan ovat aiemmin havainneet Korttilan lisäksi myös muun muassa perinteisen kaunokirjallisuuden nimiä tutkineet Bertills (2003) ja Raivo (2001). Olin jokseenkin yllättänyt siitä, kuinka erilaisia funktioita pelkällä nimen muodolla oli Asterixissa, vaikka tämä oli muiden tutkimusten kautta oletettavissa jo etukäteen.

Nimien tulkinta oli toisinaan haastavaa. Sellaisten semanttisesti läpinäkyvin nimien kuin *Astronomix* ja *Marcus Normalius* lisäksi aineistossa oli myös nimiä, joiden merkitys selvisi vasta sivistys- tai tietosanakirjan selailulla: tällaisia olivat esimerkiksi *Oftalmologix*, *Brunocatrix* ja *Avantipopulus*. *Ginfis*-nimelle en puolestaan onnistunut löytämään minkäänlaista selitystä. Toisaalta jotkin tulkintani voivat olla myös väärinä: on muistettava, että tulkitsija ei voi koskaan olla varma siitä, ovatko kirjailijan valitsemat tai luomat semanttisesti läpinäkyvät nimet tarkoituksellisia viestejä vai eivät (Ainiala ym. 2008: 336). Se, viittaako esimerkiksi *Tekilah teguila*-alkoholiuomaan, ei siis ole kiveen hakattua tietoa. Usein nimien tulkinnassa kävi niin, että jos jokin epäselvältä vaikuttava nimi sopi aihepiiriltään toisiin nimiin, se vahvisti tulkintaa sisällöstä. *Tekilahinkin* tulkinta *teguilaan* viittaavaksi sopii sikäli, että monissa muissakin sarjakuvan nimissä viitataan alkoholiin (esim. *Kossus* < *kossu*, *Dipsomanus* < *dipsomania* ’kausijuoppous’). Myös nimien yhteys kuviin auttoi toisinaan tulkintojen tekemisessä.

Kirjallisten hahmojen nimeämisestä on todettu, että mitä selvempi nimien semanttinen sisältö on, sitä useampia tulkintoja nimi herättää, koska usein nimen merkitys on pal-

jon monitahoisempi kuin aluksi vaikuttaa (Bertills 2003: 163). Itselleni kävi nimien analyysissä toisinaan hieman päinvastoin. Kun ymmärsin semanttisesti läpinäkyvän, suoraan tai epäsuoraan nimeämiseen perustuvan nimen (*Punasulka; Aladobix*) merkityksen, en yleensä miettinyt sitä sen enempää. Sen sijaan vaikeasti tulkittavissa ja mielivaltaiseen nimeämiseen perustuvissa nimissä (*Ginfis; Apropos, Emeritus*) yritin pitkään etsiä jonkinlaista yhteyttä nimenkantajaan – muutakin kuin humoristista – käytännössä tuloksetta.

Nimien tulkinnalle aiheutti haastetta myös se, minkä muutkin kirjallisuusnimiä tutkineet ovat huomanneet: nimille on luonteenomaista, ettei niissä voida tehdä jyrkkiä ryhmittelyeroja, vaan osa nimistä voi olla useammassa ryhmässä. (Bertills 2003: 162; Rairvo 2001: 19). Minulle kaikkein vaikeinta oli ryhmitellä konventionaalista nimistöä: pohdin välillä pitkäänkin, onko nimi autenttinen vai realistinen, ja toisinaan täytyi pohtia nimien intertekstuaalisuuttakin. Korttila (2003: 75) on puolestaan kokenut nimien luokittelun suhteellisen helpoksi, mutta nimityyppien nimeämistä hän piti vaikeana. Minun ei tarvinnut keksiä oikeastaan yhdellekään nimityypille itse nimitystä, koska hyödynsin olemassa olevaa termistöä.

Vaikka kirjallisuusnimistön tutkimus on varsinkin Suomessa kohtalaisen tuore tutkimussuuntaus, löysin mielestäni hyvin vertailutietoa ja teoriapohjaa aiheeseeni – ainakin pro gradu -tutkielman laajuiseen työhön. Valitsin tutkimuksen teoreettiseksi taustaksi useita erilaisia näkökulmia perinteisestä nimistöntutkimuksesta kirjallisuudentutkimukseen. Jälkikäteen voin sanoa olevani erittäin tyytyväinen tähän valintaan: se todellakin auttoi saamaan monipuolisen kuvan aineistoni nimistä.

Tutkimukseni kohteena olevaa kirjallisuuden lajia, sarjakuvaa, on pidetty pitkään tutkimusarvoltaan vähäisenä. Voin kuitenkin yhtyä siihen Korttilan (2003: 76–77) tekemään huomautukseen, että sarjakuva ei ole vähäpätöinen media. Väite helppolukuisuudesta on helppo kumota jo sillä, että esimerkiksi intertekstuaaliset nimet vaativat laajaa ymmärrystä. Näin on Asterixissäkin.

Tutkimukseni ei sinänsä tuonut mitään uutta kirjallisuuden nimien tutkimukseen, mutta se kuitenkin vahvisti aiempia tutkimustuloksia ja osoitti termistön käyttökelpoisuuden. Toivon, että tutkimukseni kannustaa sarjakuvien nimistöjen pariin muitakin. Esimerkiksi Asterixin paikkojen ja erilaisten tarkoitteiden nimet ovat vielä tutkimatta. Sellaiset nimet kuin *Ciderium, Akvarium, Periferium* ja *Laudanum* (legioonalaisten leirejä) sekä *Iltta-Farao* -lehti, *Selfservix*-ravintola ja *Diorixin* mallisto olisivat kiinnostaneet minuakin, mutta pro gradu -työhön riitti tutkittavaa pelkissä henkilönnimissäkin.

LÄHTEET

Aineistolähteet

- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 1995: Asterix legioonalaisena. 5. painos. Vantaa: Helsinki Media.
- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 1997: Asterix gladiaattorina. 7. painos. Hyvinkää: Helsinki Media.
- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 1997: Asterix ja Kleopatra. 6. painos. Belgia: Helsinki Media.
- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 1999: Asterix ja kadonnut kilpi. 2. painos. Helsinki: Sanomaprint.
- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 1992: Asterix gallialainen. 4. painos. Saksa: Egmont Kustannus.
- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 2001: Asterix lyö vetoa. 3. painos. Saksa: Egmont Kustannus.
- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 2001: Jumaltenrannan nousu ja tuho. 4. painos. Saksa: Egmont Kustannus.
- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 2002: Asterix ja Caesarin laakeriseppelä ja tuho. 4. painos. Saksa: Egmont Kustannus.
- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 2003: Gallialainen kertomataulu. Saksa: Egmont Kustannus.
- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 2007: Päälliköiden ottelu. 8. painos. Saksa: Egmont Kustannus.
- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 2007: Asterix olympialaisissa. 9. painos. Saksa: Egmont Kustannus.
- Gosciny, Rene – Uderzo Albert 2000: Asterix ja alppikukka. 5. painos. Saksa: Egmont Kustannus.
- Uderzo Albert 1996: Obelixin kaleeri. 2. painos. Saksa: Helsinki Media.
- Uderzo Albert 2003: Ruusu ja miekka. Saksa: Egmont Kustannus.
- Uderzo Albert 2001: Taivas putoaa niskaan. Egmont Kustannus.
- Uderzo Albert 2004: Asterix ja Latraviata. 2. painos. Saksa: Egmont Kustannus.
- Uderzo, Albert 2007: Asterix Intiassa. Kolmas painos. Saksa: Egmont Kustannus.

Muut lähteet

- AINIALA, TERHI – SAARELMA, MINNA – SJÖBLOM, PAULA 2008: Nimistöntutkimuksen perusteet. Tietolipas 221. Helsinki: SKS.
- AK = ASTERIX-KIRJASTO 1–12. Rene Gosciny – Albert Uderzo. Kokoelmateokset 2001–2003. Tampere: Egmont Kustannus.
- ANDRIEU, OLIVER 2001: Gallian maisemat. Asterix & Co., osa 1. Tampere: Egmont Kustannus.

- ANDRIEU, OLIVER 2002: Maailman ympäri. Asterix & Co., osa 2. Tampere: Egmont Kustannus.
- Asterixin viralliset kotisivut: <http://www.asterix.com>. [Viitattu 23.9.2009]
- BARKER, MARTIN 1989: Comics. Ideology, power and the critics. Manchester and New York: Manchester University Press.
- BERTILLS, YVONNE 2003: Beyond identification. Proper Names in Children's Literature. Åbo: Åbo Akademi University Press.
- BWI = Best Western International Inc. 2002–2009: Best Western Hotel Terminus. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://www.terminus.se> [viitattu 16.2.2010]
- DARWIN MEDIA OY 2010: Verkkoklinikka. Kysymysnumero 0007390. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://www.verkkoklinikka.fi/verkkolaakarit/kysymys0007390> [Viitattu 24.3.2010]
- ESKOLA, JARI – SUORANTA, JUHA 1998: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- FACTUM. Uusi tietosanakirja 1–8. 2003–2005. Porvoo: Weilin+Göös
- HAKULINEN, AULI – OJANEN, JUSSI 1970: Kielitieteen ja fonetiikan termistöä. Tietolipas 66. Helsinki: SKS.
- HAKULINEN, AULI – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN TARJA RIITTA – ALHO IRJA 2004: Iso suomen kielioppi. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. 2. painos. Helsinki: SKS.
- HEIKKINEN, MERJA 1991: Sillä välin toisaalla. Sarjakuvan kulttuuripoliittinen asema ja sarjakuvien tuotanto. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 12. Helsinki: VAPK-kustannus.
- HERKMAN, JUHA 1996: Miten sarjakuvista tuli yliopistokelpoisia? – Juha Herkman (toim.), Ruutujen välissä. Näkökulmia sarjakuvaan s. 9–42. Tampere: Tampere University Press.
- HERKMAN, JUHA 1998: Sarjakuvan kieli ja mieli. Tampere: Vastapaino.
- HI 1 = Lukion historia, kurssi 1 Eurooppalainen ihminen. Antiikki – länsimaisen kulttuurin kehto -artikkeli. Internetix-portaali. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://opinnot.internetix.fi/fi/materiaalit/hi/hi1/index?C:D=1465273&m:selres=1465273> [Viitattu 6.4.2010]
- HOHTARI, HANNA 2002: J. R. R. Tolkienin teoksen The Hobbit or There and Back Again ja sen kahden eri suomennoksen nimistöt genren ja kronotopian rakentajina. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- HÄNNINEN, HARTO – KEMPPINEN, PETRI & Yleisradio Oy 1994: Lähtöruutu sarjakuvaan. Mikkeli: Länsi-Savo.
- IMDb = The Internet Movie Database 1990–2010: Tiffany Jones. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://www.imdb.com/title/tt0070802/> [Viitattu 16.2.2010]
- ITKONEN, ERKKI 1966: Kieli ja sen tutkimus. Universitas 4. Helsinki: WSOY.
- JAMES, SIMON 2005: Keltit. Helsinki: Otava.
- JARVA, VESA – NURMI, TIMO 2006: Suomen puhekielen sanakirja. Jyväskylä: Gummerus.
- KANGASNIEMI, HEIKKI 1997: Sana, merkitys, maailma. Katsaus leksikaalisen semantiikan perusteisiin. Helsinki: Finn Lectura.

- KARI, ERKKI 1993: Naulan kantaan. Nykysuomen idiomisanakirja. Helsinki: Otava.
- KARJALAINEN, KEIJO 2006: Poliittikka Asterixin maailmassa. Helsinki: Ajatus Kirjat.
- KAUKORANTA, HEIKKI – KEMPPINEN, JUKKA 1982: Sarjakuvat. 2., laajennettu painos. Helsinki: Otava.
- Kielikello. Kielenhuollon tiedotuslehti.
- KIVINIEMI, EERO 1982: Rakkaan lapsen monet nimet. Suomalaisten etunimet ja nimenvalinta. Espoo: Weilin + Göös.
- KIVINIEMI, EERO 1990: Perustietoa paikannimistä. Helsinki: SKS.
- KIVINIEMI, KARI 2007: Laadullinen tutkimus prosessina. — Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 2. korjattu ja täydennetty painos s. 68–85. Jyväskylä: PS-kustannus.
- KORKALAINEN, KATJA 2002: Kuopion epäviralliset paikannimet. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- KORTTILA, ANNE 2003: Rehti Putterista Parsapellon Pätiäisiin. Aku Anka -sarjakuvalahden erisnimien tarkastelua. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- LAHTINEN, PÄIVI 2008: Henkilönnimien ja nimitysten käyttö suomalaisissa koululuissa. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- LARJAVAARA, MATTI 2007: Pragmasemantiikka. Helsinki: SKS.
- LINKOMIES, EDWIN 1979: Latinan kielioppi. Kahdeskymmenestoinen painos. Jyväskylä: Gummerus.
- Luottokunta, Eurocard Oy 2003–2010. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa) <http://www.eurocard.fi/fi/> [Viitattu 16.2.2010]
- MAKKONEN, ANNA 1991: Onko intertekstuaalisuudella mitään rajaa? — Auli Viikari (toim.), Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia. Tietolipas 121 s. 9–30. Helsinki: SKS.
- MANNINEN, PEKKA A. 1995: Vastarinnan välineistö. Sarjakuvaharrastuksen merkityksiä. Tampere: Tampere University Press.
- MEDICINA: Antiseptit ja desinfectioaineet. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://www.medicina.fi/fato/59.pdf> [Viitattu 16.2.2010]
- MIELIKÄINEN, AILA 2005: Nimistön ja sanaston tutkimuksen rajamaastossa. Slangi, puhekieli ja murre epävirallisissa paikannimissä. — Terhi Ainiala (toim.), Kaupungin nimet. Kymmenen kirjoitusta paikannimistä s. 26–55. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 134. Helsinki: SKS.
- MIKKONEN, PIRJO 2005: Etunimet – ikkuna kansakunnan historiaan. — Kustaa Vilku: Etunimet. 4. uud. laitos s. 17–22. Helsinki: Otava.
- MOILANEN, ANITA – NATRI, TEIJA 1995: Nykyranskan peruskielioppi. 2. painos. Jyväskylä–Helsinki: Gummerus.
- MONET, JEFFERSON 2005: Feature Story. Ancient Egyptian names. Saatavilla [www-muodossa](http://www.muodossa): <http://www.touregypt.net/featurestories/names.htm>. [viitattu 16.12.2009]
- NS = Nykysuomen sanakirja 2002. 15. painos. Helsinki – Porvoo: WSOY.
- OITS = Otavan iso tietosanakirja. Ensyklopedia Fennica 1969. 5. painos. Helsinki: Otava.
- PAUNONEN, HEIKKI – PAUNONEN, MARJATTA 2005: Tsennaaks stadii, bonjaaks slangii. Stadin slangin suursanakirja. Helsinki: WSOY.

- PIITULAINEN, MAIJA – LEHMUS, URSULA – SARKOLA, IRMA 1998: Saksan kie-
lioppi. Helsinki: Otava.
- PITKÄRANTA, REIJO 2001: Suomi–latina–suomi-sanakirja. Helsinki: WSOY.
- PULKKINEN, PAAVO 1984: Lokarista sponsoriin. Englantilaisia lainoja suomen kieles-
sä. Helsinki: Otava.
- RASILA, TANJA 1996: Avainsana, mysteerio, täyskäännös... Huumori ja komiikka sarja-
kuvan rakenteissa. – Juha Herkman (toim.), Ruutujen välissä. Näkökulmia sarjaku-
vaan. s. 61–80. Tampere: Tampere University Press.
- RAIVO, MARIA 2001: Henkilönnimet Kirsi Kunnaksen lastenkirjoissa. Suomen kielen
pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- REKIARO, ILKKA – ROBINSON, DOUGLAS 2005: Suomi–englanti–suomi-sanakirja.
Jyväskylä: Gummerus.
- SANDELIN, SEPPO 2002: Ranska–suomi-sanakirja. Dictionnaire francais–finnois. Helsin-
ki: WSOY.
- SAUKKONEN, PAULI 1984: Mistä tyyli syntyy? Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- SPECTRUM. Tietokeskus. 1978. 2. osa. 3. painos. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- SURNAME FINDER. Free service of genealogy Today LLC. Saatavilla www-muodossa:
<http://www.genealogytoday.com/Surnamefinder.mu?Surname=Broderius> [Viitattu
24.3.2010]
- TIKKALA, SAARA 2007: Nimet (kauno)kirjallisuudessa. Metodeja tutkimukseen. Luento
nimistöntutkimuksen johdanto- ja metodikurssilla Helsingin yliopistossa 7.11.2007.
Saatavilla www-muodossa: www.helsinki.fi/hum/skl/ssu/nimistontutkimus/7_11.pdf
[Viitattu 9.2.2009]
- VESIKANSA, JOUKO 1978: Johdokset. Nykysuomen oppaita 2. Porvoo – Helsinki – Juva:
WSOY.
- VESIKANSA, JOUKO 1979: Lyhenteet. Nykysuomen oppaita 3. Porvoo – Helsinki – Juva:
WSOY.
- VILKUNA, KUSTAA 1993: Etunimet. Kolmas painos. Helsinki: Otava.
- VIRTANEN, LEEA 1972: Antti pantti pakana. Kouluikäisten nykyperinne. Porvoo – Hel-
sinki: WSOY.
- WIKIPEDIA. Vapaa tietosanakirja internetissä. <http://fi.wikipedia.org/>
----- 1. Asterix seikkailee -artikkeli. Saatavilla www-muodossa:
http://fi.wikipedia.org/wiki/Asterix_seikkailee [viitattu 16.12.2009]
----- 2. Bruno Coquatrix -artikkeli. Saatavilla www-muodossa:
http://en.wikipedia.org/wiki/Bruno_Coquatrix [viitattu 16.2.2010]
----- 3. Bandiera Rossa -artikkeli. Saatavilla www-muodossa:
http://fi.wikipedia.org/wiki/Bandiera_Rossa [Viitattu 24.3.2010]
----- 4. Gaudeamus igitur -artikkeli. Saatavilla www-muodossa:
http://wikipedia.org/wiki/Gaudeamus_igitur [Viitattu 6.4.2010]
- WILSON, STEPHEN 1998: The means of naming. A social and cultural history of person-
al naming in Western Europe. London: UCL Press.
- WITS = WSOY Iso tietosanakirja 1995–1996. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- YLISIPOLA, HEINO 2010: Altia Pohjolan ykköseksi. — Keski-suomalainen 16.2.2010 s.
16.

LIITE 1. ASTERIX-JULKAISUT SUOMESSA
(tutkimuksen aineistoon kuuluvat albumit lihavoituna)

SUOMENTAMISJÄRJESTYS

- 1) Asterix ja Kleopatra (1. painos 1969)**
- 2) Asterix gladiaattorina (1969)**
- 3) Asterix legioonalaisena (1970)**
- 4) Asterix olympialaisissa (1970)**
- 5) Päälliköiden ottelu (1970)**
- 6) Asterix ja gootit (1970)
- 7) Asterix Hispaniassa (1970)
- 8) Asterix ja normannien maihinnousu (1970)
- 9) Asterix ja rahapata (1970)
- 10) Kultainen sirppi (1971)
- 11) Asterix ja riidankylväjä (1971)
- 12) Asterix Britanniassa (1971)
- 13) Asterix ja alppikukka (1972)**
- 14) Jumaltenrannan nousu ja tuho (1972)**
- 15) Asterix ja kadonnut kilpi (1973)**
- 16) Asterix lyö vetoa (1973)**
- 17) Asterix ja Caesarin laakeriseppele (1973)**
- 18) Asterix gallialainen (1974)**
- 19) Asterix ja ennustaja (1975)
- 20) Asterix Korsikassa (1975)
- 21) Asterix ja Caesarin lahja (1976)
- 22) Asterix ja suuri merimatka (1976)
- 23) Obelix ja kumpp. (1977)
- 24) Asterix Belgiassa (1979)
- 25) Syvä kuilu (1980)
- 26) Asterixin harharetket (1982)
- 27) Asterixin poika (1984)
- 28) Asterix Intiassa (1987)**
- 29) Ruusu ja miekka (1991)**
- 30) Obelixin kaleeri (1996)**
- 31) Asterix ja Latraviata (2001)**
- 32) Gallialainen kertomataulu (2003)**
- 33) Taivas putoaa niskaan (2005)**

TARINAJÄRJESTYS

- 1. Asterix gallialainen**
2. Kultainen sirppi
3. Asterix ja gootit
- 4. Asterix gladiaattorina**
- 5. Asterix lyö vetoa**
- 6. Asterix ja Kleopatra**
- 7. Päälliköiden ottelu**
8. Asterix Britanniassa
9. Asterix ja normannit
- 10. Asterix legioonalaisena**
- 11. Asterix ja kadonnut kilpi**
- 12. Asterix olympialaisissa**
13. Asterix ja rahapata
14. Asterix Hispaniassa
15. Asterix ja riidankylväjä
- 16. Asterix ja alppikukka**
- 17. Jumaltenrannan nousu ja tuho**
- 18. Asterix ja Caesarin laakeriseppele**
19. Asterix ja ennustaja
20. Asterix Korsikassa
21. Asterix ja Caesarin lahja
22. Asterix ja suuri merimatka
23. Obelix ja kumppanit
24. Asterix Belgiassa
25. Syvä kuilu
26. Asterixin harharetket
27. Asterixin poika
- 28. Asterix Intiassa**
- 29. Ruusu ja miekka**
- 30. Obelixin kaleeri**
- 31. Asterix ja Latraviata**
- 32. Gallialainen kertomataulu**
- 33. Taivas putoaa niskaan**

LIITE 2.

AINEISTON HENKILÖNNIMET

A

Afranius (Caesarin vihollinen, petturi)
 Ahmed Ahne (Tekilahin serkku, in-
 tial.)
 Allergix (kauppias)
 Alpaga (Anonymuksen vaimo)
 Amaryllix (kalakauppias)
 amiraali Gracchus Konsensus
 – Kossus (väärin kuultuna)
 Ampplex (kauppias)
 Anjovix (tietäjä)
 Antiperspirantius (hieroja)
 Apropos (kuljettaja)
 arkkitehti Ammoniakis
 arkkitehti Dodekaedrius
 arkkitehti Numerobis
 Asterix (gallialainen)
 – Ririx (lempinimi)
 Astronomix (Asterin isä)
 Autodidax (brittiläinen orja)
 Automatos (kreikkalainen legioon.)

B

Baba (merirosvo)
 Bananix (gallialainen)
 bardi Trubadurix
 Brunocatrix (festivaalijärjestäjä)
 Brutus (konsuli)

C

Caius Ammus (vedenheittäjä)
 Caius Cactus (verojenkerääjä)
 Caius Fantasticus (roomalainen)
 Caius Lallus (gladiaattorikouluttaja)
 Caius Piparmintus (legioonalainen)
 Caius Ranunculus (legioonalainen)
 Caligula Minus (legioonalainen)
 – Caliguliminix (peitenimi)

Camembertix (gallialainen päällikkö)
 Cannabix (gallialainen)
 Caravellix (kylän seppä)
 Carlus (roomalainen)
 César (tavernan isäntä)
 Cinemascope (vastaanottoneiti)
 Claudius Anonymus
 Claudius Autobus (olympiaurheilija)
 Claudius Hypotenus (löylyttäjä)
 Claudius Kepulius (salaisen palvelun
 päällikkö)
 Claudius Omnibus (lähettiläs)
 Claudius Quintilius (legioonalainen)
 Cornelia (Cemicaliuksen työtoveri)
 Crassus (konsuli)
 Cuptennis (egyptiläinen)

D

Dipsomanus (legioonalainen)
 Duplicata (numidialainen orja)

E

Ekonomos (ravintoloitsija)
 Elegantine (Homeopatixin vaimo)
 – Galantine (lempinimi)
 – Gelatine (virheellisesti)
 Emeritus (orja)
 – Eritme ~ Etemeri (virheellisesti)
 Emmentalix (majatalon isäntä)
 Epidemais (kauppias/”ylipääjohtaja”)
 Eponine (ravintolan kokki)
 Erix (merirosvon poika)
 Esplanadix (Mimosan isä)
 Euforius (ylipappi)
 Eurocardix (Caravellixin isä)

F

fakiiri Kakkulah
 Felix Domesticus (roomalainen)
 Fiikus (adjutantti)
 Flanellius (legioonalainen)
 Flavia (roomalainen)
 Formulix
 Fritax (britannialainen)

G

Galantine (gallialainen)
 Gelatine (Obelixin äiti)
 Ginfis (egyptiläinen vakooja)
 Gracchus Sextilius (legioonalainen)
 Gracchus Terapius (kylvettävä)
 guru Tekilah

H

Habeascorbus (rosvopäällikkö)
 Hakkelus (sotilas)
 Hamsterix (tivoliteltan pitäjä)
 harjoitusmestari Systematicus
 heimopäällikkö Bensinix
 Hexaklorofenis (merimies)
 Homeopatix (Smirgelinen veli)

Horatius (roomalainen)
 Huberix (tietäjä)
 Hubs (tietäjä)
 Hyvonne (palvelijatar)

I

Idefix (koira)
 – Murinus (keksitty uusi nimi)
 Irvo Intellekti (toimittaja)

J

Jelousubmarine (Amaryllixin vaimo)
 Juba I (Numidian kuningas)
 Jugurtix (kauppias)
 Julius Caesar
 – Julle
 Julius Luxus (legioonalainen)

K

kapteeni Kamferix
 Kavalah (fakiiri)
 kenraali Rudus
 kenturio Graccus Tappelus
 kenturio Hotelterminus
 kenturio Monitorius
 Kiekulix (gallialainen kukko)
 Konkkanokka (haukka)
 kuningatar Kleopatra
 Kuppius (legioonalainen)
 kuvernööri Diplodocus
 kuvernööri Gracchus Flunssavirus
 kymmenpäämies Elektronius

L

Lapsus (sotilaskomentaja)
 Latraviata (roomalainen näyttelijä)
 legioonalainen Kaukasus
 legioonalainen Marcus Normalius
 legioonalainen Pelargonius
 Lipstix (päällikkö)
 Lucius Cemicalius (kauppias)

M

Maestria (naisbardi)
 Majordomus (Kleopatran palvelija)
 Marcus Hygienus (legioonalainen)
 Mecanic (goottilainen legioonalainen)
 Metwurstius (roomalainen)
 Mimosa (gallialainen)
 Motokros (orja)

N

Naskalis (Ammoniakisinen apuri)
 Nexus (rosvo)
 norsunkouluttaja Kukapah

O

Obelisc h (Obelixin jälkeläisen nimi)
 Obelix (gallialainen)
 – Obeliksukka (lempinimi)

Tyronnosaurus (gladiaattorikouluttaja)

V

vara-amiraali Gladiolus

Vaseline (sihteeri)

Vercingetorix

Vetysuperoksidix (room. vakooja)
– H²O² (peitenimi)

Wienerix (petturi gallialainen)

Vingutus (roomalainen kauppias)

Virus (alokas)

Vitaminix (lapsi)

X

Xylofonix (kauppias)

Y

ylitarkastaja Lucius Majonesius

Z

Zürix (sveitsiläisen pankin omistaja)

LIITE 3

TAULUKOT APPELLATIIVISTEN NIMIEN AIHEPIIREISTÄ

Kauneus, terveys, kemikaalit	Liikenne, elektroniikka, apuvälineet	Ruoka, elintarvikkeet	Luonto
Allergix	Automatos	Aladobix	Akva
Ammoniakis	Bensinix	Anjovix	Alpaga
Antiperspirantius	Cinemascope	Bananix	Amaryllix
Cemicalius	Claudius Autobus	Caius Piparmintus	Caius Cactus
Plexus	Termostaticus	Syklamatix	Diplodocus
Psykopatos	Trolleybus	Tullius Hapatus	Fiikus
Gracchus Flunssavirus	Kakkulah	Gelatine	Gladiolus
Gracchus Terapius	Mecanic	Hakkelus	Hamsterix
Hexaklorofenis	Monitorius	Jugurtix	Koskix
Epidemais	Naskalis	Lucius Majonesius	Pelargonius
Kamferix	Smirgeline	Metwurstius	Raesade
Lipstix	Telegramix	Potatius	Tullius Eukalyptus
Marcus Hygienius	Teleprintax	Praline	Tyronnosaurius
Reumaticus	Claudius Omnibus	Wienerix	
Vaseline	Elektronius		
Vetysuperoksidix			
Virus			
Vitaminix			
Deodoranta			

Taulukko 1. Useimmin käytetyt aihepiirit

Ammatit, ikä	Eri alojen termejä	Talous	Musiikki, teatteri	Urheilu, taistelu	Päihteet	Äänet
Astronomix	Caligula Minus	Caius Bonus	Galantine	Caius Ammus	Dipsomanus	Kiekulix
Homeopatix	Gracchus Celcius	Fritax	Statistic	Gracchus Tappelus	Pultsarius	Mekkalah
Oftalmologix	Habeascorpus	Nexus	Tragikomix	Motokros	Sicarius	Murinus
Senilix	Numerobis	Ostatkos	Trubadurix	Caius Ranunculus	Kuppius	
Majordomus	Odalix	Vingutus	Saksofonix	Cuptennis		
Emeritus	Claudius Hypotenus	Ekonomos	Xylofonix			
Dementius	Dodekaedrius					

Taulukko 2. Muut aihepiirit

